

**השלכות והתמודדות תושבי מבוא מודיעים עם אירוע השריפה
שהתרחשה במאי 2019**

החוקרים: פרופ' מיכל שמאי, ד"ר משה פרחי, גב. דניאל בן-דרור

מרכז הידע והמחקר הלאומי בתחום היערכות למצבי חירום

אוגוסט, 2021

תודות

תודה למרכז הידע והמחקר הלאומי בתחום ההיערכות למצבי חירום ולמשרד החדשנות, המדע והטכנולוגיה על האפשרות לבצע מחקר חשוב זה. אנו מקוים שההמלצות שנבעו מהמחקר תעזורנה לשיפור תפקוד המערכות הלוקחות חלק במניעה, טיפול ושיקום בעקבות מצבי חירום שנוצרים בעקבות אסונות טבע בכלל ושריפות בפרט.

תודה לתושבי מבוא מודיעים שהקדישו מזמנם והשתתפו במחקר. לא הייתה זו רק השקעה בזמן, המחשבה, הזיכרון וההתייחסות לנושאים כואבים דרשה פתיחות ונכונות לחלוק בכאבם וגם בכוח החיות וההתמודדות. למדנו מכם הרבה הן על הכאב, הפגיעה והייאוש אך גם על היכולת לקוות ולראות את המשבר הקשה כאפשרות לגדילה וצמיחה כפי שאמר הרבי מקרליבך: " הדרך היחידה לקבל אור היא להתחיל כל פעם מחדש".

תוכן העניינים

V	תקציר
1	א. מבוא
2	ב. סקירה תיאורטית
2	ב.1. אסון המוני
3	ב.1.א אסון טבע
3	ב.1.ב. השפעות אסון טבע על פרטים וקהילות
4	ב.1.1. השלכות של אסון טבע המוני על הפרט
6	ב.1.1.2. חוסן והתמודדות אישית עם אסון המוני
8	ב.1.1.3. השלכות של אסון טבע המוני על קהילות
9	ב.1.1.4. חוסן קהילתי
11	ב.2. הקונטקסט המחקרי-מבוא מודיעים
13	ב.3. השערות המחקר
16	ג. השיטה
16	ג.1. דגימה ומדגם
17	ג.1.א תיאור המדגם
17	ג.2. כלי המחקר
21	ג.3. איסוף הנתונים
21	ג.4. ניתוח הנתונים
23	ד. תוצאות
23	ד.1. אופן ניתוח הנתונים
23	ד.2. השלכות השריפה על התושבים
23	ד.2.א אובדן משאבים גופניים וחומריים
26	ד.2.3.א. אובדן משאבים אישיים (פוסט טראומה, חוסן אישי)- השוואה בין המדידות
29	ד.2.3.ב. אובדן משאבים אישיים (חוסן אישי) ותפיסת החוסן הקהילתי
35	תפיסת החוסן הקהילתי לאחר השריפה
38	ד.4. קשרים בין משתני המחקר
40	ד.5. משתנים מנבאים של תסמינים טראומטיים וחוסן אישי וקהילתי
45	ד.6. הקשר עם מערכות החירום הפורמאליות והבלתי פורמאליות
51	ד.7. תקווה: בדרך לבנייה מחדש ושגרה מחודשת: ניתוח תמטי
53	ה. סכום והמלצות
55	ה.2. מגבלות המחקר
55	ה.3. המלצות
60	רשימת מקורות
73	נספח 1: שאלון

רשימת הטבלאות

- 26 טבלה מס. 1: תיאור דמוגרפי של המדגם
- 33 טבלה מס. 2: הפגיעה במשאבים הגופניים והחומריים
- 36 טבלה מס. 3: הממוצעים וסטיות התקן של רמת התסמינים הפוסט טראומטיים וההבדלים בין שתי המדידות
- 38 טבלה מס. 4: הממוצעים וסטיות התקן של החוסן האישי והקהילתי וההבדלים בין שתי המדידות
- 47 טבלה מס. 5: מטריצת מתאמי פירסון בין חשיפה לשריפה, הפגיעה במשאבים ורמת התסמינים הטראומטיים בשתי המדידות.
- 48 טבלה מס. 6: מטריצת מתאמי פירסון בין חשיפה לשריפה, הפגיעה במשאבים ורמת החוסן האישי בשתי המדידות.
- 49 טבלה מס. 7: מטריצת מתאמי פירסון בין חשיפה לשריפה, הפגיעה במשאבים ורמת החוסן הקהילתי בשתי המדידות.
- 50 טבלה מס. 8: מטריצת מתאמי ספירמן בין המשתנים הדמוגרפיים (מגדר, גיל), הפגיעה במשאבים, לבין רמת התסמינים הטראומטיים והחוסן האישי והקהילתי בשתי המדידות.
- 51 טבלה מס. 9: רגרסיה היררכית לניבוי תסמינים פוסט טראומטיים בזמן 1 על ידי מגדר, חשיפה לשריפה, אובדן משאבים, חוסן אישי זמן 1 ותפיסת חוסן קהילתי זמן 1.
- 53 טבלה מס. 10: רגרסיה היררכית לניבוי תסמינים פוסט טראומטיים בזמן 2 על ידי מגדר, חשיפה לשריפה, אובדן משאבים, תסמינים טראומטיים זמן 1 חוסן אישי וחוסן קהילתי זמן 2

רשימת האיורים

- 24 איור מס. 1: מודל המחקר
- 33 איור מס. 2: תיאור גרפי של עוצמת הפגיעה במשאבים
- 37 איור מס. 3: הבדלי רמת התסמינים הפוסט טראומטיים על פי תתי הסולמות בשתי המדידות.
- 39 איור מס. 4: תיאור גרפי של הבדלי רמת החוסן האישי והקהילתי בשתי המדידות.
- 39 איור מס. 5: תיאור גרפי של הבדלי רכיבי החוסן הקהילתי בשתי המדידות.

תקציר

מטרה:

מחקר זה מתמקד בשריפה ביישוב מבוא מודיעים, כדוגמה להשלכות ולהתמודדויות רבות הפנים של קהילה בצל אסון טבע. מטרת מחקר זה היא בחינה רטרוספקטיבית של השלכות האסון על אובדן המשאבים של התושבים כתוצאה מפגיעה גופנית, פגיעה ברכוש ופגיעה כלכלית וכן השלכות על בריאותם הנפשית (תסמינים פוסט טראומטיים וחוסן אישי), השלכות על החוסן הקהילתי וכן הערכת הקשר עם ארגוני העזרה השונים שפעלו בעת האירוע ואחריו (שירותי הכבאות, מד"א, מועצה אזורית וכו').

השיטה:

המדגם: המחקר התבסס על מידע לגבי הערכת המצב בשתי נקודות זמן מכמחצית מתושבי היישוב (המדגם כלל 56 מחברי היישוב שהם 43.75% מכלל תושבי היישוב הבוגרים (21 ומעלה) שחיו ביישוב בזמן השריפה). **כלי המדידה:** שאלון שכלל פרטים דמוגרפיים, אינפורמציה לגבי החשיפה לשריפה, אובדן המשאבים החומריים, אובדן משאבים פסיכולוגיים (רמת תסמינים טראומטיים כפי שהוארכו לחודש הראשון לאחר האירוע ובעת איסוף הנתונים, חוסן אישי כפי שהוערך בשתי נקודות הזמן), תפיסת החוסן הקהילתי בשתי נקודות הזמן והערכת תפקודם של ארגונים שונים שהיו מעורבים באירוע.

איסוף הנתונים: נעשה במספר דרכים: א. בראיון טלפוני עם החוקרת, ב. בדואר אלקטרוני, ג. בתפוצה כללית לחברי היישוב דרך מנהיגות הקהילה. האיסוף התבצע 14-18 חודשים לאחר השריפה (חלק מהדחיה נבעה ממגיפת הקורונה), מעבר לשאלון נרשמו כל התיאורים, ההערות והמחשבות שהנחקרים הוסיפו בעל פה וכן תיאורים שניתנו בראיונות עומק שנעשו עם שני בעלי תפקידים מרכזיים ביישוב.

ניתוח הנתונים: סטטיסטיקה תיאורית והסקת וניתוח תמטי של הדברים שנאמרו על ידי הנחקרים בעת הראיון.

תוצאות המחקר:

סיכום תוצאות המחקר מאורגן בהתייחסות לנושאים הבאים:

1. אובדן משתנים חומריים: רוב תושבי מבוא מודיעים איבדו את ביתם ו/או הרכוש שבתוכם. רבים מהתושבים מציינים שמעבר לאובדן הבית או הרכוש שבתוכם איבדו גם מחסנים, מבנים ששימשו לעסקים. היו מעט פגיעות גופניות לעומת פגיעות רכוש ופגיעות כלכליות שמעל 60% מהאוכלוסייה נפגעה מהם.

2. אובדן משתנים פסיכולוגיים:

א. תסמינים טראומטיים:

- חודש לאחר האירוע רמת התסמינים הטראומטיים מצביעה על פגיעה בינונית עד גבוהה, דבר שנתפש נורמטיבי עד שישה שבועות שלאחר האירוע. עם זאת, שנה לאחר האירוע (14-18 חודשים) רמת התסמינים הטראומטיים יורדת מתחת לקו המוגדר כפגיעה. הדבר מצביע על חוסן נפשי של מרבית הנפגעים.

- נשים מדווחות על רמת תסמינים טראומטיים גבוהים מאלו של הגברים בהתייחסות לשני הזמנים. רמת התסמינים הטראומטיים של הנשים נשארת בינונית גבוהה גם בהתייחסות לזמן

2.

- המנבאים של תסמינים טראומטיים חודש לאחר האירוע הם: מגדר, פגיעה כלכלית וחוסן אישי. המנבאים של תסמינים טראומטיים 14-18 חודש לאחר האירוע הם: מגדר, תסמינים טראומטיים בזמן 1 (חודש לאחר האירוע), פגיעה גופנית וחוסן קהילתי.
- עלו טענות על כך שהמועצה לא הציעה טיפול הולם למצב הנפשי של הרבה תושבים שהיו זקוקים לכך.

ב. חוסן אישי:

התושבים דיווחו על חוסן אישי בינוני גבוה בהתייחסות לשני הזמנים (בין 2.73-2.98, על סולם של 0-4). לא היה הבדל משמעותי בין שני הזמנים ולא היה הבדל בין המגדרים.

3. משאבים קהילתיים:

- תפיסת החוסן הקהילתי בשני הזמנים הייתה בינונית-נמוכה (2.87 ו-2.78 בהתאמה).
- הירידה בתפיסת החוסן הקהילתי בין זמן 1 (חודש לאחר השריפה) וזמן 2 (14-18 חודשים לאחר השריפה) לא הייתה מובהקת מבחינה סטטיסטית).
- מכל תת הסולמות, תחושת השייכות הייתה הגבוהה ביותר (ברמה בינונית גבוהה: 3.89 ו-3.75).
- הירידה בתחושת השייכות בזמן 2 נובעת כנראה מהעובדה שהקהילה הייתה מפוזרת במשך תקופה ארוכה במקומות שונים בארץ.
- הנשים דיווחו על תפיסת חוסן קהילתי גבוהה יותר מזו של הגברים.
- בנייתו התמטי הרבה מהמשתתפים תארו את מצב היישוב טרום האירוע כמורכב: א. יש סכסוך מתמשך עם רמ"י לגבי מעמדו של היישוב (מושב מול יישוב קהילתי) דבר שגרם לאובדן נחלות של חלק מהתושבים. ב. המייסדים, חסידי הרב קרליבך שתוארו כ"היפים" שלא האמינו בממסד ולא ידעו להיעזר בצורה יעילה בגורמים במדינה ובמועצה. עלה פער בין דור המייסדים והדור השני שהתבטא בביקורת הדדית על ההתנהלות. ג. לגבי ההתנהלות באירוע, הדברים היו מגוונים - חלק ציינו התנהלות טובה ואחרים ביקרו. ד. לאחר האירוע, התקופה שבה הקהילה הייתה ביחד בחפץ חיים נתפסה כתקופה בה החוסן הקהילתי ותחושת היחד התחזקו. לאחריה- רוב אלו שחלקו את הרגשתם דיברו על התפרקות הקהילה. ה. עם תחילת החזרה לאחר מעל 14 חודש חלק מהמראיינים רואים בשריפה כ"עין מתנה" שניתנה על ידי הקב"ה או הרב קרליבך שתשפר את היישוב ותגרום להכרה על ידי מוסדות המדינה. לצד התקווה יש חשש כבד שהתושבים לא ידעו לנצל זאת ושוב מוסדות המדינה "ישימו להם רגליים".

4. הערכת תפקודן של המערכות הפורמאליות והבלתי פורמאליות שהיו מעורבות באירוע: שירותי הכבאות: ביקורת על רמת המוכנות ורמת התפקוד בשעת האירוע. לא נאמר שום דבר חיובי על ההתנהלות של שירותי הכבאות. המועצה האזורית: הדברים שהתייחסו לתקופה המיידית לאחר השריפה היו חיוביים ביותר אך בהמשך רוב התיאורים לגבי ההתנהלות והקשר עם המועצה היו שליליים. מכלל התיאורים עולה תחושה של ריחוק וניתוק בין המועצה האזורית לתושבים. מבין הדברים שמביאים המשתתפים ישנם תיאורי דחייה מצד המועצה, חוסר מקצועיות, חוסר הגינות וזלזול בתושבים. התיאורים המציגים התנהלות מקצועית של המועצה עולים בעיקר מנחקר שהוא דמות מפתח ביישוב אך אינו חבר ביישוב. משטרה: עולה ביקורת על כך שהתיק נסגר ולא נבדקה האפשרות שההצתה הייתה פעולת טרור מכוונת, למרות שהדבר נאמר על ידי מספר כבאים. דבר שפגע בפיצויים שהתושבים היו אמורים לקבל אילו נבדקה לעומק אפשרות זו ונמצאה נכונה. גופים התנדבותיים: הרבה הערכה וביקורת חיובית. טענות שהעזרה הייתה צריכה להינתן על ידי הממסד ולא על ידי גופים אלו.

המלצות:

חשוב לציין שההמלצות מתייחסות לאופיו של היישוב מבוא מודיעים שמושפע גם מהמאבק המתמשך עם רשות מקרקעי ישראל, דבר שמגביר את חוסר האמון בממסד ובמערכות שונות של המדינה והשלטון המקומי. לפיכך, ההכללה ליישובים ומקומות אחרים דורשת התאמה.

שירותי כבאות:

- בעת ההיערכות למצב חירום ביישוב שבקרבתו עלולות לפרוץ שריפות חשוב להתייחס לא רק לנושאים הטכניים (מי עושה איך ומה) אלא גם לאופי התושבים באזור. לכן בתהליך הכנת התרגיל יש להיפגש עם הועד המקומי ו/או גורמים בשלטון המקומי (מועצה אזורית) שמכירים את אופי היישוב ותושביו ולבדוק כיצד לבצע את ההכנה בצורה שתתאים ותהיה מקובלת גם על התושבים. היו דיווחים חוזרים שבמהלך האירוע צוות הכבאות שיתף וקבע בפני התושבים שלאור מאפייני השריפה מדובר בהצתה/זדון. בסופו של דבר האירוע סווג כאסון טבע, יש לכך משמעות כלכלית-פוליטית וזה פגע באמון התושבים במערכות החוץ (מועצה-מדינה-ממשלה) ועורר אכזבה ותחושות קשות מאוד בקרב התושבים. המלצתנו היא להנחות את צוות הכיבוי כי אין לשוחח עם האזרחים על מאפייני/השערות האירוע.
- מובן שתוצאות שריפה שגורמות לנזק, ועוד בעוצמה כפי שהייתה במבוא מודיעים, גורמות לביקורת קשה כלפי הכבאים. לאור הדברים שנאמרו יש מקום לאחר השריפה למפגש של התושבים עם שרותי הכבאות שתיפתח בתיאור והסבר של הכבאים שיכלול: תיאור האתגרים שעמדו מול הכבאים בשריפה הנוכחית, אתגרים שעמדו בתחילת השריפה ותוך התפתחותה והדרך בה התמודדו לאורך השריפה, כולל דברים שהצליחו ודברים שלא. לאחר מכן לתת לתושבים אפשרות לשאול שאלות ולבסוף גם להביע את הרגשתם. חשוב להכין את הכבאים שבשיחה כזאת יעלה כעס כלפיהם וביקורת, מאחר והתושבים כועסים על מה שקרה והכבאים הם "האוביקט" שעליו הם יכולים להוציא את זעמם על מה שקרה. הכנה מסוג זה צריכה להיעשות על ידי אנשי מקצוע המומחים בתחום, כמו למשל, עובדים סוציאליים קהילתיים או פסיכולוגים חברתיים/ארגוניים. כמו כן, צריך לבדוק דרך בה הכבאים לא יפגעו אישית או מקצועית בעקבות שיחה מסוג זה (לדוגמא: העלאת כתבי אישום). מטרת שיחה כזאת היא לדאוג לרווחת התושבים על ידי מתן מידע מקצועי. מידע מסוג זה עשוי להוריד כעסים ולהעלות את האמון של התושבים בממסד דבר שעשוי לחזק את החוסן האישי ולהוריד את רמת התסמינים הטראומטיים.

המשטרה:

אחת התחושות הקשות שעלו הייתה שהמשטרה סגרה מהר מדי את תיק החקירה ולא בדקה לעומק האם השריפה הייתה אירוע טרור. כפי שנאמר בסעיף הקודם לגבי הכבאים, חשוב שגם המשטרה תיתן מידע לציבור. כמוכן רק בהתייחסות לאספקטים שניתן לפתוח אותם לציבור.

ממשלה/ מדינה:

במקרה של נזקי שריפה ברמה שהייתה במבוא מודיעים (ואף פחות ממנה) רצוי שיבוא גורם ממשלתי - השר לביטחון פנים האחראי על שירותי הכבאות והמשטרה ושר הרווחה והשירותים החברתיים, להקשיב, לשמוע את דרישות וטענות התושבים ולבדוק כיצד ניתן לטפל בבקשותיהם. דבר זה יכול להוריד את תחושת חוסר האמון בממסד וליצור הרגשה שהשלטון אינו אדיש למה שקרה. הממשלה היא זו שצריכה להפעיל גוף שיתכלל את כל האירוע והשיקום - כמו שדרוג של רשות החירום הלאומית, שתהיינה לו הגדרות ברורות לאירועי חירום שונים.

מועצה אזורית:

- באזורים גיאוגרפיים מיוערים, כמו מבוא מודיעים, אשר חשופים לשריפות מומלץ, שבתרגולים הנעשים בעת שיגרה יהיה גם פיקוח של המועצה האזורית בשיתוף פעולה עם הועד המקומי של היישוב על יישום הפקות הלקחים מתרגילי החירום. היו דיווחים חוזרים על כך שנערכו תרגילי היערכות ומוכנות לחירום בתוך היישוב אשר במהלכם אותרו כשלים ולא טופלו. המועצה צריכה לדרוש את הפרוטוקולים ולבצע מעקב אחר הלקחים ויישומם.
- באזורים מיוערים מומלץ להעלות למודעות התושבים (לא רק צחי"י) את הסכנה שבאירועי שריפה אפשריים במיוחד בעונות יבשות, ולפרסם הנחיות וסדר פעולות של מצבים כאלו (למי מודיעים, למי מקשיבים, מה אפשר לקחת מהבית בזמן הפינוי וכו'). יש לחזור על הנחיות אלו במשך השנה כדי שהתושבים יפנימו ויטמיעו אותן, כפי שתושבי עוטף עזה הפנימו והטמיעו הוראות ביטחוניות במשך השנים.
- כאשר מפנים תושבים מהיישוב (במידה ויש מרווח זמן), מומלץ להנחות את התושבים לקחת תיק עם כמה פריטים - החל מבגדים לימים הראשונים מחוץ לבית ועד כמה חפצים קלים בעלי ערך רגשי מיוחד. אמנם הדבר יכול להעלות את רמת הלחץ אבל יכול להקל על ההתמודדות בימים הראשונים לאחר השריפה ובטווח הארוך במידה ויש אובדן של רכוש בעל ערך רגשי.
- המועצה צריכה ללוות את היישוב באופן אינטנסיבי לא רק בעת השריפה או בחודש הראשון לאחריה, אלא עד לשיקום המלא. הליווי צריך להיעשות בשיתוף פעולה עם הועד המקומי של היישוב.
- במידה ורוב הקהילה מפונה מהמקום רצוי לדאוג לשכנם בדרך שתוכל לשמור על הקהילתיות גם באספקט הגיאוגרפי. פיזור הקהילה במקומות רבים בארץ מוריד את תחושת השייכות ומחליש את החוסן הקהילתי.
- לאחר האירוע, עם ההתארגנות הראשונית, חשוב לקיים מפגשים עם עובדים סוציאליים קהילתיים או מומחים בתחום החוסן הקהילתי כדי לאפשר לקהילה ליצור נרטיב קהילתי של האירוע הטראומטי בו באות לידי ביטוי נקודות החוסן בתהליך ההתמודדות של חברי הקהילה באופן אישי וקהילתי. המטרה מעבר לשימור האחדות והשייכות הקהילתית היא לאפשר לקהילה ליצור נרטיב משותף. בנוסף, לא פעם החוויות ממצבי סיכון כמו שריפה מעצימות את נקודות החולשה "מה לא בסדר" דבר שמגביר את תחושת הדחק שקשורה לא פעם בירידה בחוסן האישי ובתפיסת החוסן הקהילתי. לפיכך, יש ליצור סיטואציות עם גורמים שמחוץ ליישוב שיוכלו להצביע על נקודות החוסן בתוך תיאורי התושבים, שמוצנעות לא פעם בגין עוצמת הקשיים.
- חשוב שהעובדים הסוציאליים של המועצה יפגשו בשנה הראשונה לאחר האירוע (או עד לשיקום) עם כל משפחה בנפרד (במיוחד כשמדובר ביישובים קטנים). המטרה של מפגשים אלו - ליצור תחושה שלמסד אכפת מהתושבים. במפגשים אלו על העובדים לבדוק צרכים של משפחות ולראות אם יש צורך בפעולות תיווך עם גורמים שונים לסיפוק הצרכים. בנוסף, ממחקר שנעשה לגבי התמודדות של אנשים החיים בעוני עם הקורונה נמצא שעצם ההתעניינות של העובד גם אם לא עלה צורך ספציפי מסוים הייתה גורם תמיכה משמעותי. תמיכה חברתית נמצאה כגורם ממתן אפשרות לפיתוח תסמינים פוסט טראומטיים במחקרים רבים שנערכו בארץ ובעולם בארבעים השנים האחרונות.
- שליחת אנשי מקצוע בתחום בריאות הנפש (פסיכולוגים ועובדים סוציאליים) לאיתור ראשוני של תושבים עם סיכון לפתח תסמינים טראומטיים ולתת טיפול ראשוני למניעת התייצבות של תסמינים פוסט טראומטיים. מתוך ממצאי מחקר זה, רמת התסמינים הטראומטיים כחודש לאחר האירוע מהווה מנבא משמעותי של התייצבות התסמינים הפוסט טראומטיים למשך זמן.

- בכל הפעילויות של המועצה והועד המקומי בעת ההכנה, בעת אירוע החירום ואחריו יש לשים לב לכל התושבים ביישוב כולל אלו שאינם תושבי קבע ואינם בעלי שיוך משפחתי ביישוב, אלא מתגוררים בו בשכירות. היו דיווחים של שוכרים שלאור המצב חוו דחייה של הקהילה וחוסר מענה של המועצה.
- כדי לבצע את ההמלצות המתייחסות למועצה חשוב להקים תא חוסן שיהיה בכוננות תמידית ומידית (אפשר לעשות זאת במתכונת שירותי כוננות צה"לית, שיהיו כמה צוותי חוסן ויעשו סבבי כוננות בניהם לאורך השנה. כאשר הצוות נמצא בכוננות הוא צריך להיות במרחק הגעה ליישובי האזור). תא חוסן צריך להיות מורכב מאנשי מקצוע שעברו הכשרה ייעודית לזמני חירום ובקשר קבוע עם הקהילה גם לא בעיתות חירום. ההכרות הקודמת לאירוע יוצרת קשר ומאפשרת אמון בעת משבר.

א. מבוא

מחקר זה מתמקד באירוע השריפה שאירע ביישוב מבוא מודיעים בחודש מאי 2019. השריפה אשר פרצה בכמה מוקדים נרחבים ביער בן שמן, גרמה נזק רב ליישובי האזור ונזקים כבדים ליישוב מבוא מודיעים; תושביו פונו ו-40 מתוך 50 בתי היישוב, ניזוקו בשריפה. השריפה פרצה כחלק מגל שריפות ששרר בארץ באותם ימים לאור מזג אוויר שהתאפיין בחום כבד, לחות נמוכה ורוחות מזרחיות עזות. גל השריפות שפגע במבוא מודיעים הינו גל שלישי, במהלך תשע השנים האחרונות, בו התקיימו תנאים קיצוניים שהיוו התפתחותן של שריפות גדולות. הגל הראשון פרץ בשנת 2010 ובמהלכו התפרצה השריפה הגדולה בכרמל שהוגדרה כאסון הגדול ביותר מסוגו ובו נספו 44 בני אדם (הארץ, 2019; Ynet, 2019).

למושג אסון ישנן הגדרות שונות ומרובות אשר ניתן לחלקן לשני סוגים מרכזיים: אסונות טבעיים המתרחשים בעקבות תהליכים טבעיים (רעידת אדמה, התפרצות וולקנית, שריפה ועוד) ואסונות שאינם טבעיים הנובעים ממעשה ידי אדם (פעולות טרור, מלחמה, התפרצויות של כורים גרעיניים ועוד). המשותף לכולם הוא היותם חוויה מורכבת, רב גונית, בעלת השלכות פיזיות, רגשיות והתנהגותיות על הפרט וסביבתו. אסונות, על כל סוגיהם, עשויים לפקוד ללא כל אזהרה פרטים, משפחות, קהילות ואומות שלמות.

מחקר זה מתמקד בשריפה ביישוב מבוא מודיעים, כדוגמא להשלכות ולהתמודדויות רבות הפנים של קהילה בצל אסון טבע. מטרת מחקר זה היא בחינה רטרוספקטיבית של השלכות האסון על אובדן המשאבים של התושבים כתוצאה מפגיעה גופנית, פגיעה ברכוש ופגיעה כלכלית וכן השלכות על בריאותם הנפשית (תסמינים פוסט טראומטיים וחוסן אישי), השלכות על החוסן הקהילתי וכן הערכת הקשר עם ארגוני העזרה השונים שפעלו בעת האירוע ואחריו (שירותי הכבאות, מד"א, מועצה אזורית וכו'). במסגרת המחקר נעשה שילוב של המתודה הכמותית והאיכותנית.

ב. סקירה תיאורטית

סקירה זו מתמקדת באסונות טבע, השפעתם ובפוטנציאל פגיעתם. תחילה, תיפתח הסקירה בהצגת הגדרות למושג "אסון המוני", בהמשך תעסוק באסונות טבע כאירוע טראומטי ולאחר תתאר את ההשלכות של אירועים אלו על פרטים, וקהילות. בהמשך, יוצגו המונחים "חוסן" ו"לכידות חברתית" כאלמנטים המעצבים את ההתמודדות עם השפעות טראומטיות של אסונות טבע.

ב.1. אסון המוני

המושג "אסון המוני" זכה להגדרות רבות לאורך השנים ומתואר כאירוע "ציבורי" המשפיע על קבוצה גדולה של אנשים, חורג מחוויות היום יום השגרתיות, וכולל הרס של רכוש, פגיעה ו/או אובדן חיים (Saylor, 1993). אסון עשוי לפקוד אינדיבידואלים, משפחות, קבוצות קטנות, קהילות ואומות שלמות, אולם קיימת הסכמה כללית כי אסון נחשב להפרעה בהקשר החברתי (Fritz, 1961). לעיתים קרובות אסונות נגרמים על ידי הטבע, אם כי אסונות יכולים להיגרם גם על ידי בני אדם (Halpern & Tramontin, 2007). וואיאר (Weaver, 1995), מציין כי בכדי להגדיר אירוע כאסון יש צורך בהסכמה ציבורית בנוגע לנזקים הנראים לעין, הפרעה לסדר החברתי וכן בהכרזה רשמית על האירוע כאסון ובדרישות לפעולה. בארצות הברית, למשל, הצהרה רשמית על אסון מבוססת על ההכרזה של הסוכנות הפדרלית לניהול מצבי חירום - FEMA (Federal Emergency Management Agency). על-פי FEMA, אסון הינו אירוע בלתי צפוי ופתאומי, אשר גורם לנזק רב ממדי, הרס וסבל אנושי. בסוגיית הגדרת האירוע כאסון מציינת שמאי (Shamai, 2016), כי הגדרת אירוע כאסון על ידי מוסדות לאומיים או בין-לאומיים, תלויה בגורמים פוליטיים ולא ענייניים. אסונות רבים משאירים סימני פגיעה משמעותיים על אוכלוסיות למרות שלא הוגדרו כאסונות. היא מציעה הגדרה, על פיה אסון המוני הוא אירוע המהווה פוטנציאל לטראומה קולקטיבית והוא מאופיין באובדן של חיי אדם או רכוש וגורם לנזקים גופניים ופסיכולוגיים, המשפיעים על קבוצה שלמה ועל אינדיבידואלים המשתייכים לה. השפעת האירוע מתבטאת בחבלות רגשיות ופסיכולוגיות, אשר הופכות לחלק בלתי נפרד מהנרטיב, הזהות וממערכת האמונות של הקולקטיב ושל החברים בו לאורך דורות. קיימת הבחנה בין אסונות טבע, הנגרמים כתוצאה מהליכים טבעיים, לבין אסונות מעשה-אדם הגוברים בעקבות פעולות שמבצעים בני אדם, או הנגרמים כתוצאה מהן (Ebert, 2000; UNDHA, 1995). אם כי בפועל, יחסי הגומלין בין המערכות האנושיות לבין מערכות הטבע שזורות זו בזו עד לכדי טשטוש הגבול בין השתיים וכך גם מטשטשת ההבחנה בין אסון טבע לאסון מעשה אדם (UNDHA, 1995).

ב.1.א אסון טבע

אסון טבע הינו בדרך כלל אסון המוני שיכול לנבוע מהליכים טבעיים של כדור הארץ, בעלי עוצמה רבה, כמו למשל, רעידות אדמה, התפרצות הרי געש, שיטפונות ועוד, אשר יכול להתרחש בצורה פתאומית, קשה לחיזוי וגורם לנזקים אנושיים וכלכליים רבים, בכל מקום ברחבי העולם (ענבר, 2004; Battle, 2014). אסונות טבע הם מאורעות בעלי פוטנציאל טראומתי המעוררים אימה, דחק סבל ופאניקה (ינוב, 1975). תוצאותיהם יכולות להתבטא במוות, פציעות גופניות, אובדן רכוש והרס תשתיות, כמו כן, אסונות טבע עלולים לגרום לשינוי במבנה האנושי והארגוני של קהילות, כתוצאה מעזיבה של תושבים את האזור או ממות או פציעה של דמויות מרכזיות בקהילות השונות (Shamai, 2016). ישנם שני גורמים המשפיעים על התגברות עוצמתם של אסונות הטבע: האחד מתייחס להשפעת האדם- ביעור יערות, פיתוח חקלאי, ניקוז נחלים ושאיבת מים. הגורם השני, מתייחס לשינויי האקלים- עקומת האקלים במאה שנים האחרונות מראה עלייה של מעלה אחת המגבירה ב- 30% את האירועים הקיצוניים. כלומר, העולם צפוי לחוות תופעות טבע ופערי אקלים בצורות קיצוניות יותר (ענבר, 2004). בעשורים האחרונים מתעצמת פגיעתם של אסונות הטבע בחלק ניכר מאוכלוסיית העולם. מבין אסונות הטבע שהתרחשו בשנים האחרונות ועודנה מתרחשים, ניתן לציין את עונת האש הנוכחית של 2019-2020 במזרח אוסטרליה, המהווה אינדיקציה לכך ששינויי אקלים שעשויים להתרחש כעת כוללים שריפות תכופות וחמורות יותר בעלות פוטנציאל להפוך לאסונות טבע (Clarke & Evans, 2019).

תוצאות אסונות הטבע בעלי פוטנציאל ליצור טראומה קולקטיבית (Shamai, 2016). המונח "טראומה" מגיע מן השפה היוונית ומשמעותו המקורית מתייחסת לפציעה או חבלה ברקמת הגוף. בעולם הפסיכולוגי והפסיכיאטרי המונח "טראומה" מורכב מקונוטציות נפשיות והוא מתאר מצב בו נחשף האדם לאירוע לא מצופה, בו הוא נותר חסר אונים אל מול איום (חיצוני או פנימי) אשר עלול לפצוע את גופו ואת נפשו (Jones & Wessely, 2007; Walsh, 2007). החשיפה לאירוע האיום מפרה את תחושת המוגנות, פוגעת בצורה חמורה בתפיסת העצמי (נוצרת תחושה עמוקה של חוסר ערך) ובתפיסת העולם, שנחווה פתאום כמקום מאיים, וכך הטראומה עלולה להוביל למשבר נפשי-קיומי (Janoff-Bulman, 1992). עם זאת, אנשים רבים נחשפים במלך חייהם לאירועים בעלי אופי טראומתי (כדוגמת אסונות טבע, מלחמות, תאונות) ומגבים אליהם באופן שונה (Bonanno & Jost, 2006; Brier & Scott, 2012).

ב.1.ב. השפעות אסון טבע על פרטים וקהילות

אסונות טבע פוגעים ומשפיעים על תחומים נרחבים בחיי הקורבנות, הן בטווח הקצר והן בטווח הארוך. לעיתים, לאחר האסון נוצרת מציאות חדשה המצריכה את הקורבנות להתמודד עם שינויים ברמות מערכתיות שונות, מהרמה האישית ועד הרמה הגלובאלית (Carballo, Heal & Horbaty, 2006). עוצמת החשיפה לגירויים מעוררי לחץ נמצאה בעלת קשר משמעותי לעוצמת המצוקה בקרב החווים לחץ טראומטי. מחקרים מצאו כי רמת החשיפה לגירויים מעוררי לחץ, הן ברמת הפגיעה האישית והן בחשיפה לפגיעה באחר-מהווה סיכון משמעותי להתפתחותה של מצוקה נפשית על המערכות השונות אשר יוצגו בחלק זה של הסקירה (Chang, Lee, Connor, Davidson, Jeffries, & Lai, 2003; Marmar, Weiss, Meltzer, Ronfeldt, & Foreman, 1996; Marmar, Weiss, Meltzer, Delluchi, Best, & Wentworth, 1999; Weiss, Marmar, Meltzer, & Ronfeldt, 1995).

ב.1.1.1 השלכות של אסון טבע המוני על הפרט

ככל שאנשים מתקדמים במחזור חייהם הם עתידים להיחשף לאירועים שליליים כמו סכנת חיים, הקלעות לסיטואציה אלימה וחשיפה לאובדן. התמודדותם של פרטים עם אירועים שליליים היא שונה; יש כאלו שסובלים ממצוקה חריפה ממנה לא מצליחים להחלים, אחרים מפתחים בעיות בריאותיות ובלתי צפויות, כאלו אשר מתמודדים עם קשיים בריכוז ואובדן הנאה או כאלו שלא מראים סימני מצוקה ותפקודם האישי כלל לא נפגע. כאמור, החשיפה לאירוע בעל פוטנציאל טראומטי מעוררת רצף של תגובות אנושיות שונות וברמות שונות של היחשלות פיזית, פסיכולוגית ובפגיעה אינסטרומנטלית אל מול המשך תפקוד רגיל (Johannesson et al., 2009; Carballo, Heal, & Horbaty, 2006; Bonanao, 2004; Shalev, 2002).

טראומה מלווה לעיתים בתחושה של אבל ואובדן אשר מתוארים כתהליכים פנימיים המכילים את חווית ההתמודדות וההסתגלות של הפרט לאחר אובדן של אדם קרוב. חוויות אלו באות לידי ביטוי דרך מכלול של קשיים קוגניטיביים, רגשיים וחברתיים ובשינויים בהרגלי החיים ובמערכות יחסים עם הנפטר ועם סביבתם (Bonanno & Field, 2001; Rubin, Malkinson & Witztum, 1993). חווית האובדן יכולה להתקיים גם כן לאחר אובדן של משאבים אינסטרומנטליים כגון בית, משכורת ורכוש (Hobfoll, 2001). תיאוריות שימור המשאבים (COR-Conservation of Resources) (Hobfoll, 1989), מנסה לתת הסבר לאופן בו החשיפה למצבי דחק משפיעה על פרטים. לפי תיאוריה זו- בעת חשיפה לאסונות רמת הלחץ, ההשלכות הפסיכולוגיות והמצוקה הפוסט טראומטית של הפרט נקשרות באופן הדוק להעדר משאבים או אובדנם (אינסטרומנטליים ורגשיים) (Hobfoll, 1985). מאידך, צבירת משאבים משמעותיים עשויה לאזן את חווית האובדן

ולהפחית את תחושת הדחק. תיאוריה זו נשענת על ההנחה כי האדם שואף לשמר, להגן ולקדם את הדברים אותם הוא מסמן כבעלי ערך ובכדי לקיים זאת הוא זקוק לכוחות אישיים, קשרים חברתיים והשתייכות תרבותית (Hobfoll, 1989; 1998; 2001; 2002).

לאסונות טבע ישנה השפעה ישירה על בריאותם הנפשית של האינדיבידואלים (Bourque et al., 2006) ומרבית המחקרים העוסקים בהשפעות החשיפה לאירוע טראומטי מתמקדים בעיקר בהפרעת דחק פוסט טראומטית (PTSD) (Bonanno, Galea, Bucciarelli & Vlahov, 2006; Moore & Varela, 2010; Lazaratou et al., 2008; Salicioglu, Basoglu & Livanou, 2003). התגובה המיידית לאירוע כוללת פחד חריף, חוסר אונים ואימה, האירוע ייחשב כטראומטי בין אם האדם חווה אותו על בשרו ובין אם היה עד לו (American Psychiatric Association, 2013). מאפייניה של הפרעת הדחק הפוסט טראומטית על פי ה-Diagnostic and Statistical manual of Mental disorder (DSM-V) (American Psychiatric Association, 2013) הם: (1) חודרנות (Intrusion)- מחשבות ותחושות הדומות לאלו שהיו בזמן האירוע חודרות לחיי הפרט באופן לא רצוי ולא מתוכנן וגורמות לחרדות שמפריעות בתפקוד היום-יומי. (2) הימנעות (Avoidance)- מגירויים הקשורים לאירוע הטראומטי כדוגמת הימנעות ממחשבות, תחושות ושיח, או הימנעות מגורמים חיצוניים כמו אנשים המזכירים את האירוע, מקומות ופעילויות המתקשרות לטראומה. (3) שינויים שליליים (Negative Alteration)- בקוגניציה כמו קושי לזכור חלקים מן האירוע, תפיסות שליליות של האדם כלפי עצמו ופיסות מעוותות באשר לאירוע או שינויים שליליים ברגש הקשורים לאירוע הטראומטי כמו רגשות פחד, אימה ואשמה הנוכחים באופן קבוע או איבוד עניין בתחביבים ובסביבה חברתית. (4) שינויים בעוררות ובתגובתיות (Arousal and reactivity)- כמו תחושת בהלה מוגזמת, אימוץ התנהגות אלימה וקשיי בשינה ובהירדמות. (APA, 2013). עם זאת, אנשים הנחשפים לאירוע טראומטי חווים מגוון רחב של תגובות לאירוע. חלקם מפתחים תסמינים פוסט-טראומטיים אשר עלולים לגרום להשלכות קשות על תחומי חייהם ואחרים מצליחים להתמודד ללא השלכות בריאותיות שליליות (Shalev, 2002; Johannesson et al., 2009). לכן, מציינים נוריס ובוננו (Norris, 1992; Bonanno, 2004) לאור מגוון התגובות הרחב והמשתנה נכון להשתמש במונח "אירוע בעל פוטנציאל טראומטי" (PTE- Potentially Traumatic Event) שמרבית הנחשפים אליו מתפקדים כהלכה (Bonanno & Mancini, 2008).

הפרעת הדחק הפוסט טראומטי הינה תוצאתה החמורה של החשיפה לאירוע הטראומטי ושכיחותה כתגובה לאסונות טבע אינה אחידה בספרות המקצועית. ישנם מחקרים המצביעים על כך שכמחצית מן הנחשפים לאסון טבע חוו סימפטומים מתונים עד חמורים של PTSD (Moor & Varela, 2010;)

Salcioglu et al., 2003; Lazaratou et al., 2009) לעומתם, מחקרים אחרים מצביעים על שכיחות קטנה יותר של אותם הסימפטומים ומתארים מגוון תופעות רגשיות אשר נחוות במישורים שונים כמו תחושת אובדן, חרדה, התקפי זעם, ערעור הנחות יסוד, דיכאון ואובדנות (Walsh, 2007; Carballo et al., 2006; Caldera, Palma, Penayo & Kullgren, 2001). חוקרים שונים מצביעים על ירידה באחוז הסובלים מ- PTSD בטווח של שנה לאחר האסון (Caldera et al., 2001; Bonnano, 2004). עם זאת, חוקרים אחרים מצאו כי שכיחותה של ה- PTSD פוחתת בטווח הרחוק יותר משנה לאחר האסון ויתרה מזאת, לעיתים מאפיינה יתחילו להתפתח בחלוף שנים מן האירוע (Salcioglu et al., 2003; Green et al., 1990).

ישנם ארבעה גורמים המשפיעים על מצוקתו הנפשית של הפרט באופן משמעותי בעת החשיפה לאירוע הטראומטי: (1) מאפייני האירוע (2) עיבוד קוגניטיבי ותפישת האירוע (3) מאפייני האינדיבידואל הנחשף לאירוע (הכוללים את משאביו האינסטרומנטליים והרגשיים) ו- (4) תכונות סביבתו של האינדיבידואל (כמו למשל אופי וחוסן הקהילה והתמיכה חברתית). במחקרים רבים נמצא ש מאפייני האירוע הטראומטי ו- מאפייני האינדיבידואל (האינסטרומנטליים והרגשיים) הם המשמעותיים ביותר (Bourque, Siegel, Kano & Wood, 2006; La Greca, Silverman, Vernberg & Prinstein, 1996; Norris & Kaniasty, 1996; Freedy, Shaw, Jarrell & Masters, 1990; Green, Lindy, Grace, Glaser, Leonard, Korol & Winget, 1992). ניתן לראות זאת גם במחקרים שמראים שקיים קשר חזק בין אובדן המשאבים בעקבות האסון ובין רמה גבוהה של מצוקה פסיכולוגית, כפי שזאת באה לידי ביטוי בחומרת תסימני ה- PTSD (Armenian, Morikawa, Hovanesian, Haroutunian, Saigh, Akiskal & Akiskal, 2000; Freedy et al., 1984; Folkman & Lazarus, 1992). במחקר זה נבדוק את השלכות האירוע ברמת הפרט תוך דגש למאפייני האירוע, תפיסתו על ידי הפרטים ביישוב והערכה רפלקטיבית לגבי רמת התסמינים הטראומטיים אותם חוו בחודש הראשון לאחר האירוע וכיום שנה-שנה וחצי לאחריו.

2.1.1.2. חוסן והתמודדות אישית עם אסון המוני

חשיפה לאירוע טראומטי עלולה להוביל לירידה ברווחה הנפשית ובאיכות חייהם של פרטים, אולם מרבית הנחשפים מצליחים להתמודד עם מצבי דחק ללא השלכות בריאותיות שליליות ואף מצליחים לייצור לעצמם שגרה מחודשת במציאות לא מוכרת (דרורי, פלוריאן וקרביץ, 1991; Shalev, 2002; Bonnano, 2005). יכולת התמודדות עם מצבים כאלו קשורה למושג "חוסן" המתואר כיכולת של הפרט להתמודד עם מצבי דחק, להתאושש מהם ולחזור לשגרת חיים (Egeland, Carlson & Sroufe, 1993; Kimhi & Eshel, 2009). נוריס ואחרים (2008), מגדירים את המושג חוסן כמהירות שבה חומר או מערכת חוזרים לשיווי משקלם. במחקרים אחרים החוסן

מתואר כיכולת החלמה מן האירוע אשר נמדדת על ידי הסתגלות למציאות החדשה שלאחר האירוע או בחזרה לתפקוד הקודם לאירוע (Walsh, 2007; Bonnano, 2005; Bonnano, Papa, Lalande, Westphal & Coifman, 2005).

בדיון לגבי מהותו של החוסן יש המתייחסים אליו כמאפיין אישיותי (Masten, 2018) או ככושר הסתגלות (Norris, Tracy & Galea, 2009), הבאים לידי ביטוי ביכולת של תפקודו המסתגל של הפרט לשינויים המתקיימים במהלך האירוע הטראומטי ולאחריו וביכולתו המהירה של הפרט לחזור לרמת התפקוד שקדמה לאירוע (Bonnano, 2004; Richardson, 2002; Block & Kremen, 1996). בדיון זה מדגישה שמאי (2016), שחוסן הוא ביטוי תפקודי של הפרט המסתגל לאסון ולא החזרה לתפקוד שקדם אליו. זאת משום שהליך השיקום מן האירוע עשוי להיות ממושך וכי ביטוי המסוגלות לתפקד במהלכו מעיד על רמת חוסנו של הפרט (Shamai, 2016).

לפי בוננו (Bonanno, 2004), לאנשים רבים יש חוסן אישי אשר בא לידי ביטוי ביכולתם לעבור אירועים טראומטיים ולהמשיך לתפקד, לבטא רגשות חיוביים ומידה מועטה של מצוקה. פרדריקסון (1998; 2001), מתאר אנשים בעלי חוסן אישי גבוה יותר ככאלו החווים רמה גבוהה של רגשות חיוביים במצבים קשים. אותם אנשים המאופיינים ברמה גבוהה של חוסן אישי פועלים באופן אקטיבי לשפר את מצבם הרגשי באמצעות גורמים מטיבים כשימוש בהומור, חשיבה חיובית, טכניקות להרגעה עצמית (Tugade & Fredrickson, 2004) ובאופן חברתי יותר (Sexton, Byrd, & Von Kluge, 2010). בנוסף לאלו, חוסן נפשי כולל גורמים כמו הרצון לחיות, תחושת מחויבות ושליטה ותחושות של משמעות ויעילות עצמית (Kobasa, 1982; Anyonovsky, 1979). גורמים אישיים נוספים המעלים את הסיכוי לפתח חוסן נפשי הם יציבותם של משאבים כלכליים, בריאות תקינה, עבר ללא אירועים טראומטיים וחוויות הווה ללא טראומת נוספות (Bonnano, Galea, Bucciarelli & Vlahov, 2007). למעשה, החוסן הנפשי נותן הסבר למגוון התמודדויות של האדם עם מצבים שליליים מאוד כדוגמת שכול, מלחמה, מעשי טרור ואסונות טבע (Eshel, Kimhi, & Marciano, 2020).

התמודדות עם אירוע טראומתי נעה על הציר שבין התמודדות מטיבה והסתגלות אל מול פיתוח פתולוגיות פסיכולוגיות שליליות, אך ההתמודדות טומנת בחובה גם היבטים חיוביים (לאופר, 2009). צמיחה פוסט טראומטית (Post traumatic Growth) מתייחסת לשינויים החיוביים החלים באדם בעקבות החוויה הטראומטית (לאופר וסולומון, 2006). שינויים חיוביים יכולים לבוא לידי ביטוי דרך הערכה מחודשת לחיים, התחזקות רוחנית, בחינת אפשרויות חדשות להתפתחות

אישית וחוזק אישי (Tedeschi & Calhoun, 1996). הנוכחי נבדוק את החוסן האישי בהסתכלות רפלקטיבית לחודש הראשון לאחר האירוע ולדרך בה הוא נתפס כיום.

3.1.1.3. השלכות של אסון טבע המוני על קהילות

אסון טבע משפיע על הפרט ועל המערכת הקהילתית בה הוא מתרחש. בעת האסון חווה הקהילה חוויה משותפת של סכנה קשה, פגיעה והרס אשר עלולים לגרום להפרעה במבנה החברתי ובתפקיד החיוני של הקהילה (Moe & Pathranarakul, 2006). קומאר (2000), טוען כי מעבר לחוויית החירום המשותפת באירוע אסון, הקהילה חולקת שותפות גם בתוצאות האסון ובתחושת הסבל. במקרים כאלו רמת הלכידות הקהילתית יכולה להתעצם ובהתאם לכך הקהילה עתידה להיסגר מפני גורמים חיצוניים ומקבלת עזרה. כך שבאירועי אסון ארוכי טווח תהליך זה יכול לפגוע ברמת תפקודה (Lahad & Ben Nesher, 2005). מן הצד השני, נמצא שאירועי אסון עשויים להשפיע על תפיסת הפרטים את קהילתם ולראותה כמחולשת ופחות מתפקדת (Norris et al, 2008). במקרים מסוימים הקהילה עתידה לפתח טראומה קולקטיבית שלה השלכות על העבר, ההווה ועל העתיד של הקהילה. השלכות שכאלו נובעות משום שמצבי אסון עלולים להשפיע על הזהות האישית והקולקטיבית, להותיר חותם על דפוסי חשיבה ועל הזיכרון הקולקטיבי ובכך לגרום לאובדן של אמונות משותפות ולשינוי בפולקלור ובנרטיב הקהילתי (Somasundaram, 2007; Shamai, 2016). פסטור (2004), מגדיר אירוע כטראומה קולקטיבית על פי מספר מאפיינים: מאפייני הכאב, מאפייני הקורבן, מערכת היחסים בין הקורבן והסביבה וסוג האירוע. על פי ניתוח מאפייני הכאב-טראומה קולקטיבית גורמת לכאב בקרב הקהילה ועוברת מדור לדור (Shamai, 2016). מקובל לבחון את מאפייני הכאב ממספר היבטים. הראשון, מתייחס לאובדן של כמות ואיכות המשאבים, ההיבט השני והשלישי, מתייחסים לאובדן בתחושת השייכות, לכעס ותוקפנות. אירוע הופך לטראומה קולקטיבית, כאשר תחושת השייכות לקהילה נפגעת (Shamai, 2016). ההיבט הרביעי, מתייחס לכאב המועצם כתוצאה מתפיסה דיכוטומית של נזקי האירוע ותהליך התמודדות הקהילה או החברה עם הנזקים. תפיסה דיכוטומית מופיעה כאשר אנשים לא יכולים להכיל חוויה המורכבת מאספקטים חיוביים וכואבים גם יחד. במצבי לחץ ישנה נטייה לפצל את החוויה לרעה ולתפוס את הצד "הרע והמסוכן". פיצול מסוג זה נחשב למנגנון הגנה, שיכול לפתח אסטרטגיות התגוננות, אך גם להעלות בצורה משמעותית את רמת הלחץ ולהתעלם מסכנות או מתחומים בהם יש צורך של טיפול ושיקום (מיטשל ובלאק, 2006). מנגנון הפיצול נקשר גם בהיבט החברתי, כאשר הקולקטיב נמצא במצב של חשש או סכנה. לכן, בעת שיקום הקהילה לאחר האסון יש לאמץ נקודת מבט רחבה שמסוגלת לראות את התחומים החלשים במוכנות הקהילה להתמודדות עם האירוע, את התחומים שזקוקים לשיקום לאור נזקי האירוע ואף לחזק את התחומים שהיו חלשים טרם האירוע. חזרתם

של גופים קהילתיים לשגרה תפקודית במקביל לשיקום נזקי האסון נמצאה חיונית ליצירת תחושה שהחיים חזרו לסדרם ובכך עשויה להגביר את תחושת בטחונו של הפרט ושל הקהילה כגוף (Chamlee-Wright & storr, 2009; Kimhi & Shamai, 2004). כלומר, עצם החזרת החיים הקהילתיים לשגרה ומאמצים מטעם הגופים הרשמיים בקהילה לשיקום הנזקים נקשרים באופן ישיר ליכולתו של הפרט להתאושש לאחר החוויה הטראומטית (La Greca, Silverman, Vernberg & Prinstein, 1996; Moore & Varela, 2010; Norris, Friedan, Watson, Bryne, Diaz & Kaniasty, 2002)

ב.1.ב.4 חוסן קהילתי

למושג קהילה הגדרות שונות ורובן מתארות את הקהילה כמייצגת מכלול התנהגויות אנושיות המשקפות את הקשר של הפרט אל העולם החברתי והקולקטיבי אשר מתקיימות בו פעילויות גומלין סביבו (בהם, 1997; MacQueen, et. al., 2001). במחקר הנוכחי תהיה התייחסות לקהילה גיאוגרפית אשר מאופיינת בבסיס ובגבולות פיזיים ובמרכיבים שונים הנתחמים בגבולות ולהם גורל משותף (Norris, Stevens, Pfeffebaum, Wyche & Pfeffebaum, 2008; סדן, 2009). מצבי משבר כגון אסונות טבע, מהווים איום על התפתחותן והמשך קיומן של קהילות (בהם, 2005). אך כפי שלפרטים רבים יש חוסן אישי שעוזר להם להתמודד עם מצבי משבר שונים (Norris, Tracy & Galea, 2009; Bonnano, 2004; Richardson, 2002; Block & Kremen, 1996), מחקרים רבים מצביעים על קיומו של חוסן קהילתי המאפשר לקהילות להתמודד עם משברים וקשיים (Ganor & Ben-Lavy, 2003; Norris & Stevens, 2007; Kimchi & Shamai, 2006; Norriss et, 2008; Lavy, 2003).

חוסן קהילתי הינו מושג רחב המבטא את יכולת הקהילה להישאר יחד ולעזור לעצמה (Ganor & Ben-Lavy, 2003) ובכך הוא מתקשר למשאבים חברתיים וליכולות חברתיות כמו תקשורת מטיבה, רמת סיכונים מופחתת ותמיכה חברתית (Patel et al., 2017). היכולת להישאר יחד בקבוצה באה לידי ביטוי על ידי קיומה של לכידות חברתית המוגדרת כתחושת שייכות לקבוצה וכטבעם של יחסים חברתיים המבוססים על זהויות משותפות, ערכים משותפים ונורמות משותפות (Beck et al., 1997). לכידות חברתית נמדדת על סמך הכמות והאיכות של הקשרים החברתיים בקבוצה, האמונה בקיומה של תמיכה חברתית, מידת ההזדהות עם מטרות הקבוצה ותחושת אחדות משותפת (Buckner, 1989; Chavis & Wandersman, 1990). נמצא כי ככל שרמת הלכידות החברתית גבוהה יותר, כך עולה גם מידת אמונתם של החברים בקיומה של תמיכה חברתית (Caspi, Bologer, & Eckenrode, 1987), אמונה זו מסייעת לאנשים בהתמודדות עם מצבי מתח ואסון (Rivlin, 1982; Greenwald & Zeitlin, 1987; Bill-Brahe, 1987).

כמו כן, חוסן קהילתי מכיל בתוכו היבטים של הון כלכלי, סביבתי וחברתי של חברות תחת משבר (Cohen, Leykin, Lahad, Goldberg, Aharonson-Daniel, 2013). נמצא כי קהילות המאופיינות ברמת חוסן גבוהה הראו מסוגלות והתאוששות גבוהות יותר במצבי דחק, מאשר קהילות עם רמת חוסן נמוכה (Kimhi et al., 2012). מחקרים ניסו לזהות משאבים בקהילה כמנבאים תוצאות חיוביות בעת היחשפות לקשיים (Chandra, et al., 2010, Noriss et al., 2008). נוריס ועמיתיה (2008), חקרו קהילות לאחר חשיפה לאירועים בעלי פוטנציאל טראומטי ומצאו ארבע יכולות מסתגלות כמרכיבי החוסן הקהילתי אשר חיוניות לקהילה בשגרה ומאפשרות מוכנות למצבי אסון: (1) פיתוח כלכלי (2) הון חברתי (3) מידע אמין ותקשורת פתוחה (4) כשירות קהילתית. (1) פיתוח כלכלי- הספרות בוחנת את הקשר בין אסונות ומשברים לעוני ומראה כי אסונות יכולים להיות הרסניים גם לפרנסתם של הניצולים, לאבדן נכסים ורכוש. אסונות מהווים איום מתמשך על הרווחה הכלכלית. נתון זה משקף קשר בין אסונות לחיים בעוני ואף נמצא כי אנשים עניים במדינות עניות הם לרוב פגיעים יותר במקרים של אסונות טבע (Cassar, Healy & Kessler, 2002; Norriss et al., 2002; Halpern, & Tramontin, 2007; Sawada & Takasaki, 2017; 2017). מצבה הכלכלי של קהילה מתקשר ליכולת שלה לספק לחבריה את הצרכים להם זקוקים, מחקרים שבחנו קשר זה מצאו מתאם שלישי בין מצב סוציו אקונומי לחומרת הפגיעה. הדבר מצביע על כך שלקהילות ממעמד סוציו אקונומי גבוה יש יכולת גבוהה יותר להתמודד עם אירועי טראומה (Halpern, & Tramontin, 2007; Norriss et al., 2002). (2) הון חברתי- משמעות מושג זה הינה רחבה ומתייחסת למאפייני הפרט ולמאפייני הקהילה וכמו מתארת את יחסי הגומלין בין היחיד לקהילה- פעולת היחיד מושפעת מרמת הקהילה ומשפיעה עליה (טופול 2008; תלמוד ובראט, 2003). ברודיה (1985), תיאר את המושג כרשת יחסים המספקת משאבים ואצל קולמן (1988), המושג מתייחס לתכונה של ארגון המסייעת ליחיד החברה בו. לפי אילו ניכר כי המושג לכידות חברתית שתואר לעיל ניקשר למושג זה. (3) מידע אמין ותקשורת פתוחה- מתייחס לאינפורמציה שעוברת על ידי הנהגת הקהילה לחברי הקהילה לפי: מידת האמינות והנכונות שבמידע, רמת הפתיחות של התקשורת והמידה בה חברי הקהילה סומכים על מידע זה. מחקרים של בוהם, אנוש ושמאי (2010), עוסק בסגנונות מנהיגות קהילתיים בעתות משבר בקרב קהילות בישראל אשר חוו משברים בטחונים. במחקר נמצא כי מנהיגות טרנספורמטיבית המאופיינת בהעברת מידע עדכני וגלוי בקהילה ומחוצה לה, תואמת את ציפיות הקהילה בעתות משבר. זאת משום שאירוע טראומתי מאופיין בתחושת בלבול וחוסר סדר, כך ששותפות במידע יכולה להקנות משמעות ובטחון (Shamir & Howell, 1999; Bohem; Enosh; Shamai, 2010). (4) יכולת קהילתית- מתייחס ליכולת של הקהילה לקיים פעולות משותפות כמו: פתרון בעיות, התמודדות עם חוסר האונים, קבלת החלטות

ובכך לחזק את כל הקהילה. פעולה משותפת של חברי הקהילה בהתמודדות עם משבר מעצימה את כוחה (פויון, 2007). יתרה מזאת, כאשר מתקיימת בקרב הפרט תפיסה כי הקהילה שלו בעלת יכולות ועוצמות לעמוד בקשיים, כך גדלה בקרבו תחושה פנימית של יכולת ועמידה מול אתגרים (קמחי ושמאי, 2006).

נוריס ועמיתיה (2008), מציגות את החוסן הקהילתי כסט מתפתח של תכונות הפועלות ברמה הקהילתית. טיפוחן וחיזוקן של ארבעת תכונות אלו, באמצעות הפחתת אי השוויון ופיתוח משאבים קהילתיים, שקיפות במידע והידוק הקשרים התוך קהילתיים באמצעות עבודה משותפת ופיתוח כלים להעצמת הקהילה- יסייעו לקהילה לפתח את חוסנה ורמת הסתגלותה לשינוי בעת משבר. שמירה על רמת חוסן קהילתי סבירה מסייעת לשמר את חופש הפעולה של קובעי המדיניות להמשך התערבות במצב (אלרן, 2010). נתון זה חשוב משום שלפי שמאי (Shamai, 2016), תגובה אפקטיבית של הרשויות בעת המשבר חיונית להצלת חיי האדם, אך גם להעברת המסר כי חיי וחיי קהילתו הינם בעלי ערך. בניסיון לבנות כלי שיעריך חוסן קהילתי (CCRAM) קבוצה גדולה של חוקרים ישראלים גיבשה שני כלים, האחד לישובים קטנים (רובם כפריים) והשני לערים. הכלי מורכב מחמישה תחומים שנמצאו רלבנטיים בהערכת חוסן קהילתי: מנהיגות, יעילות קולקטיבית, קשר למקום, מוכנות ואמון חברתי. פרופיל החוסן הקהילתי מאפשר אבחנה בין חוסנם של ישובים שונים או חוסנו של אותו הישוב כעבור זמן ונותן את האפשרות לזהות אילו ממרכיבי החוסן נחלשו או התחזקו (Aharonson-Daniel, Lahad, Leykin, Cohen, Goldberg, 2015).

2.2. הקונטקסט המחקרי-מבוא מודיעים

היישוב הדתי מבוא מודיעים, משתייך למועצה האזורית חבל מודיעין, בסמוך ליער בן שמן ולו כמה תחנות התפתחות. ראשוני מייסדיו היו מבני גרעין הנח"ל הדתי, אשר הקימו את היישוב בשנת 1964 וקראו לו בשם מבוא חורון. בחלוף עשור, עבר הגרעין המייסד ליישוב סמוך ועמם נדד שמו של היישוב. כך שכיום הגרעין המקורי מתגורר ביישוב מבוא חרון ואילו ב היישוב המקורי נותרו בודדים ממייסדיו. בשנת 1974 התיישבו במקום עולים דתיים מארצות הברית, הרב שלמה קרליבך וחסידיו, אשר קבעו התיישבותם ביישוב העזוב.

כיום, מבוא מודיעים הינו יישוב דתי שיתופי המונה כ- 250 תושבים, בני 45 משפחות שבחרו לקיים אורח חיים חסידי בעל אופי מיוחד ברוחו של הרב קרליבך. ביישוב נמצא מרכז מבקרים ואולפן הקלטות שמוקדש לפעולתו של הרב קרליבך אשר היה מחלוצי הזמר החסידי המודרני ופעל לקירוב לבבות בקרב דתות שונות.

תושבי היישוב נמצאים במאבק מתמשך מאז שנות ה-80 כשיישוב הפך ללא ידיעת התושבים ומעל לראשם ממושב שיתופי ליישוב קהילתי, מהלך שבפועל נישל את התושבים מזכויותיהם על הקרקע והפך א רובם לפולשים. מאז נמצאים התושבים במאבק מתמשך עם רשות מקרקעי ישראל דבר שמגביר את חשדנותם וחוסר אמונם בגורמי הממסד.

ב- 23 למאי 2019, המושב מבוא מודיעים ספג הרס כבד כתוצאה משריפה שפרצה בשני מוקדים נרחבים ביער בן שמן וכילתה כ-30% משטחו לאור מזג אוויר קיצוני. כ-3,500 תושבי האזור פונו מבתיים ועשרות בתים ויישובים סמוכים ליער נפגעו מן האש. במושב מבוא מודיעים פונו כ-200 תושבים מבתיים ו-40 מתוך 50 הבתים ביישוב ניזוקו (הארץ, 2019). מתוך עדות של תושבת המקום, כפי שפורסמה באתר 'הארץ': "לי ולשלושת ילדיי היו רק 15 דקות לברוח מן הבית...כולנו עדיין בשוק, אני מחפשת מה לומר, קשה לעכל את הכל. עכשיו נדבק לקהילה, נגור איתם יחד" (פלג, פורסם ב 27.05.2019 באתר הארץ).

באירועי אסון המוני פינוי תושבים הינה אסטרטגיה זמינה ולעיתים היחידה להצלת חיים ולהפחתת פגיעות אישיות, יחד עם זאת היא מהווה שינוי דרסטי בחייהם של תושבים והקהילות (Marris, 1980; Norris et al., 2008). הפינוי יכול להוות גורם למתחים שמקורם בחוסר וודאות (Breznitz, 1967) ואף מנתק את הפרט והקהילה ממערכת תמיכתם. שכן, הפנוי מתבצע למקום חלופי ללא רשת תמיכה של משפחה וחברים שיכולים לסייע (Haney, Elliott & Fusell, 2007). מחקרים אשר חקרו השפעות פינוי תושבים בעקבות אסונות טבע, מראים כי רמת הסבל הנגרמת מאירועים אלו מושפעת מכמות המשאבים שאובדים בעקבות האסון (Evans & Oehler, 2002; Sattler et al., 2006; Stinnet, 2006). שמאי מתארת כי אסונות טבע המצריכים פנוי מסביבת המגורים, יוצרים פגיעה בתחושת המקום (Sense of Place) ובהשתייכות הקהילתית של הפרט (Shamai, 2016). תחושת מקום מתקשרת לאמונות משמעויות ופרשנויות שאנשים מעניקים למקום מסוים, היא מעניקה תחושות של בטחון, שייכות ויציבות ואף מעצבת את זהותו האישית של הפרט ומהווה מקור לזיכרונותיו והמשכיותו (Hay, 1998; Thompson Fullilove, 1996; Steele, 1981). לכן, גוברת כמיהתו של הפרט לחזור למקום המוכר בו יחוש תחושות של רווחה ובטחון (Chamlee-Wright & storr, 2009). בהתאם לכך תיאוריות שימור המשאבים (Hobfoll, 1989) מציינת כי אנשים פועלים מתוך מטרה להחזיק ולשמר את המשאבים האישיים שלהם, הן פיזיים (כדוגמת בתי מגורים), אנושיים ואישיים (כגון יחסים בינאישיים ותחושת הערכה) והן משאבי אנרגיה אשר משמשים אמצעי להשגת יתר המשאבים (ידע וכסף). זאת משום שהתיאוריה מצביעה על אובדן המשאבים כמרכיב מרכזי בתהליך היווצרות תחושת הדחק. לפי הובפול (2011), חווית אובדן המשאבים (האינסטרומנטליים והרגשיים) בעלת קשר ישיר על ההשפעות השליליות

הנגזרות מאירועים טראומטיים. ניתן לשאר כי לשריפה שפרצה במקום השלכות טראומטיות המשפיעות על הפרטים והקהילות שחיות באזור.

לסיכום, השריפה אשר פרצה בכמה מוקדים נרחבים ביער בן שמן, התפשטה ליישוב מבוא מודיעים, הפתיעה את תושבי האזור שלא היו ערוכים לקראתה ופגעה קשות ביישוב. נכון לעת איסוף הנתונים למחקר זה, משפחות היישוב היו פזורות ביישובים אחרים ברחבי הארץ וטרם חזרו לחיים קהילתיים ביישוב שנשרף כליל. בהתבסס על הספרות המקצועית ניתן לסווג את השריפה, שנזקיה ממשיכים להתקיים גם כיום, כאירוע בעל פוטנציאל טראומטי עבור תושבי היישוב. שכן, ברמה הקונקרטית התושבים היו חשופים לשריפה, בתי מגורים ובתי עסק נשרפו כליל, תושבי היישוב חיים מחוץ לביתם וללא קהילתם עד היום. אולם כאמור, אסון יחווה כטראומטי בהתאם למאפייני האירוע והחשיפה אליו, אך חווייתו כאירוע טראומטי תלויה במידה רבה גם במאפיינים האישיים של מי שחווה אותו- פרטים וקהילות, כדוגמת מאפיינים דמוגרפיים, קווים אישיותיים ומקורות החוסן האישי והקהילתי אשר עשויים להשפיע על תפיסת האירוע. מחקר זה ינסה בדק את ההשפעות הייחודיות שיש לאירוע השריפה כבעל פוטנציאל טראומטי על חוסנם ודרכי התמודדותם של הפרטים בקהילת מבוא מודיעים וכן את חוסנה והתמודדותה של הקהילה כולה. לא ניתן היה לעשות את המחקר בעת השריפה או בחודש שלאחריה. שכן, כמתואר לעיל, בשל הגלות המתמשכת מן היישוב ותחושות של חוסר וודאות וחוסר שייכות- התושבים לא היו מאורגנים, בשלים ומוכנים להתעסק עם הנושא המחקרי. לכן הייתה כוונה לקיים במסגרת מחקר זה שתי מדידות – הראשונה כחצי שנה לאחר האירוע והשנייה שנה לאחריו. זאת בכדי לשאול שאלות רטרוספקטיביות על תקופת השריפה וכשנה לאחריה. מאחר ופרצה מגפת הקורונה ובגינה החלו מספר סגרים, יישום המחקר נדחה והוא נעשה בעצם לאחר כשנה- שנה וחצי. לכן, נשאלו שאלות רטרוספקטיביות לגבי החודש הראשון שלאחר השריפה וכן לגבי המצב בהווה כ-14-18 חודשים לאחר השריפה.

3.ב. השערות המחקר

1. ימצא קשר חיובי בין רמת החשיפה האישית לשריפה, רמת האובדן והפגיעה במשאבים האינסטרומנטליים, לבין תסמינים טראומטיים. הן בהתייחסות הרפלקטיבית לחודש הראשון שלאחר השריפה והן לאחר 14 - 18 חודשים מתום האירוע. ככל שרמת החשיפה האישית לשריפה

גבוהה יותר ו/ או רמת האובדן והפגיעה במשאבים האינסטרומנטליים גבוהה יותר גם רמת התסמינים הטראומטיים תהיה גבוהה יותר.

2. ימצא קשר שלילי בין רמת החשיפה האישית לשריפה ורמת האובדן והפגיעה במשאבים האינסטרומנטליים לבין רמת החוסן האישי, הן לגבי החודש הראשון שלאחר השריפה והן לאחר כ- 14-18 חודשים מתום האירוע. כך שככל שרמת החשיפה לשריפה ורמת הפגיעה במשאבים האינסטרומנטליים יהיו גבוהות יותר, כך רמת החוסן האישי יהיה נמוך יותר.

3. ימצא קשר שלילי בין רמת החשיפה האישית לשריפה ורמת האובדן והפגיעה במשאבים האינסטרומנטליים לבין רמת החוסן הקהילתי (הערכת מצב הקהילה), הן לגבי החודש הראשון שלאחר השריפה והלן לאחר כ- 14-18 חודשים מתום האירוע. כך שככל שרמת השריפה ורמת הפגיעה במשאבים האינסטרומנטליים יהיו גבוהות יותר, כך רמת החוסן הקהילתי יהיה נמוך יותר.

4. ימצא הבדל משמעותי בין רמת התסמינים הטראומטיים בין החודש הראשון שלאחר השריפה לבין 14-18 חודשים שחלפו מתום האירוע. כך שבחודש הראשון שלאחר האירוע רמת התסמינים הטראומטיים תהיה גבוהה יותר.

5. יימצא הבדל משמעותי באופן תפיסת החוסן האישי בין שני זמני הבדיקות. כך שבחודש הראשון שלאחר האירוע רמת החוסן האישי תהיה נמוכה יותר מאשר ב-14-18 חודשים שחלפו מתום האירוע.

6. יימצא הבדל משמעותי באופן תפיסת החוסן הקהילתי בין שני זמני הבדיקות. כך שבחודש הראשון שלאחר האירוע רמת החוסן הקהילתי תהיה נמוכה יותר מאשר ב-14-18 חודשים שחלפו מתום האירוע.

7. משתני הרקע: מגדר וגיל, רמת החשיפה האישית לשריפה, רמת אובדן ופגיעה במשאבים, תפיסת החוסן האישי והחוסן הקהילתי ינבאו את רמת התסמינים הטראומטיים בחודש הראשון לאחר השריפה.

8. רמת התסמינים הטראומטיים בחודש הראשון לאחר השריפה, רמת אובדן המשאבים, תפיסת החוסן האישי והקהילתי 14-18 חודשים מאז האירוע ינבאו את רמת התסמינים הטראומטיים 14-18 חודשים לאחר השריפה.

איור 1: מודל המחקר

ג. השיטה

ג.1. דגימה ומדגם

אוכלוסיית המחקר הפוטנציאלית ביישוב מבוא מודיעים, אשר כללה בני 21 ומעלה מנתה 128 אנשים. עד איסוף הנתונים נפטרו שניים מחברי היישוב, כך שמתוך 126 הנותרים השתתפו במחקר 56 מחברי היישוב, שהם 43.75% מכלל תושבי היישוב הבוגרים שחיו ביישוב בזמן השריפה. בנוסף נעשו ראיונות עומק עם שני אנשים שהיו בתפקידים מרכזיים ביישוב.

לצורך גיוס המדגם נערכה פניה לתושבי היישוב שהיו בני 21 ומעלה והתגוררו ביישוב בזמן השריפה. הפנייה נעשתה במספר דרכים: א. התושבים קבלו אינפורמציה על ביצוע המחקר וכן פרסום השאלון עם מספר הטלפון של החוקרת. דרך וועד היישוב, רכזי ומנהיגי הקהילה, דרך קבוצת העדכונים היישובית ודרך קבוצות שונות של חברי היישוב. ב. התפרסמה פנייה בנושא באתר האינטרנט היישובי והמעוניינים התקשרו באופן עצמאי לחוקרת שמספר הטלפון שלה פורסם בפנייה. בכל המקומות הודגש שאין חובה להשתתף במחקר והדבר יעשה אך ורק ברצונם החופשי של התושבים. כמו כן ניתן דגש שהאנונימיות של המשתתפים תישמר ושהתשובות הפרטניות תשארנה בידי החוקרים בלבד. ג. נעשו מספר ניסיונות לקיים כינוס משותף של תושבי היישוב במטרה לתאר לתושבים את מטרות המחקר וכן לאסוף את הנתונים. אך בשל 1. הנחיות הריחוק החברתי בתקופת הקורונה 2. משום שהתושבים מתגוררים במגורים זמניים מחוץ ליישוב לאור תוצאות השריפה- ניסיונות אלה אלו בתוהו. ד. החוקרת ביצעה פניות אישיות לאוכלוסיית המחקר, באמצעות מספרי הטלפון האישיים שנאספו מוועד היישוב ובמהלך תארה החוקרת את מטרות המחקר והדגישה שהשתתפות במחקר תעשה מרצון חופשי וכי האנונימיות של המשתתפים תשמר. במהלך השיחות היזומות, החוקרת נתקלה בהתנגדות רבה להשתתפות במחקר, זאת לאור אופי האוכלוסייה, תחושת זרות וכעס על המערכת. אוכלוסיית היישוב הבוגרת נמנית על חסידיו ומעריציו של הרב קרליבך, שבשנות ה-60 של המאה הקודמת פעל בארצות הברית במטרה לקרב ליהדות צעירים "היפים" ומחוסרי בית. כעשור לאחר מכן חסידיו עלו לארץ ישראל והתיישבו ביישוב כעולים חדשים. במהלך השיחות הטלפוניות היזומות אוכלוסייה זו המעיטה בשיתוף פעולה, הביעה חשדנות ולא בטחה בחוקרת ובמטרות המחקר. הם הביעו אכזבה רבה מן הרשויות וראו את החוקרת כחלק המייצג את המערכת. מרביתם היו עם פתרונות מגורים זמניים וללא תחושת בית, הם חשו נטושים, ללא תקווה ולכן לא רצו ולא מצאו טעם להקדיש פניות לטובת המחקר.

לאחר מסכת ארוכה, השתתפו במחקר 56 מתושבי היישוב אשר נבחרו במדגם נוחות לאור

הקשיים והמורכבות המתוארים לעיל ובמטרה להגיע למקסימום נבדקים.

ג.1.א תיאור המדגם

טווח הגילאים של משתתפי המחקר נע בין 23-76 ($M=43.76$, $Sd=16.71$) וטווח השנים בהן משתתפי המחקר התגורר ביישוב עד השריפה הינו 0-45 ($M=23.62$, $Sd=12.53$). מרבית ממשתתפי המחקר הינן נשים 53.6% ו-46.4% גברים. 53.6% ממשתתפי המחקר הגדירו עצמם כ'דתיים' ויתר המשתתפים הגדירו עצמם כמסורתיים (21.4%), חרדים (5.4%), חילונים (1.8%). 17.9% ממשתתפי המחקר הגדירו את רמת דתיותם כ- 'אחרת' ('חסידי', 'יהודי שומר מצוות', 'מאמין', 'מגוון מבחינה דתית', 'צופה'). מבחינת מצב משפחתי, מרבית משתתפי המחקר הגדירו עצמם נשואים (57.9%) ויתרתם רווקים (15.8%), גרושים (12.3%), אלמנים (1.8%) או בזוגיות ללא נשואים (7%).

טבלה מספר 1. תיאור דמוגרפי של המדגם.

מספרים	אחוזים	משתנה מגדר
26	47%	גבר
30	53%	אשה
רמת דתיות		
30	53.6%	דתי
12	21.4%	מסורתי
3	5.4%	חרדי
1	1.8%	חילוני
10	17.9%	אחר
מצב משפחתי		
33	57.9%	נשואים
9	15.8%	רווקים
7	12.3%	גרושים
1	1.8%	אלמנים
4	7%	זוגיות

ג.2. כלי המחקר

המחקר מבוסס על דיווח עצמי, קרי שאלון המתייחס למשתני המחקר ומורכב מהסולמות הבאים:

1. משתנים אישיים, סוציו-דמוגרפיים- (ראה נספח מס 1 חלק א, שאלות 11-12, 7-1) השאלון

כולל משתנים דמוגרפיים של הנבדק: גיל, מגדר, מצב משפחתי, מס' ילדים, מידת דתיות, מספר השנים בהם התגורר ביישוב בעת השריפה.

2. משתנה החשיפה האישית לשריפה- (ראה נספח מס 1 חלק א שאלה 8) מטרת משתנה זה

הינה בדיקת השפעת החשיפה לשריפה על רמת ה-PTSD, החוסן האישי וכן על רמת החוסן הקהילתי. משתנה זה נבדק על ידי שאלת רקע של הנבדק: א. האם היית ביישוב בעת השריפה? כן/לא.

3. משתנה אובדן משאבים - (ראה נספח מס 1 חלק א שאלות 9-11) נבדק על ידי שלוש שאלות שהורכבו לצורך מחקר זה, למטרת זיהוי הפגיעה באובדן המשאבים (משאבים פיזיולוגיים, משאבי רכוש ומשאבים כלכליים, כאשר ניתנה התייחסות למרואיין ולבני משפחתו. שאלון זה נבנה על פי תיאוריית שימור המשאבים של הובפול (Hobfoll, 1989) אשר לפיה בעת החשיפה לאסון, ההשלכות הפסיכולוגיות והפגיעה הטראומטית מושפעות גם מתפיסת העדר משאבים ואובדנם. שאלה מס' 13 התייחסה ל- ארבע רמות פגיעה של משאבים גופניים: אלו נזקים גופניים נגרמו לך בעקבות השריפה (נא להקיף בעיגול את התשובות הרלוונטיות). א. לא נגרמו לי נזקים גופניים, ב. נפצעתי קל בשריפה, ג. נפצעתי באורח בינוני בשריפה, ד. נפצעתי באורח קשה בשריפה. האפשרות הראשונה, שהיא רמת הפגיעה הנמוכה ביותר קיבלה את הדרוג 0 ואילו האפשרות הרביעית, המהווה את רמת הפגיעה הפיזית הגבוהה ביותר תקבל את הציון 3. השאלה הבאה בדקה את רמת הפגיעה במשאבי הרכוש, כאשר שאלה מס' 14 התייחסה לפגיעה במשאבי רכוש: אלו נזקי רכוש נגרמו בעקבות השריפה? א. ביתי על כל הרכוש שבו נשרפו, ב. ביתי נשרף אבל לא כל הרכוש שבו, ג. הרכוש נשרף אבל לביתי כמעט ולא נגרם נזק, ד. לא נגרמו נזקי רכוש בעקבות השריפה. האפשרות הראשונה, שהיא רמת הפגיעה הגבוהה ביותר קיבלה את הדרוג 3 ואילו האפשרות הרביעית, מהווה את רמת הפגיעה ברכוש הנמוכה ביותר תקבל את הציון 0. שאלה מס' 15 התייחסה לרמת הפגיעה במשאבים הכלכליים: השריפה פגעה במצבי הכלכלי שלי ושל בני משפחתי באופן הבא: א. בכלל לא פגעה, ב. פגיעה קלה, ג. פגיעה בינונית, ד. פגיעה קשה, ה. פגיעה קשה מאוד. האפשרות הראשונה, שהיא רמת הפגיעה הנמוכה ביותר קיבלה את הדרוג 0 ואילו האפשרות הרביעית, מהווה את רמת הפגיעה הכלכלית הגבוהה ביותר תקבל את הציון 3. לסיכום, כלי זה בדק בכל אחת מן השאלות האם הייתה פגיעה בסוג המשאב, ומהי עוצמת פגיעתו.

4. משתנה תסמינים פוסט טראומטיים - (ראה נספח מס 1 חלק ב). משתנה זה נבדק על ידי השאלון PCL-5. שאלון דיווח עצמי הנשען על הקריטריונים לאבחון הפרעת דחק פוסט טראומטית בהתאם למדריך ה- DSM-5 (American Psychiatric Association, 2013). שאלון זה נבנה על ידי קבוצת חוקרים מן המרכז הלאומי לחקר הפרעת דחק פוסט טראומטית בארצות הברית (Blevins, Weathers, Davis, Witte, & Domino, 2015). השאלון כולל 20 פריטים המתארים את סימני ההפרעה לפי הקריטריונים המרכזיים במדריך ה- DSM-5. הדיווח על כל פריט נע בין 1 (כלל לא) שמתאר מצב שבו לא הייתה הפרעה עד ל-5 (באופן קיצוני) שמתאר מצב של הפרעה חמורה. הפריטים מחולקים לתת

סולמות לפי הקריטריונים לאבחון כאשר שאלות 22-18 מתייחסות לקריטריון החודרנות, שאלות 24-23 מתייחסות לקריטריון ההימנעות, שאלות 32-25 מתייחסות לקריטריון השינויים השליליים ושאלות 38-33 מתייחסות לקריטריון השינויים בעוררות ובתגובתיות. ניתן לבצע אבחון זמני של PTSD כאשר ציון שאלון הנבדק יהיה בעל ערך של 33 ומעלה. זאת יקרה, במידה והנבדק ידרג ברמה בינונית ומעלה (2,3,4) לפחות: פריט אחד מאשכול החודרנות, פריט אחד מאשכול ההימנעות, שני פריטים מאשכול השינויים השליליים ושני פריטים מאשכול השינויים בעוררות ובתגובתיות.

המהימנות הפנימית של 20 פרטי השאלון PCL-5 נבדקה באמצעות אלפא קרונבך וציונה הינו 0.96, מה שמעיד על מהימנות פנימית מצוינת (Bovin et al., 2016). כמו כן, השווה הכלי לתוצאות כלים נוספים המודדים דיכאון והפרעות חרדה כלליות (PCL-C ו PHQ) והראה בהשוואות אלו כי הוא בעל תוקף מבנה גבוה (Bovin et al., 2016).

במחקר זה נמדדו תסמינים פוסט טראומתיים בהתייחסות רטרוספקטיבית לחודש הראשון שלאחר השריפה (זמן-1) וכן בהתייחסות של 18-14 חודשים שלאחר השריפה (זמן-2). במחקר נמצאה מהימנות פנימית גבוהה מאוד של אלפא קרונבך 0.950 בהתייחסות לזמן-1 (חודש הראשון שלאחר השריפה) וכן מהימנות פנימית זהה, של אלפא קרונבך 0.950 בזמן-2 (בהתייחסות של 18-14 חודשים לאחר השריפה).

לאשכול החודרנות של זמן-1 נמצאה מהימנות פנימית, באמצעות אלפא קרונבך, של 0.915 ומהימנות פנימית של 0.924 של זמן-2. באשכול ההימנעות של זמן-1 נמצאה מהימנות פנימית של 0.714 (שזו מהימנות נמוכה יחסית אך עדיין מתקבלת). מהימנות פנימית של 0.640 בזמן-2 שזו מהימנות נמוכה. באשכול השליליים בזמן-1 נמצאה מהימנות פנימית של 0.862 ו- מהימנות פנימית של 0.861 בזמן ה-2. באשכול המתייחס לקריטריון השינויים בעוררות ובתגובתיות נמצאה מהימנות פנימית בזמן-1 של 0.874 ומהימנות פנימית של 0.849 בזמן השני).

5. משתנה חוסן אישי- (ראה נספח מס 1 חלק ג) ניבדק על ידי CD-Risk 10 - שאלון דיווח עצמי המודד את תפיסתם של אנשים לגבי חוסנם. שאלון זה חובר על ידי קמבל-סילס פורד ושטיין (Campbell-Sills, Forde, & Stein, 2009) והמהווה גרסה מקוצרת לסולם החוסן, CD-Risk, בעל 25 פריטים של קונור ודוידזון (Connor & Davidson, 2003). חוסן מתואר כאוסף איכויות אישיות המאפשרות צמיחה לצד המצוקה (Connor & Davidson, 2003), על כן ה- CD-Risk 10 כולל עשרה פריטים המשקפים איכויות אלו ומעריכים את תפיסתם של אנשים לגבי יכולותיהם להסתגל לשינוי, להתמודד עם אירועים בלתי צפויים, להתמודד

עם פציעות, מחלות, רגשות לא נעימים ולשמור על חיוביות לצד הלחץ והמצוקה. על הנבדק לדרג את תפיסותיו האישיות, לגבי כל פריט, בין 0-4 (0= כלל לא, 4= כמעט כל הזמן). מהימנות הכלי נבדקה על ידי מחברו באמצעות מדד האלפא קרונבך וציונה בעל ערך 0.85, מה שמעיד על מהימנות פנימית טובה (Campbell-Sills & Stein, 2007). במחקר זה משתנה החוסן האישי נבדק בהתייחסות רטרוספקטיבית לחודש הראשון שלאחר השריפה (זמן-1) ונמצאה מהימנות פנימית (אלפא קרונבך) של 0.928 וכן בהתייחסות של 14-18 חודשים שלאחר השריפה (זמן-2). ונמצאה מהימנות פנימית (אלפא קרונבך) של 0.914 תוצאות אלו מראות כי המדידה נאמנה.

6. משתנה חוסן קהילתי- (ראה נספח מס 1 חלק ד) תפיסת החוסן הקהילתי נמדדה באמצעות ה- (Cohen et Conjoint Community Resiliency Assessment Measure (Cohen et al., 2013). השאלון כולל 30 היגדים המרכיבים מדדי חוסן וכוללים חמישה גורמים: מנהיגות (למשל, "מזכירות היישוב מתפקדת כראוי"), יעילות קולקטיבית (למשל, "ביישובי קיימת עזרה הדדית ודאגה לאחר"), מוכנות לחירום (למשל, "היישוב בו אני גר מאורגן למצב חירום"), קשר למקום (למשל, "אני גאה לומר לאחרים היכן אני גר"), ואמון חברתי (למשל, "היחסים בין הקבוצות השונות ביישובי הם טובים). הנבדקים התבקשו לציין את מידת הסכמתם לגבי ההיגדים ביחס ליישוב מגוריהם תוך שימוש בסולם ליקרט בן חמש דרגות (1- כלל לא מסכים, 2- מסכים במידה מועטה, 3- מסכים במידה בינונית, 4- מסכים במידה רבה, 5- מסכים במידה רבה מאוד). מהימנות הכלי נבדקה על ידי מחברו והוא בעל ערכי מהימנות פנימית של אלפא קרונבך מקובלים- עבור גורמי המנהיגות (0.92), עבור יעילות קולקטיבית (0.85), מוכנות לחירום (0.80), קשר למקום (0.76), ועבור אמון חברתי (0.85) (Cohen et al., 2013). במחקר זה, חוסנה של הקהילה נמדד בהתייחסות רטרוספקטיבית לחודש הראשון שלאחר השריפה (זמן-1) וכן בהתייחסות של 14-18 חודשים לאחר השריפה (זמן-2). במחקר זה הוספנו עוד שאלות שכן הכפלנו את השאלות שהתייחסו למנהיגות היישוב בכדי לכלול הן את הוועד המקומי והן את המועצה האיזורית. מהימנות הכלי במחקר הנוכחי נבדקה באמצעות אלפא קרונבך עבור הגורמים הבאים: גורמי מנהיגות זמן-1 אלפא קרונבך 0.878, גורמי מנהיגות זמן-2 0.893, עבור יעילות קולקטיבית זמן-1 0.665 ויעילות קולקטיבית זמן-2 0.662, מוכנות לחירום זמן-1 0.741 ומוכנות לחירום זמן-2 0.775 עבור גורמי אמון חברתי נמצאה מהימנות של 0.703 לזמן הראשון ו- 0.753 לזמן השני. גורמי השייכות למקום נמצאו עם מהימנות של 0.796 לזמן-1 ולזמן השני נמצאה מהימנות של 0.853. בסך הכל, עבור תתי הסולמות השונים

המרכיבים את משתנה החוסן הקהילתי, התקבלו ערכי מהימנות פנימית שנעים בין בינוניים (0.703) לגבוהים (0.893), למעט עבור הסולם 'יעילות קולקטיבית' בו נצפתה מהימנות פנימית נמוכה בזמן הראשון והשני (0.6651 ו-0.663 בהתאמה). לבסוף חושבה מהימנות הכלי מעבר לסולמות השונים בשני הזמנים ונמצאה מהימנות פנימית גבוהה בזמן הראשון (אלפא קרוונך 0.909) ובזמן השני (אלפא קרוונך 0.918).

ג.3. איסוף הנתונים

תהליך איסוף הנתונים החל בחיבור שאלון ייעודי למחקר הנוכחי המורכב מכלים שונים, כמפורט לעיל, ובהתייחסות לשני זמני מדידה שונים. מאחר והאוכלוסייה הבוגרת של חברי היישוב הינם עולים מארה"ב לאחר חיבור כלי המחקר – תורגמו חלקי השאלון שבמקור היו בעברית לאנגלית בכדי לאפשר נוחות מרבית למשתתפים. תהליך התרגום נעשה כמקובל במחקר: השאלות תורגמו לאנגלית ואחר כך על ידי מתרגם אחר שוב לעברית כדי לראות אם התרגום מתאים למקור. איסוף הנתונים החל לאחר קבלת אישור מועדת האתיקה לניסויים בבני האדם, אוניברסיטת חיפה, מספר אישור: 161/21.

לאחר קבלת האישור נעשתה פניה לאוכלוסיית המחקר במטרה לאסוף הנתונים בכמה דרכים: (1) התושבים קיבלו אינפורמציה חוזרת על ביצוע המחקר דרך מזכירות היישוב, רכז ומנהיגי הקהילה דרך קבוצת העדכונים היישובית ודרך קבוצות שונות של חברי היישוב, כמו כן, פורסמה פניה בנושא באתר האינטרנט היישובי. בכל המקומות הודגש שאין חובה להשתתף במחקר והשתתפות הינה וולונטרית. כמו כן, הודגש שהאנונימיות של המשתתפים תישמר ושהתשובות הפרטניות תשארנה בידי החוקרת בלבד. המעוניינים יוכלו להתקשר באופן עצמאי לחוקרת שמספר הטלפון שלה פורסם בערוצים אלו. (2) החוקרת בצעה שיחות טלפון יזומות לאוכלוסיית המחקר (תושבי היישוב) לצורך עידוד ההיענות למילוי השאלון ולצורך תיאום מועד המילוי. בשיחה תארה החוקרת את מטרת המחקר ודרך איסוף הנתונים. החוקרת ציינה שהשתתפות הינה וולונטרית והושם דגש כי האנונימיות של המשתתפים תישמר ושהתשובות הפרטניות תשארנה בידי החוקרים בלבד. לאחר שאנשים הביעו את הסכמתם להשתתף במחקר, הם התבקשו למלא טופס הסכמה מדעת והשאלון הועבר להם בדרכים הבאות: א. בראיון טלפוני עם החוקרת, ב. בדואר אלקטרוני, ג. בתפוצה כללת לחברי היישוב דרך מנהיגות הקהילה.

ג.4. ניתוח הנתונים

ניתוח הנתונים נעשה תוך שימוש בתוכנת SPSS למטרת עיבוד הנתונים הן ברמה התיאורית: ממוצעים ורמת פיזור, קשרים בין המשתנים שהוצגו לעיל והן ברמה ההיסקית: השוואה בין הזמנים השונים ורגרסיות לבדיקת התרומה של המשתנים השונים לרמת התסמינים הטראומטיים. כמו כן, תוך כדי הריאיון המובנה, המשתתפים שיתפו במידע מעבר לנאסף בשאלונים המובנים; מידע זה נשמר ועבר ניתוח תמטי ויוצג בשילוב עם התוצאות הסטטיסטיות. בניתוח התמטי ישולבו גם התשובות של שני אנשים שהיו בתפקידים מרכזיים ביישוב.

ד. תוצאות

ד.1. אופן ניתוח הנתונים

הניתוחים הסטטיסטיים נעשו בשתי רמות: סטטיסטיקה תיאורית והיסקית. בהצגת הנתונים הסטטיסטיים נשלב את הניתוח התמטי שהתבסס על תיאורים קצרים שנתנו המשתתפים באופן ספונטני במהלך הראיון וכן שני ראיונות שנעשו עם אנשים מרכזיים ביישוב. הניתוחים התיאוריים יתמקדו בנושאים הבאים: (1) את נוכחות הנבדקים ביישוב בעת האירוע. (2) רמת הפגיעה ואובדן המשאבים. (3) את רמת ה-PTSD, רמת החוסן, הן הפרטני והן הקהילתי בכל אחת מנקודת הזמן. מתוך הניתוח התמטי של השיתופים החופשיים שנתנו משתתפי המחקר במהלך הראיון המובנה נגזרו ארבע תמות מרכזיות: "מצב הקהילה ויישוב", "הפגיעה והאובדן", "המפגש עם המערכות הפורמאליות והבלתי פורמאליות", ו-"התמודדות וחזרה לשגרה". תמות אלו מייצרות תמונה שמעמיקה ומרחיבה את התוצאות שנתקבלו מהניתוח הכמותי והן תשולבנה על פי הנושאים המוצגים בתיאור הממצאים שנתחו בשיטה כמותית.

ד.2. השלכות השריפה על התושבים

חלק זה מתייחס לתיאור כללי של השלכות אירוע השריפה על תושבי הישוב מבוא מודיעים. מתוך 56 משתתפי המחקר נמצא ש-34 משתתפים (60.7%) נחשפו באופן ישיר לשריפה. מתוכם 23 (67.6) נשים ו-11 (32.4) גברים. 22 משתתפים (39.3%) שלא נכחו ביישוב בעת השריפה ולא נחשפו אליה באופן ישיר מתוכם 7 (31.8%) נשים ו-15 (68.2%) גברים. נתונים אלו מצביעים על כך שהחשיפה הישירה לאירוע השריפה הייתה בעיקר של נשים- מעל לשני שלישי מאוכלוסיית הנבדקים.

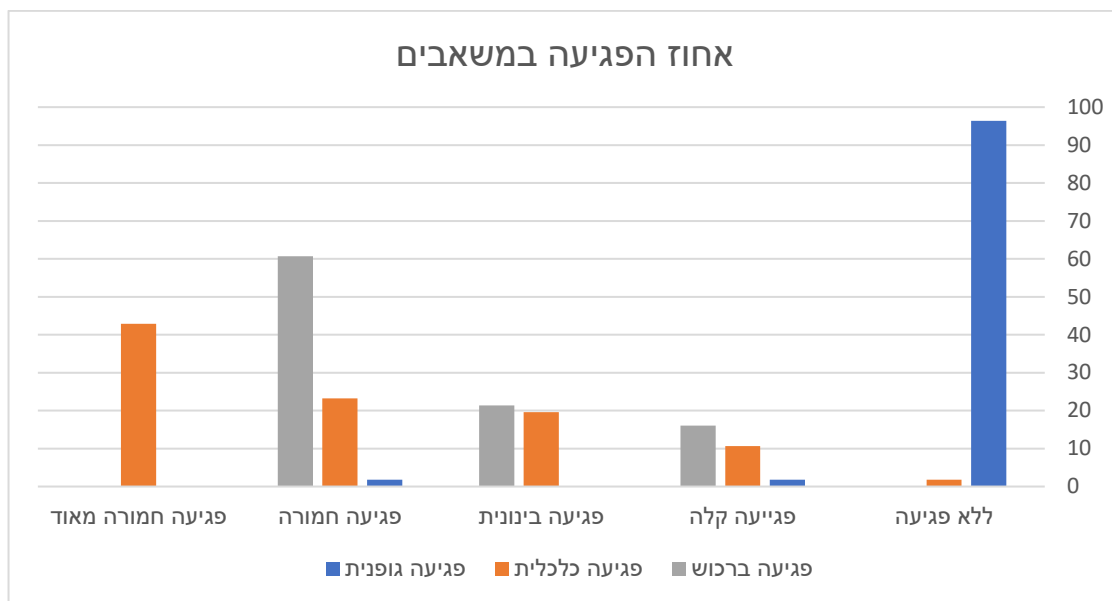
ד.2.א. אובדן משאבים גופניים וחומריים

טבלה מספר 2 מתארת את אובדן המשאבים החומריים ברמות השונות. לגבי אובדן המשאבים, נלקחו 4 מדדים המתארים את סוגי הפגיעה השונים: פגיעה ברכוש, פגיעה כלכלית, פגיעה גופנית. איור 1 מתאר את עוצמת הפגיעה. מתוך הטבלה ניתן לראות שהרוב המוחלט של המשתתפים במחקר לא נפגעו גופנית כלל, אלא סבל מפגיעה כלכלית או פגיעה ברכוש. נמצא שפגיעה חמורה מאוד דווחה רק בתחום של פגיעה כלכלית 42.9% מכלל המדווחים על הפגיעה בתחום זה. כמו כן נמצא שבתחום הפגיעה ברכוש 60.7% דיווחו על פגיעה חמורה. בנוסף להתייחסות לשלושת תחומי הפגיעות ניתנה אופציה לדווח על פגיעות נוספות. לכן, בנושא זה

הוסיפו המשתתפים הרבה תיאורים ותיארו פגיעות נוספות ברכוש מעבר לבית ולתכולתו. תיאוריהם מוצגים בניתוח התמטי.

טבלה מספר 2: תיאור פגיעות במשאבים החומריים (N=56)

מספרים	אחוזים	תיאור הפגיעה	גופנית
54	96.4%	ללא פגיעה	
1	1.8%	פגיעה קלה	
1	1.8%	פגיעה קשה	
			כלכלית
1	1.8%	ללא פגיעה	
6	10.7%	פגיעה קלה	
11	19.6%	פגיעה בינונית	
13	23.2%	פגיעה חמורה	
24	42.9%	פגיעה חמורה מאוד	
			רכוש
9	16.1%	פגיעה קלה	
12	21.4%	פגיעה בינונית	
34	60.7%	פגיעה חמורה	

איור 2: תיאור גרפי של עוצמת הפגיעות במשאבים

ד.2.א.1 אובדן משאבים החומריים: ניתוח תמטי

התמודדותו של הפרט עם אירועים טראומטיים נשענת על משאבים חיצוניים ופנימיים העומדים לרשותו. מן התיאורים הבאים, ניתן לראות שאירוע השריפה היה כרוך באובדן ופגיעה במשאבי התושבים. תמה זו, עוסקת בחוויית האובדן והפגיעה שבעקבות השריפה כשבחלק זה יובאו התייחסויות הנחקרים לאובדן במשאבי הרכוש.

בשאלות שהתייחסו לנושא זה הוסיפו המשתתפים הרבה תיאורים מעבר למה שנשאל על פי השאלון המובנה ודיווחו על פגיעות רכוש נוספות. ביניהם אובדן בתי המגורים, יחידות דיור להשכרה, מחסנים ותכולתם. בנוסף, מן התיאורים נראה כי תחושות חוסר הוודאות והבלבול בזמן השריפה היו כה חזקות עד שאנשים לא תיארו לעצמם שהשריפה עתידה לכלות את היישוב ואת רכושם. חלק מדברי המשתתפים מתוארים להלן:

"אנשים לא הספיקו לקחת דברים מהבית שלהם, צחקו עליי שאני לקחתי דברים, אמרו לי: איזו דרמטית את."

"לא האמנת שהבית ישרף ואיתו הדברים. חשבתי שנצא ונחזור והכל יהי בסדר. אבל הכל נשאר שם, כל-כך הרבה חפצים.. אספתי כל מיני חפצים מכל מיני מקומות, היה להם ערך, הם אינם."

"אף אחד לא ידע מה גודל ההרס שנגרם מהשריפה. לקראת הערב אנשים התחילו לקבל מידע על גודל ההרס ושאיין לאן לחזור ואנשים בכו מאוד." (דמות מפתח ביישוב)
"הבית קרוואן של הבן שלי והוא הלך כולו. אצלי נשרף הבית רק בצד של הקרוואן, החלון נשבר, מחסן נשרף. קיבלתי דיור זמני מהממשלה."

"העסק שלי נשרף כולו, היה לי אוסף וינטג' שנשרף כולו, זו אמנות, זו דרך חיים."
"לבית נגרם נזק שניתן לשפץ, אבל נשרפו יחידות דיור שהשכרתי, זו הפרנסה שלי."
"מחסנים על כל הציוד עלו באש, הכל אבק."

"אני ובני משפחתי חיינו בחווה וממנה התפרנסנו, היא כולה עלתה באש ונחרבה."
"שמענו שהבתים נשרפו ויש בלאגן. יש אישה אחת שהיו לה הרבה חיות, חמור תרנגולות ועד היום היא מדברת עליהם כי הם היו המשפחה שלה, אבל הרבה מהם לא שרדו, זה היה אובדן בשבילה שלא כולם שרדו. היה המון בכי אבל אפשר להגיד שכולם היו מאוד מבולבלים. לא היה ברור מה קרה, מה יקרה." (דמות מפתח ביישוב)

מדברי המשתתפים עולה כי ערכו של הרכוש לא מסתכם בהיבט הפונקציונאלי שלו בלבד, אלא גדול מסך חלקיו. מהתיאורים נראה שאובדן הבית ואובדן הרכוש מהווה פגיעה כלכלית, פגיעה סנטימנטלית ואף פגיעה בזהותם. בנוסף, דיברו התושבים על הקושי להיפרד מפרטים אשר סמלו זיכרונות מוחשיים, כאלה הקשורים לאנשים משמעותיים מחייהם ובעלי חיים המהווים משמעות רגשית עצומה בפני עצמם.

ד.3.א. אובדן משאבים אישיים (פוסט טראומה, חוסן אישי)- השוואה בין המדידות

ד.3.א.1 אובדן משאבים אישיים (פוסט טראומה)

האובדן מתבטא גם בפגיעה במשאבים אישיים כמו, התפתחות תסמינים פוסט טראומטיים, ירידה בחוסן האישי וירידה בתפיסת החוסן הקהילתי. בחלק זה מתוארים משתני המחקר בנקודות הזמן השונות, בניהם התסמינים הטראומטיים מהם סבלו משתתפי המחקר וכן רמת החוסן האישי ורמת החוסן הקהילתי של המשתתפים. בטבלה מספר 3 ניתן לראות את ההבדלים, הממוצעים וסטיות התקן של התסמינים הטראומטיים בשני זמני המדידה השונים. בטבלה מוצגים רמות PTSD כלליות, כולל תתי הסולמות עוררות, הימנעות, חודרנות ושינויים בקוגניציה הנעים בין 1 (כלל לא) ל-5 (באופן קיצוני). איור מס. 2 מדגים את ההבדלים בצורה גרפית. כפי שניתן לראות מהטבלה, בין החודש שלאחר האירוע לבין 14-18 החודשים שחלפו מן האירוע מתקיימת ירידה בכל אחד מאשכולות ה-PTSD.

השערה מספר 1 הייתה שרמת התסמינים הטראומטיים לאחר 14-18 חודשים מתום האירוע השריפה תהיה נמוכה מרמת התסמינים הטראומטיים בחודש שלאחר האירוע. ההשערה נבדקה באמצעות מבחן t למדגמים תלויים. בהתאם להשערה, נמצא כי רמת התסמינים הטראומטיים לאחר שחלפו 14-18 חודשים מאירוע השריפה ($M=1.97, Sd=.83$) הייתה נמוכה יותר באופן מובהק מרמת התסמינים הטראומטיים כפי שהוערכו רטרוספקטיבית כחודש לאחר השריפה ($M=2.40, Sd=.97$) ($t_{(55)}=6.66, p<.001$). ההבדלים היו מובהקים גם בין כל אחד מתתי הסולמות שמרכיבים את מדד ה-PTSD. **השערה מספר 1 אוששה**. חשוב לציין, שבתת סולם ההימנעות במדידה בזמן ה-2, נמצאה מהימנות פנימית נמוכה יחסית (אלפא קרוונבך 0.640) למרות זאת הייתה התייחסות לתת הסולם בשלמותו ולא לכל אחד מהפריטים בו.

כמו כן, רמת התסמינים במדידה הראשונה היא מעל ל-2 בכל אחד מתת הסולמות וכן בחישוב הכללי, לפיכך ניתן אפוא לטעון שחודש לאחר אירוע השריפה אחוז גבוה מהתושבים חווה תסמינים טראומטיים, תופעה שמוגדרת כנורמטיבית במשך של עד 6 שבועות מאז האירוע. בדיווח לגבי 14-18 חודשים לאחר האירוע ניתן לראות שהציון הכללי יורד מתחת לערך של 2. כמו כן, גם בשני תת-סולמות (עוררות ותגובתיות ושינויים בקוגניציה). לפיכך ניתן לטעון שלאחר תקופה זו רוב האוכלוסייה אינה מוגדרת כסובלת מ-PTSD.

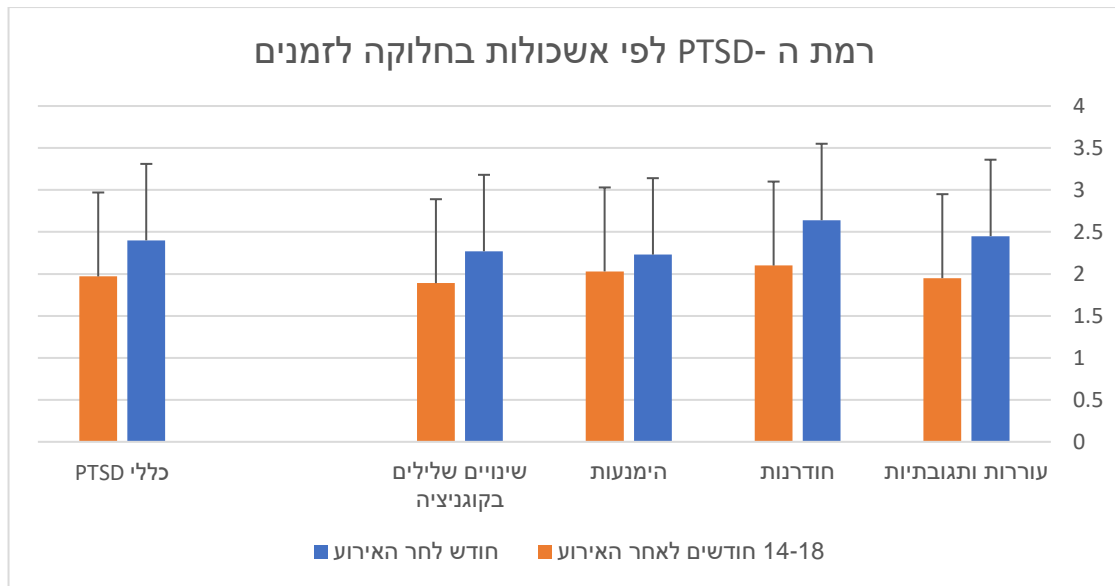
בנוסף, נבדקו ההבדלים בין רמות ה-PTSD בשני הזמנים בין המגדרים השונים. בהתייחסות ל-PTSD כפי שדווח לגבי החודש הראשון לאחר השריפה נמצא הבדל מובהק בין דיווחי הגברים לדיווחי הנשים ($t=-2.20_{(54)}, p<.05$) כשהנשים דיווחו על רמת PTSD גבוהה יותר ($M=2.67, Sd=$

0.947) מזו של הגברים ($M= 2.11, Sd=.929$). בהתייחסות לתקופה של 14-18 חודשים לאחר השריפה נמצאה מובהקות שולית בין הדיווח של המגדרים ($t=-1.942_{(54)}, p<.057$) כשגם בדיווח על זמן זה רמת ה-PTSD של הנשים הייתה גבוהה ($M=2.17, Sd= .800$) יותר מזו של הגברים ($M=1.75, Sd= .833$). הבדלים ברמות הדיווח על לחץ ותסמיני PTSD בין נשים לגברים ידועים בספרות המחקרית בנושא (Kimhi & Shamai, 2006).

טבלה מספר 3 : הממוצעים וסטיות התקן של רמת התסמינים הפוסט טראומתיים, והבדלים בין שתי המדידות (N=56)

* $p < .05$. ** $p < .01$, *** $p < 0.001$

הבדלים t	זמן 2 : 14-18 חודשים לאחר האירוע		זמן 1 : חודש לאחר האירוע		מדד
	ממוצע	סטיית תקן	ממוצע	סטיית תקן	
7.028*	0.865	1.95	1.046	2.45	עוררות ותגובתיות (1-5)
4.429*	1.130	2.10	1.22	2.64	חודרנות (1-5)
2.124*	0.976	2.03	1.128	2.23	הימנעות (1-5)
5.479*	0.820	1.89	1.001	2.27	שינויים שלילים בקוגניציה (1-5)
6.661***	0.836	1.97	0.970	2.40	PTSD כללי (1-5)

איור 3: הבדלי רמת התסמינים הפוסט טראומטיים על פי תת-הסולמות בשתי המדידות

ד.3.א.2. תסמינים טראומטיים: ניתוח תמטי

בשאלות שהתייחסו לבחינת רמת התסמינים הטרואומטיים הוסיפו המשתתפים הרבה תיאורים מעבר למה שנשאל על פי השאלון המובנה. הציטוטים הבאים מתארים את אירע השריפה כפגיעה טראומטית, כזו המערערת את מערכת ההתמודדות שלהם. התושבים מתארים התמודדות עם סימפטומים פוסט טראומטיים כמו מחשבות טורדניות לגבי האירוע, חוסר תפקוד, תחושת דחק, חרדה חלק מדברי המשתתפים מתוארים להלן:

"בחודש הראשון היינו בהישרדות, לא היה זמן לחשוב על רגעי השריפה, רק אחרי זה. היו

לי התקפי חרדה, היו המון טריגרים בעקבות המצב."

"לא יכולתי לתפקד בשבוע הראשון שלאחר השריפה. הראש שלי עבד אבל לא יכולתי

לעשות כלום. הפעלתי את האנשים שסביבי, כמו העוזרת שלי. ידעתי מה לעשות אבל הגוף

היה איטי ומשותק."

"הטראומה גרמה לי קושי להתמודד עם לחץ, קיבלתי עזרה בעבודה, עשיתי מה שצריך

אבל היה לי קשה, לכן פרשתי. התחלתי להפחית את הלחץ, הורדתי מעצמי עבודות

ואחריות."

"הרגשתי מוצפת, הייתי בראיון עבודה ולא הייתי מרוכזת, הייתי מפוזרת בראש, תחושה

פנימית של אני לא מצליחה להחזיק, אני מוצפת.

"אני באמת מאמינה שאם נושא הטראומה היה מטופל כמו שצריך **במידה המיידית וההמשכית, מצבנו היה אחר**. בן הזוג שלי חווה טראומה כל-כך חזקה שפשוט התרחק, ברח מהכל ופירק את המשפחה. אני נשארתי עם הילדים, להתמודד עם טראומה בתוך טראומה...עד היום אני מנסה לעכל עוד ועוד רבדים של הדבר."

מן התיאורים נראה כי החשיפה לאירוע השריפה (המהווה אירוע דחק) ייצר באופן מידי אצל חלק מן התושבים מצוקה אשר באה לידי ביטוי בקושי ריכוז, בתחושות של מוצפות רגשית ואפילו בתחושות גופניות כמו תחושת שיתוק. הנחקרים לא דיווחו מה היה משך הזמן של התסמינים הטראומטיים פרט לחלק מהם שציינו השלכות שהן ארוכות יותר ממה שנחשב כ"נורמטיבי" לתגובה שלאחר אירוע דחק (חודש עד שישה שבועות). באופן כללי דברי המרואיינים מגוללים פגיעה בתחושת הביטחון הבסיסית של התושבים וכן ערעור בתחושת הוודאות שלהם.

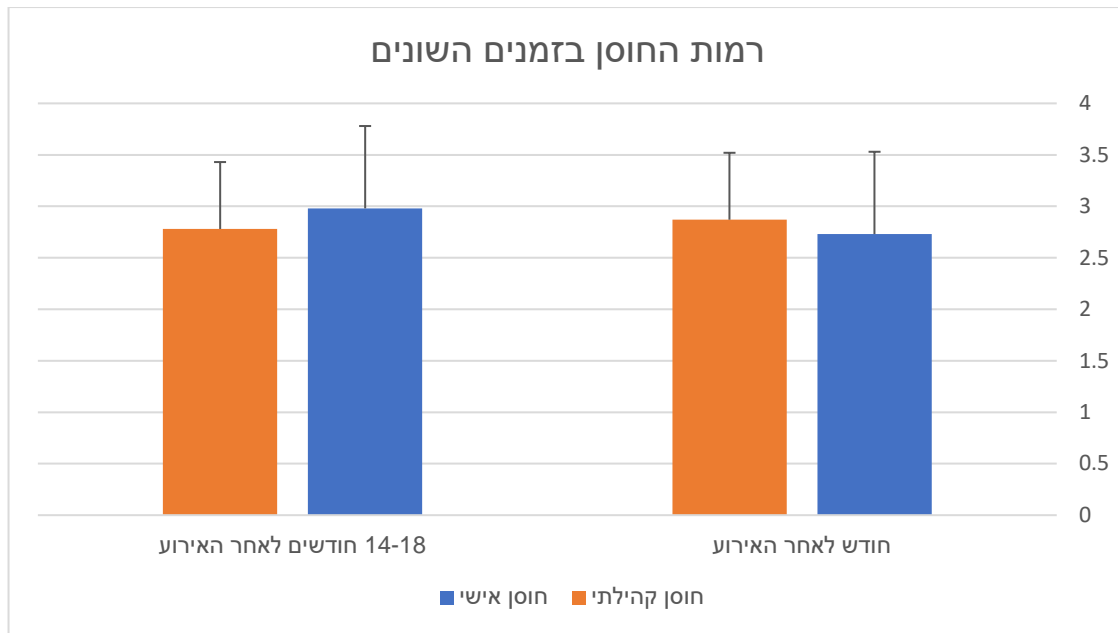
ד.3.ב. אובדן משאבים אישיים (חוסן אישי) ותפיסת החוסן הקהילתי.

טבלה מספר 4 תציג את ההבדלים הקיימים בזמני המדידות השונים לגבי משתנה החוסן האישי והחוסן הקהילתי על כלל רכיביו וכן את הממוצעים וסטיות התקן של משתני החוסן. איור מס. 3 מדגים בצורה גרפית את ההבדלים ברמת החוסן האישי והקהילתי בשתי המדידות ואיור מס. 4 מדגים גרפית את ההבדלים של מרכיבי החוסן הקהילתי בין שתי המדידות.

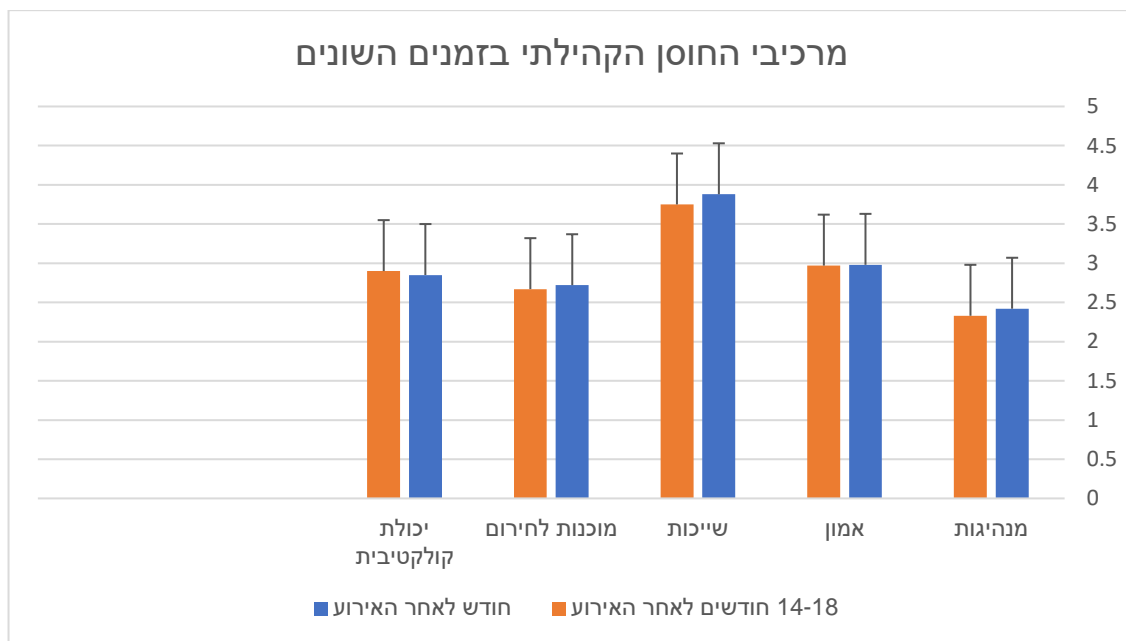
טבלה מספר 4: הממוצעים וסטיות התקן של החוסן אישי והחוסן קהילתי (כולל מרכיבי החוסן) הבדלים בין המדידות (N=56).

הבדלים <i>t</i>	זמן 2 : 14-18 חודשים לאחר האירוע		זמן 1 : חודש לאחר האירוע		מדד
	ממוצע	סטיית תקן	ממוצע	סטיית תקן	
-4.180**	0.752	2.98	0.886	2.73	חוסן אישי (0-4)
1.948	0.689	2.78	0.621	2.87	חוסן קהילתי (1-5)
1.596	0.823	2.33	0.750	2.42	מנהיגות (1-5)
-0.206	0.868	2.97	0.778	2.98	אמון (1-5)
2.036*	1.100	3.75	0.985	3.89	שייכות (1-5)
0.823	0.729	2.67	0.665	2.72	מוכנות לחירום (1-5)
-0.107	0.995	2.90	0.923	2.85	יכולת קולקטיבית

* $p < .05$. ** $p < .01$.

איור 4: תיאור גרפי של הבדלי רמות החוסן, האישי והקהילתי בשתי המדידות

איור 5: תיאור גרפי של הבדלי רכיבי החוסן הקהילתי בשתי המדידות

השערה מספר 2 הייתה שרמת החוסן האישי לאחר 14-18 חודשים מתום האירוע השריפה תהיה גבוהה מרמת החוסן האישי בחודש שלאחר האירוע. ההשערה נבדקה באמצעות מבחן t למדגמים תלויים. בהתאם להשערה, נמצא כי רמת החוסן האישי לאחר 14-18 חודשים מאירוע השריפה ($M= 2.98, Sd= .75$) הייתה גבוהה יותר באופן מובהק ($t_{(55)}=-4.18, p<0.001$) מרמת החוסן

האישי כפי שהוערכה באופן רטרוספקטיבי לגבי חודש לאחר השריפה ($M=2.73$, $Sd=.89$) **השערה זו אוששה.**

בנוסף, נבדקו ההבדלים בין רמת החוסן האישי בין המגדרים השונים. לא נמצא הבדל משמעותי בחוסן האישי בין המגדרים הן בדיווח לגבי החודש הראשון לאחר השריפה (נשים: $M=2.61$, $Sd=.805$, גברים: $M=2.89$, $Sd=.966$) והן בדיווח לגבי 14-18 חודשים לאחר השריפה (נשים: $M=2.94$, $Sd=.592$, גברים: $M=3.04$, $Sd=.914$).

השערה מספר 3 הייתה שרמת החוסן הקהילתי, לאחר 14-18 חודשים מתום האירוע השריפה, תהיה גבוהה מרמת החוסן הקהילתי בחודש שלאחר האירוע. ההשערה נבדקה באמצעות מבחן t למדגמים תלויים. בניגוד להשערה, לא נמצאו הבדלים בין רמת החוסן הקהילתי לאחר שחלפו 14-18 חודשים מאירוע השריפה ($M=2.78$, $Sd=.69$) לבין מרמת החוסן הקהילתי כפי שהוערכה באופן רטרוספקטיבי לגבי חודש לאחר השריפה ($M=2.87$, $Sd=.62$) ($t_{(55)}=1.948$, $p=ns$). ניתן לראות שרמת החוסן הקהילתי בזמן ה-2 הייתה נמוכה, אם כי לא באופן מובהק, לעומת החוסן הקהילתי בזמן ה-1 ועל כן **השערה זו לא אוששה**. יתכן שהעובדה שבעת איסוף הנתונים עדיין לא התחיל שיקום משמעותי של היישוב והקהילה הייתה מפוזרת במקומות שונים בארץ ולא התאפשרו חיי קהילה לא חיוק ואולי אף החליש את תחושת החוסן הקהילתי שהיה מורכב עוד לפני האירוע, כפי שניתן היה לראות בנייתוח התמטי. חשוב לציין שמבין מרכיבי החוסן הקהילתי רק במרכיב המודד את תחושת השייכות נמצא שינוי משמעותי בין החודש הראשון לאחר השריפה לבין 14-18 חודשים לאחר השריפה, ושוב בניגוד להשערה השינוי מצביע על ירידה משמעותית בתחושת השייכות. כמו כן, כפי שרואים תחושת השייכות קיבלה את הציון הגבוה ביותר מבין תת הסולמות של מדד החוסן הקהילתי שכולם היו בחלקו התחתון של הסולם (מתחת ל-3) ואילו תחושת השייכות הייתה מעל לסולם.

בנוסף, נבדקו ההבדלים בתפיסת רמת החוסן הקהילתי בין המגדרים השונים. לא נמצא הבדל משמעותי בין המגדרים הן בדיווח לגבי החודש הראשון לאחר השריפה (נשים: $M=2.94$, $Sd=.537$, גברים: $M=2.80$, $Sd=.709$) והן בדיווח לגבי 14-18 חודשים לאחר השריפה (נשים: $M=2.88$, $Sd=.626$, גברים: $M=2.67$, $Sd=.752$). **1.2.3 ד**

ד.ב.3.1. חוסן קהילתי: ניתוח תמטי

בהתייחסות לקהילה, למצבה לפני האירוע, בעת האירוע ולאחריו הוסיפו הנחקרים באופן ספונטני תיאורים רבים מעבר לתיאורים שנתנו בתחומים אחרים. בניתוח התמטי תהיה התמקדות במספר זמנים: החוסן הקהילתי לפני האירוע, בעת האירוע ולאחריו.

תפיסת החוסן הקהילה לפני אירוע השריפה

מדברי המרואיינים עולה תיאור של קהילה בעלת מאפיינים ייחודיים שיצרו מורכבויות רבות. וותיקי היישוב מתוארים כעולים החדשים של שנות ה-70, חסידי הרב קרליבך, מלאי שמחה ואמונה שאינם מזדהים ואפילו מתנגדים למערכות ממסדיות. לעומתם, צעירי היישוב מתוארים כאנשי עשייה. להלן חלק מהתיאורים:

"הקהילה הייתה **קהילה שמחה** והכל סביב הרב קרליבך התלמידים הם בני הקהילה והם כל הזמן מספרים עליו. יש ימי זיכרון של הרב ואנשים מסוימים מהקהילה היו יכולים ומורשים להעביר את השיעורים של הרב קרליבך עצמו. הוא היה דמות מאוד מאוד מיוחדת, אנשים היו חסידים שלו... חג פורים למשל הוא דוגמא לקהילתיות, מדובר באירוע שנתי שהקהילה לקחה את החג ממש ברצינות ומה שהיו עושים אחת לשנה הוא שכולם התחפשו, גם הוותיקים, גם הצעירים, כולם בתחפושות ממש מושקעות. הייתה תחרות תחפושות וכל טווח גילאים מסוים היו מקבלים פרס. התחרות הזו הייתה ממש פעילות קהילתית, היו מנחים צעירים מהקהילה והייתה חגיגה שהקהילה השקיעה ולקחה בה חלק. לאחר מכן היו רוקדים ושרים עם להקה מהמשוב. " (דמות מפתח ב ביישוב)

"מבחינת שפה למשל עד היום יש אנשים שלא דוברים עברית. **והיו קצת נגד הממסד והממשל, הם היו היפים.** אני הרגשתי שהילדים שנשארו במושב כן השתלבו לתרבות הישראלית. גם מבחינת השפה."

"**הם שאנטיים, להרבה מהם יש בעיות פסיכולוגיות** שם".

"האנשים הוותיקים הם ההיפים של שנות ה-70. וזה אומר הרבה, על התפיסה שלהם את הממסד, על ההתנהלות."

"**לקהילה יש עניינים משלה, הרבה יותר גדולים מהשריפה עצמה.** השריפה היא לא משמעותית. השריפה לא קשורה לאנשים."

"**בפן הקהילתי יהיו הרבה בעיות.. בעיקר בחוסר הנהגה בתחומים מסוימים ואי רצון לשתף גורמים חיצוניים בשביל לפתור בעיות.** אני מקווה שבביל כל מי שחוזר ליישוב תהיה הסתכלות שונה."

"היו המון דברים שקרו במשך השנים, היו ריבים קהילתיים והיו החרמות. כמו במשפחה עם כל הטוב ועם כל הלא טוב. היה להם אכפת אחד מהשני. היה הרבה תרומה בחסד וגם ריבים, כמו שיש במשפחות... היו הרבה מקרים קשים בתוך היישוב, כולל מקרי אלימות טראומטיים שהשפיעו רבות על אופייה של הקהילה." (דמות מפתח ביישוב)

מתוך דברי המרואיינים עולה הסתכלות דיכוטומית על מצב הקהילה. בעוד שהדמות המרכזית ביישוב מתארת תמונה של קהילה שמחה כשהיא מדגישה את מקומו של הרב קרליבך כדמות המעוררת השראה של שמחה, ובהמשך דמות מרכזית מנסה לתת תמונה מאוזנת " כמו במשפחה עם כל הטוב ועם כל הלא טוב". רוב התיאורים האחרים מאירים צד בעייתי וביקורתי.

עוד עולה מדברי המרואיינים כי מצבה של הקהילה לפני אירוע השריפה התאפיין בפער בין דורי, המתקיים בין וותיקי היישוב לדור הצעיר:

"הרבה מהקהילה היו מאוגדים ולוקחים חלק בוועדות של היישוב, בעיקר הדור הוותיק, למשל בצח"י, אזרחים וותיקים ותרבות. הם היו מאוד פעילים בחוויה הקהילתית של השנה. הדור הצעיר יותר לקח על עצמו התפתחות אקדמית להבדיל מהוריו וכנ"ל לגבי השירות הצבאי." (דמות מפתח ביישוב)

"אני ואשתי גדלנו ביישוב אבל היו דברים לא ראויים. היו בעיות בין קבוצות שונות ביישוב. אין סדר, אין ארגון, לא מתכננים קדימה, לא חושבים על דור המחר. הילדים שלנו זה דור המחר. לנו אכפת ולהורים שלנו לא."

"יש כל-כך הרבה שוני בין הדורות, ובקבוצות עצמן של היישוב, אין זהות.. צריך לגבש זהות ומכנה משותף שאתו אפשר לצעוד קדימה.. צריך שת"פ של התושבים.. זה מקום ייחודי וחבל, כואב הלב."

מבין התיאורים הללו ניתן לראות כי מצבה של הקהילה, טרם אירוע השריפה, היה מורכב וטעון. לאור אירועי טראומת עבר וכן לאור הפער הבין דורי שתואר. בין המורכבות הרבות המוזכרות נראה שחוסר האמון בממסד המקומי וזה של המדינה מהווה בעיה מתמשכת שבזמן ובעקבות אירוע של שריפה עוצמתו עולה ומקשה על הטיפול בקהילה כגוף ובאנשיה. בהמשך יתוארו דברי המשתתפים לגבי התנהלות הקהילה בעת חירום.

התנהלות היישוב בחירום

בתיאורים הבאים ניתן לראות את התייחסות חברי הקהילה למוכנות היישוב לחירום, לאופן התפקוד וההתנהלות של חברי היחידה, כפרטים וכבעלי תפקידים.

“עשו אצלנו כבר תרגיל של כיבוי אש, לפני השריפה. כולם ידעו מה התקלות ולא טיפלו בזה, גם זרם של מים לא היה, לא סדרו שבילי גישה מהעצים.”

“הרב”ש תפקד כמו שצריך, הוא ארגן את היישוב לחירום, הייתה כיתת כוננות, צח”י, קשר עם כיבוי אש ועשינו כל הזמן תרגילים. באירוע עצמו כל אחד ידע את התפקיד שלו, הצלחנו להוציא את התושבים תוך 20 דק’, אבל מערכת המים לא הספיקה.”

“ההתנהלות היא גרועה. המושב עצמו לא יודע להתנהל, הם האמינו וזרמו עם כל מה שאמרו להם, אבל אני כבר ישראלית ואני מבינה שצריך להכניס קצת כוח בשביל שדברים יקרו.”

מתוך דברי המשתתפים ניתן לראות שאמנם התקיימו הכנות ותרגילי מוכנות לחירום ובעקבותיהם עלו פערים שלא תוקנו בזמן אמת. התיאורים הבאים שהביאו משתתפי המחקר מצביעים על פער בתפיסת התפקוד וההתנהלות בזמן החירום:

“כולם היו מאוד פעילים, כיתת הכוננות. כולם עשו הכל בכדי להציל את המקום. הרב”ש הוא ממש גיבור בעיני, הוא הוציא את כולם ובעיני אלו היו ממש מעשי גבורה.”

“לגבי התמודדות בזמן השריפה צוות צחי המורכב מתנדבים, ועד מקומי ושוטר קהילתי פעלו באופן מדהים.”

“חשבתי שזה ממש נס שכולם שרדו ולא קרה דבר לאף אחד. יש תמיד כמה אנשים שלא מקשיבים, לא למשטרה לא לאף אחד, כמה אנשים שלוקחים את החוק לידיים וברוך השם זה ממש מפתיע אותי שכולם שרדו, ללא שריטות. אין פצועים פיזית, ממש אין. כן יש סיפור על מישהי שהלכה מבית לבית, דפקה על הדלת בכדי להוציא את השכנים, צעקה שיש שריפה. הייתה עזרה הדדית ממש תוך כדי השריפה עצמה” (דמות מפתח ביישוב)

“הייתה אווירה של פחד. מה קורה ומה הולך להיות. מבחינת הכוחות היו צעירים שממש עזרו, הייתה פעילות בתוך היישוב, הצעירים ניסו לעזור לוותיקים עם תרופות למשל והזמן הקצר הזה גיבש את הקהילה בצורה אחרת.” (דמות מפתח ביישוב)

ואילו אחד המרואיינים הסביר את שיתוף הפעולה:

“כולם היו יחסית מבולבלים ולכן ממושמעים מאוד לפינוי. היינו בפאניקה, לא הבנו מה קורה לנו. תחושה של חוסר אונים, חוסר וודאות על העתיד, על ההמשך.”

לעומת תיאורים אלו המצביעים על התנהלות מאורגנת וטובה של היישוב התיאורים הבאים מצביעים על בעייתיות בהתארגנות:

"יש איש אחד שאני חושבת עליו במיוחד, אני חושבת שהוא ממש התנגד לפינוי היה אופטימי, הוא חשב ששום דבר לא יקרה ו**אותו הוציאו קצת בכוח** אבל זה ממש סיפור אחד שהתנגד". (דמות מפתח ביישוב)

"היו כמה אנשים מנהיגי קהילה שהרגיש כאילו הם לא פועלים בהוגנות."
"נותנים לתושבים להיות חלק מקבלת ההחלטות אבל התושבים לא יודעים כלום אז זה נראה כמו גן ילדים."

"אני אמרתי להם: **אין לכם נהלי חירום, תעשו רשימה של מי שנמצא תחת חסותכם כרגע ותבדקו מה המצב הנפשי שלו כרגע והם פשוט לא התייחסו.** ראיתי אנשים כאילו הם תרנגולות בלי ראש, היו כ"כ אבודים."

חוסר אונים ופחד הם תחושות שמלוות לא פעם מצבי חירום. המאפיין את ההתנהלות של מבוא מודיעים, מלבד הביקורת לגבי ההתנהלות וחוסר הארגון מתכתב עם התנהלות היישוב עוד לפני השריפה. כנראה שההתנהלות של היישוב וחבריו הייתה בעייתית עוד קודם עד כדי כך שחלק מהדוברים שבדבריהם נשמעת ממש פליאה על כך שרוב הצבור ביישוב הקשיב להוראות.

תפיסת החוסן הקהילתי לאחר השריפה

לפי דברי המרואיינים הקהילה הושפעה מאירוע השריפה ושינתה את פניה. התיאורים מתייחסים לזמנים שונים שלאחר האירוע: הימים הראשנים שלאחר השריפה, ובחודש הראשון שלאחריה- בתקופת הפנוי ליישוב חפץ חיים. תקופות אלו מתארות תחושת של אחדות וקרבה קהילתית, שחלפה במשך השנה. להלן חלק מהתיאורים:

"**לאנשים היה טוב בתקופה הזו** [בחפץ חיים] כי תמיד היה להם אוכל, לא היו צריכים לבשל. הם היו קהילה אחת יחד, מגובשת שעוברת את הטרומה הזו יחד בחפץ חיים. זו תקופה חשובה, הייתה קהילה אבל היא הייתה במשבר. הקהילתיות באה לידי ביטוי ברצון של כל הקהילה לבוא לחדר אוכל 3 פעמים ביום ולהיות יחד." (דמות מפתח ביישוב)
"זו הייתה תקופה מחברת, יישוב שלם בתוך בניין. בחודש הראשון הרגשתי קרובה."
"המחצית שנשארו יחד חוו חוויה חיובית, הרגישו הרבה יותר קרובים לאלו שנשארו מאשר לאלו שעזבו."

"אחרי השריפה והחוויה המשותפת יש תחושה שונה של אחדות גורל. הקהילה הפעילה את עצמה, היו כמה אנשים למשל ראש צחי שהיה לו רעיון איך למקם את כל הקהילה וכדומה." (דמות מפתח ביישוב)

במשך 14-18 החודשים שחלפו מאירוע השריפה, תושבי הקהילה פזורים ביישובים שונים ברחבי הארץ, עם פתרונות מגורים זמניים וללא תושבת בית אך נראה שהעובדת הסוציאלית הקהילתית ומרכז הוועד עשו מאמצים לשמר את תחושת הקהילתיות:

"העו"ס הקהילתי ואני הסתובבנו בכל בית שבו יש תושבים הישוב, בירושלים, ברחובות. בכדי לנסות לתת תחושה שיש קהילה, שתהיה המשכיות ומשהו גדול יותר. כמו שאמרתי עסקנו הרבה בגיבוש ובפעילות והרבה היה סביב האוכל, כל שלושה שבועות היינו נפגשים ועושים משהו יחד...הקהילה הייתה ממש מפוזרת בכל מיני מקומות, היינו צריכים להיאחז באחדות ובגיבוש. להציל את הקהילה כי כבר לא הייתה ממש קהילה. אנשים היו בגמזו, חשמונאים, ירושלים. גם מבחינה נפשית הרבה נפגעו, הייתה התמודדות מאוד קשה." (דמות מפתח ביישוב)

בקרב התושבים, החלה חזרה ליישוב במטרה לתקן את נזקי השריפה ולהתיישב בו מחדש. מן התיאורים עולה שיחד עם חזרת התושבים ליישוב, חזרו גם הפערים ומורכבויות הקהילה שקדמו לשריפה:

"עברנו תהליכים רגשיים מאוד גדולים כקהילה מול הדבר הזה וכיחידים. אבל אין לי לאן לחזור, אין לי מקום של בטחון ואין לי קהילה."
"אין היום קהילה, הקהילה לא קיימת. הייתה מחיקה של הקהילה אפילו לפני השריפה, השריפה היא גורם שולי בתוך העניין של הקהילה. היו שני יישובים שהייתה בהן שריפה, קיבוץ הראל ואצלנו. השיקום של הקיבוץ היה יעיל כי זו קהילה מלוכדת, אצלנו אין שיקום כי אין כאן כלום, היישוב שהיינו נמחק. חוויתי חוויות קשות מבחינה קהילתית."
"יש זוג נשוי מוותיקי היישוב, זוג מבוגר, הם החליטו שהם משפצים אחרי השריפה. הם ביקשו שקע חשמל מהשכנים שלהם, השכנים שהם מכירים שנים על גבי שנים, חברי קהילה. השכנים לא הסכימו לחבר אותם לחשמל. אין ערבות הדדית ביישוב."

הפער העיקרי והבולט ביותר מבין התיאורים הינו הפער הבין דורי המתואר בחלקים הבאים:

"גם אחרי השריפה הייתה בעיה בין המבוגרים לצעירים אבל היום זה קצת השתפר כי הכרנו יותר אחד את השני אחרי השריפה. העובדת הקהילתית עוזרת בהרגשה הטובה לילדים וזה עוזר."

"היו הרבה אנשים שחושבים רק על עצמם. במיוחד הדור השני, הילדים. הם חשבו שמגיע להם הכל. הממשלה חשבה שלא שמגיע להם כלום כי הם לא חוקיים, אז הם קיבלו דיור זמני אבל לא זכות מלאה. הדור השני היה אנוכי, חשבו על עצמם ועל הילדים שלהם. לנו, ההורים המבוגרים הרבה יותר קשה."

"הצעירים התחילו לקחת פיקוד על דברים, אולי זה הדבר היחיד הטוב שיצא מהשריפה." "כל ההתמודדות עם המצב חירום הייתה על הפנים, החודשים אחרי היו טראומטיים יותר מהשריפה עצמה וההתמודדות בניהול היישוב נפלה עלינו, הצעירים. החברה' המבוגרים מהיישוב הם היפים אמריקאים והם לא יודעים להתנהל, הם לא יודעים מה תקין ומה לא תקין."

"גם הקורונה התחילה תוך כדי הסיפור הזה ולא יכולנו להיפגש, אז שלחנו ברכות ועשינו סרטונים ופעילויות וירטואליות, ניסינו לתת תחושה של קהילה...כשהייתה קצת הקלה עם הקורונה עשינו כל מיני דברים, אפילו לפני שרוב המשפחות חזרו הפעלנו שוב את וועדות היישוב חזרו ויש וועדה חדשה שקמה שנקראת וועדת חסד- ניסינו לגבש קבוצה של וועדת חסד לפני השריפה אבל רק אחרי זה התאפשר. בעצם קמה וועדה בתוך הקהילה שתומכת ומסייעת לאנשי הקהילה...לאחרונה יש משפחות שכבר לא שומרות שבת ויש בעיה עם הבית כנסת כי אין מניין מה גם שבשבתות הצעירים כמעט ולא מגיעים לבית הכנסת, אולי זה התחיל לפני השריפה.. אבל זה בהחלט המשיך בגלל. גם בגלל זה משפחות חרדיות לא חוזרות היישוב. אז עכשיו אנחנו קהילה קטנה אבל חזקה, יש דיבור על איך יראה ה היישוב, האם יהיה לו את האופי המיוחד של קרליבך, השירה, ריקודים בשבתות ודברים כאלו. " (דמות מפתח ביישוב)

מדברי המשתתפים עולה תמונה של התפוררות הקהילה והתחזקות הפערים הקיימים. ניתן לראות כי הפער הבין דורי הינו נושא כואב שתואר על ידי מרבית המשתתפים. לצד זאת, נראה כי ישנם מאמצים משותפים, של חברי הקהילה להתקיים יחד ולהתגבר על הקשיים, גם אם ההבנה שיהיה שוני באופייה של הקהילה.

חשוב להביא את קולם של אנשים שאינם חברי היישוב ואין להם קשרים משפחתיים עם חברי היישוב אלא שוכרים דירות במקום. אלו חוו תחושת דחייה מצד חברי היישוב וחוסר התייחסות מצד המועצה :

"המשפחה שלי סבלה באופן שונה מהקהילה כי זמן קצר לאחר השריפה הכל היה על בעלות וכסף. המושב מורכב ממשפחות שגרו בו שנים ומכיוון שבעלי ואני לא נולדנו בשנות ה-60 ולא

אחת המשפחות המקוריות במושב, אנו יחד עם 8 אנשים נוספים נידחנו כמעט מיד והתבקשנו לעזוב ולא לחזור לחפץ חיים לאחר שהותנו שם כחודשיים לפני התקופה ההיא הרגשנו כאילו אנחנו גרים במושב והיינו בדיוק כמו כולם! היו לי כל כך הרבה חברים ועכשיו כאילו הפנו את גבם אלי, אלינו. כי הם גם לא הכירו אותנו. כי היינו שוכרים. מכאן ואילך גם לא היינו מקבלים הטבות נוספות ואין לנו בית, תקווה או עתיד במושב. זה היה החלק הגרוע ביותר בכל האש, מבחינתנו. הקהילה מוציאה אותנו החוצה"

"אני גרתי בשכירות וחזרתי לבית של ההורים שלי אחרי השריפה, אף אחד לא התייחס אלי כחלק מהקהילה אחרי האירוע"

בסעיף ההמלצות ניתנו המלצות ספציפיות לגבי תושבים שאינם חברי המקום אך למרות זאת תושבי המועצה.

4.4. קשרים בין משתני המחקר

השערות המחקר נבדקו באמצעות מתאמי פירסון לבחינת הקשרים בין המשתנים הבלתי תלויים: החשיפה לשריפה והפגיעה במשאבים (גופניים, רכוש, כלכליים) לבין המשתנים התלויים: רמת התסמינים הטראומטיים (טבלה מס' 5), רמת החוסן האישי (טבלה מס' 6) ורמת החוסן הקהילתי (טבלה מס' 7) בשתי המדידות השונות.

טבלה מספר 5: מטריצת מתאמי פירסון בין החשיפה לשריפה, הפגיעה במשאבים לבין רמת התסמינים הטראומטיים בשתי המדידות. (N=56)

פגיעה במשאבים כלכליים	פגיעה במשאבי רכוש	פגיעה במשאבים גופניים	חשיפה לשריפה	מדד
.155	.024	.208	.216	PTSD זמן 1
.126	-.088	.266*	.234	PTSD זמן 2

* $p < .05$.

השערה מספר 4 הייתה שימצא קשר חיובי בין רמת החשיפה האישית לשריפה, רמת האובדן והפגיעה במשאבים, לבין תסמינים טראומטיים. הן בהתייחסות הרפלקטיבית לחודש הראשון שלאחר השריפה והן לאחר כ-18 - 14 חודשים מתום האירוע. ככל שרמת החשיפה האישית לשריפה גבוהה יותר ו/או רמת האובדן והפגיעה במשאבים גבוהה יותר גם רמת התסמינים הטראומטיים בשני הזמנים תהיה גבוהה יותר. לבדיקת ההשערה זו חושב מתאם פירסון בין המשתנים השונים (ראה טבלה מספר 5). כפי שניתן לראות מטבלה מספר 5 ובהתאם להשערה מספר

4 נמצא קשר חיובי בין רמת הפגיעה הגופנית לבין תסמיני PTSD בזמן 14-18 חודשים לאחר השריפה ($t=.266, p<0.05$), אולם לא בחודש הראשון לאחר השריפה. בניגוד להשערה מספר 4, לא נמצא קשר בין רמת החשיפה האישית לשריפה, רמת הפגיעה הכלכלית, פגיעה ברכוש לבין תסמיני PTSD בחודש שלאחר השריפה ותסמיני PTSD 14-18 חודשים לאחר השריפה. **ההשערה אוששה רק חלקית.**

טבלה מספר 6: מטריצת מתאמי פירסון בין החשיפה לשריפה, הפגיעה במשאבים לבין רמת החוסן האישי בשתי המדידות. (N=56)

ממד	חשיפה לשריפה	פגיעה במשאבים גופניים	פגיעה במשאבי רכוש	פגיעה במשאבים כלכליים
חוסן אישי זמן 1	-.152	-.375**	-.204	.187
חוסן אישי זמן 2	-.189	-.517**	-.138	.143

* $p < .05$. ** $p < .01$.

בהשערה מספר 5 נטען שימצא קשר שלילי בין רמת החשיפה האישית לשריפה ורמת האובדן והפגיעה במשאבים לבין רמת החוסן האישי, הן לגבי החודש הראשון שלאחר השריפה והן לאחר כ- 14-18 חודשים מתום האירוע. כך שככל שרמת החשיפה לשריפה ורמת הפגיעה במשאבים יהיו גבוהות יותר, כך רמת החוסן האישי יהיה נמוך יותר. כפי שניתן לראות מטבלה מספר 6 ובהתאם להשערה מספר 5, נמצא קשר שלילי בין רמת הפגיעה הגופנית לבין רמת החוסן האישי בזמן חודש לאחר השריפה ($t=-.375, p<0.01$), ובזמן 14-18 חודשים לאחר השריפה ($t=-.517, p<0.001$). בניגוד להשערה, לא נמצא קשר בין רמת החשיפה האישית לשריפה, רמת הפגיעה הכלכלית והפגיעה ברכוש לבין רמת החוסן האישי בשני זמני המדידה. **השערה זו אוששה באופן חלקי.**

טבלה מספר 7: מטריצת מתאמי פירסון בין החשיפה לשריפה, הפגיעה במשאבים לבין תפיסת רמת החוסן הקהילתי בשתי המדידות. (N=56)

ממד	חשיפה לשריפה	פגיעה במשאבים גופניים	פגיעה במשאבי רכוש	פגיעה במשאבים כלכליים
חוסן קהילתי זמן 1	-.153	-.354**	-.344**	.058
חוסן קהילתי זמן 2	-.102	-.315*	-.448**	.121

* $p < .05$. ** $p < .01$.

השערה מספר 6 הייתה שימצא קשר שלילי בין רמת החשיפה האישית לשריפה ורמת האובדן והפגיעה במשאבים האינסטרומנטליים לבין רמת החוסן הקהילתי (הערכת מצב הקהילה), הן לגבי החודש הראשון שלאחר השריפה והלן לאחר כ- 14-18 חודשים מתום האירוע. כך שככל שרמת השריפה ורמת הפגיעה במשאבים האינסטרומנטליים יהיו גבוהות יותר, כך רמת החוסן הקהילתי יהיה נמוך יותר. כפי שניתן לראות בטבלה מספר 8 ובהתאם להשערה מספר 6, נמצא קשר בין חוסן קהילתי בחודש שלאחר השריפה לבין רמת הפגיעה הגופנית ($r = -.354, p < 0.01$), ורמת הפגיעה ברכוש ($r = -.344, p < 0.05$). כמו כן, בהתאם להשערה נמצא קשר שלילי בין רמת החוסן הקהילתי בזמן 14-18 חודשים לאחר השריפה לבין רמת הפגיעה הגופנית ($r = -.315, p < 0.05$), וכן לגבי רמת הפגיעה ברכוש ($r = -.448, p < 0.05$), **השערה זו אוששה באופן חלקי.**

לסיכום, לאחר בדיקת הקשרים בין משתני המחקר נמצא כי הפגיעה הגופנית קשורה לרמת התסמינים הפוסט טראומטיים, לרמת החוסן האישי ולתפיסת החוסן האישי, אם כי הקשר בינה לבין רמת התסמינים הטראומטיים נמצא משמעותי רק בהתייחסות לזמן השני. רמת החוסן הקהילתי קשורים לפגיעה הגופנית. עוד נמצא כי גם לפגיעה ברכוש קשר עם החוסן הקהילתי בהתייחסות לשני הזמנים.

5.4. משתנים מנבאים של תסמינים טראומטיים וחוסן אישי וקהילתי

בחלק זה יוצגו התוצאות שהתקבלו בבחינת התרומה של החשיפה לאירוע, אובדן משאבים, חוסן אישי וקהילתי (בזמן 1) לניבוי רמת התסמינים הטראומטיים בזמן 1 ו-2 באמצעות רגרסיה היררכית. בנוסף נבדק הקשר בין שני משתני רקע מגדר וגיל לבין משתני המחקר. לאור המספר המועט של הנחקרים רצינו למנוע הכנסת משתנים נוספים לבדיקת הניבוי. כפי שניתן לראות מטבלה 8 מבין משתני הרקע לגיל אין קשר לאף אחד ממשתני המחקר לפיכך לא יוכנס לניתוחי הרגרסיה.

טבלה מס 8 : מטריצת מתאמי ספירמן בין המשתנים הדמוגרפיים (מגדר, גיל), הפגיעה במשאבים, לבין רמת התסמינים הטראומטיים (החוסן האישי והקהילתי בשתי המדידות. (N=56)

משתנה	מגדר	גיל	PTSD1	PTSD2	חוסן אישי 1	חוסן אישי 2	חוסן קהילתי 1	חוסן קהילתי 2
מגדר	1	.024	.300*	.336*	-.223	-.162	.086	.133
גיל		1	.023	.060	.082	.123	.163	.215
PTSD1			1	.887**	-.593**	-.431**	-.362**	-.227
PTSD2				1	-.547**	-.349**	-.402**	-.218
חוסן אישי 1					1	0.846**	.527**	.470**
חוסן אישי 2						1	.352**	.306**
חוסן קהילתי 1							1	.874**
חוסן קהילתי 2								1

* $p < .05$. ** $p < .01$.

השערה מספר 8 הייתה שמשתני הרקע, החשיפה האישית לשריפה, רמת אובדן ופגיעה במשאבים, תפיסת החוסן האישי והחוסן הקהילתי ינבאו את רמת התסמינים הטראומטיים בחודש הראשון לאחר השריפה.

לצורך בדיקת השערה 8, נבחן מודל רגרסיה היררכית בשלושה שלבים (ראה טבלה מספר 9). בשלב הראשון של רגרסיה הוכנס למשוואת הרגרסיה המגדר, בשלב השני הוכנסו החשיפה האישית והפגיעה במשאבים (הפגיעה הגופנית, הפגיעה ברכוש והפגיעה הכלכלית), בשלב השלישי הוכנסו החוסן האישי והקהילתי, של זמן 1. כפי שניתן לראות בטבלה מספר 10, המודל הראשון מובהק ($F_{(2,52)} = 6.33, p < .05$). במודל זה מסביר כמעט 11% משונות התסמינים הפוסט טראומטיים בחודש הראשון שלאחר השריפה ($R^2 = .109$) כאשר המגדר מנבא באופן מובהק את התסמינים הפוסט טראומטיים ($\beta = .330, p < .05$). המודל השני אינו מובהק ($F_{(6,46)} = 2.16, n.s$), אך ניתן לראות שבמודל זה ישנה עלייה קטנה של אחוז השונות המוסברת ($R^2 \text{ change} = .075$). גם במודל זה נמצא משתנה המגדר כבעל יכולת ניבוי מובהקת עבור רמת התסמינים הטראומטיים ($\beta = .383, p < .05$). המודל השלישי נמצא מובהק ($F_{(8,44)} = 7.88, p < .001$) ונמצא מסביר 55% משונות התסמינים הטראומטיים. עם הכנסת המשתנים של חוסן אישי וקהילתי למשוואת הרגרסיה תרומת המגדר איננה תורמת יותר להסבר רמת התסמינים הטראומטיים אך רמת הפגיעה הכלכלית תרומת המגדר איננה תורמת יותר להסבר רמת התסמינים הטראומטיים ($\beta = -.567, p < .001$), תורמת באופן מובהק את רמת

התסמינים הטראומטיים בחודש שלאחר השריפה, כך שככל שרמת החוסן האישי גבוהה יותר, כך רמת התסמינים הטראומטיים נמוכה יותר וככל שרמת הפגיעה הכלכלית גבוהה יותר כך רמת התסמינים הטראומטיים גבוהה יותר. בניגוד להשערה, גיל הנבדק, רמת החשיפה האישית לשריפה, רמת הפגיעה הגופנית, רמת הפגיעה ברכוש ורמת החוסן הקהילתי לא ניבאו את רמת התסמינים הטראומטיים בחודש שלאחר השריפה. ההשערה אוששה באופן חלקי.

טבלה מספר 9: רגרסיה היררכית לניבוי תסמינים פוסט טראומטיים בזמן 1 על ידי מגדר, חשיפה לשריפה, אובדן משאבים, חוסן אישי זמן 1 ותפיסת חוסן קהילתי זמן 1. (N=56)

מודל 3			מודל 2			מודל 1			
B	SE	β	B	SE	β	B	SE	β	מדד
.402	.221	.208	.739	.275	.383*	.636	.253	.330*	מגדר
-.018	.234	-.009	.194	.299	.098				חשיפה
.140	.097	.148	.208	.124	.221				פגיעה גופנית
-.151	.137	-.119	.062	.171	.049				פגיעה ברכוש
.222	.093	.256*	.133	.119	.154				פגיעה כלכלית
-.611	.149	-.599***							חוסן אישי 1
-.224	.215	-.145							חוסן קהילתי 1
.545			.184			.109			R^2
.361			.075						R^2 change
7.88***			2.16			6.33*			F

$p < .05$ *; ** $p < .01$; *** $p < .001$

השערה מספר 9 הייתה שמשתני הרקע, התסמינים הטראומטיים בחודש הראשון לאחר השריפה (זמן 1), רמת אובדן המשאבים, רמת התסמינים הטראומטיים כחודש לאחר האירוע (זמן 1), תפיסת החוסן האישי והקהילתי 18-14 חודשים מאז האירוע ינבאו את רמת התסמינים הטראומטיים 18-14 חודשים לאחר השריפה (זמן 2).

לצורך בדיקת השערה 9, נבחן מודל רגרסיה היררכית בארבעה שלבים (ראה טבלה מספר 10). בשלב הראשון של רגרסיה הוכנס למשוואת הרגרסיה המגדר, בשלב השני הוכנסו החשיפה האישית והפגיעה במשאבים (הפגיעה הגופנית, הפגיעה ברכוש והפגיעה הכלכלית), בשלב השלישי

הוכנסו החוסן האישי והקהילתי, של זמן 1, בשלב הרביעי הוכנסו רמת התסמינים הטראומטיים בזמן 1, רמת החוסן האישי והקהילתי בזמן 2.

כפי שניתן לראות בטבלה מספר 11 כל ארבעת המודלים נמצאו מובהקים: מודל 1 ($F_{(1,52)}=5.23$, $p<.05$) והוא מסביר 9% מהתסמינים הטראומטיים המופיעים 14-18 חודשים לאחר האירוע – זמן 2 ($R^2=.091$), מודל 2 ($F_{(4,49)}=2.70$, $p<.05$) והוא מסביר 18% מהתסמינים הטראומטיים של זמן 2 ($R^2=.181$), מודל 3 ($F_{(5,48)}=32.07$, $p<.001$) והוא מסביר 77% מהתסמינים הטראומטיים של זמן 2 ($R^2=.770$), ומודל 4 ($F_{(7,46)}=26.33$, $p<.001$) והוא מסביר 80% מהתסמינים הטראומטיים של זמן 2 ($R^2=.80$) המופיעים 14-18 חודשים לאחר האירוע – זמן 2 ($R^2=.091$).

ניתן לראות שכשהמגדר מוכנס למשוואת הרגרסיה כמשתנה בודד (מודל 1) וכן כמוסיפים למשוואה את אובדן המשאבים (מודל 2) הוא תורם להסבר אחוזי השונות של רמת התסמינים הפוסט טראומטיים בזמן 2 ($\beta = .276$, $p<.05$; $\beta = .302$, $p<.05$). אך שכשהוכנסו למשוואת הרגרסיה התסמינים הטראומטיים של זמן 1 (מודל 3) והחוסן האישי והקהילתי זמן 2 (מודל 4) משתנה המגדר מפסיק להיות מנבא משמעותי של רמת התסמינים הטראומטיים בזמן 2.

רמת התסמינים הטראומטיים של זמן 1 מסבירים באחוזים גבוהים את רמת התסמינים הטראומטיים בזמן 2, כפי שניתן לראות במודל 3 ו-4 ($\beta = .749$, $p<.001$; $\beta = .846$, $p<.001$). אשר לאובדן המשאבים הפגיעה הגופנית נמצאה כמסבירה את השונות של רמת התסמינים הטראומטיים בזמן 2, אך גם הסבר זה מפסיק להיות משמעותי כשמכניסים למשוואת הרגרסיה את רמת התסמינים הטראומטיים בזמן 1 ואת משתני החוסן האישי והקהילתי בזמן 2. באשר לחוסן האישי כפי שנמדד בזמן 2 הוא אינו מסביר את רמת התסמינים הטראומטיים בזמן 2. לפיכך השערה 9 אוששה באופן חלקי.

חלק ממצאי המחקר הנוכחי מוכרים בספרות המחקרית, כמו למשל, התרומה של המגדר להסבר של דיווחים על רמת דחק באופן כללי ותסמינים טראומטיים באופן ספציפי, אך גם נמצא שרמות חוסן אישי גבוהות משמשות כגורם ממתן, דבר שנמצא במחקר זה בניבוי רמת התסמינים הטראומטיים של זמן 1 אך לא של זמן 2. הסיבות לכך לא ברורות. גודל המדגם אינו יכול להוות הסבר לכך ויתכן שניתן יהיה לבדוק את הנושא במתודה איכותנית. כמו כן, לא ברור מדוע דווקא החוסן הקהילתי כפי שנמדד בזמן 2 מסביר את רמת התסמינים הטראומטיים של זמן 2 אך החוסן הקהילתי בזמן 1 לא הסביר את רמת התסמינים הטראומטיים בזמן 1.

טבלה מספר 10: רגרסיה היררכית לניבוי תסמינים פוסט טראומטיים בזמן 2 על ידי מגדר, חשיפה לשריפה, אובדן משאבים, תסמינים טראומטיים זמן 1 חוסן אישי וחוסן קהילתי זמן 2. (N=56)

מודל 4			מודל 3			מודל 2			מודל 1			מדד
B	SE	β	B	SE	β	B	SE	β	B	SE	β	
.075	.122	.046	.009	.125	.005	.498	.218	.301*	.500	.219	.302*	מגדר
.078	.055	.097	.079	0.58	.098	.223	.105	.276*				פגיעה גופנית
-.226	0.82	-.208**	-.129	.077	-.119	-.070	.143	-.064				פגיעה ברכוש
.030	.052	.041	-.006	.052	-.008	.073	.096	.098				פגיעה כלכלית
.642	.076	.749***	.725	.065	.846***							PTSD 1
-.044	.089	-.041										חוסן אישי 2
-.242	.099	-.203*										חוסן קהילתי 2
.804			.764			.181			.091			<i>R</i> ²
.040			.583			.090						<i>R</i> ² change
26.33***			32.07***			2.70*			5.23*			<i>F</i>

ד.6. הקשר עם מערכות החירום הפורמאליות והבלתי פורמאליות

בנוסף נבדקה תפיסת הנחקרים לגבי המפגש והפעילות של המערכות הפורמאליות שהיו מעורבות באירוע החירום ו/או אחריו. התושבים נשאלו האם פגשו, בשלושה זמנים שונים (בעת השריפה, בחודש הראשון לאחריה או בשנה וחצי מאז האירוע) עם הגופים שלקחו חלק בסיוע ובהתמודדות עם המצב וכיצד הם מעריכים את העזרה שניתנה על ידי גופים אלו. היענות על שאלות אלו הייתה נמוכה ולהלן סיכומי הדברים אך חלק מהמשתתפים הרחיבו תשובותיהם תוך כדי הראיון, בהצגת הנתונים הכמותיים נביא גם את הממצאים שעלו בניתוח התימתי.

לגבי פעילות שירותי הכבאות, ניתנה התייחסות של 22 ממשתתפי. מתוכם 17 ציינו כי פגשו אותם בעת האירוע, 2 ציינו כי פגשו בחודש שלאחר האירוע ו-3 ציינו שממשיכים לפגוש ולקבל שירות גם בהווה. לא ברור ולא הוסבר אלו קשרים ושירותים ניתנים בהווה. התיאורים של המפגש עם שירותי הכבאות מאופיינים ברובם בביקורת נוקבת על פעילותם בעת השריפה. להלן חלק מתיאורי הנחקרים:

"לקחו יועצים שנתנו עצות לא טובות. היו מחדלים עם כיבוי אש, אני לא יכול לספר אבל

אני מקווה שלמדו, במקרה שלנו הגיעו ארבעה צוותי כיבוי אש ומטוס כיבוי שעות אחרי

הדיווח ובשריפה שהייתה בכפר אורנים לא מזמן- עשו עבודה אחרת"

"הדבר שהכי מפריע זו ההרגשה שמכבי אש לא פעלו כנדרש. יש אש ביער והגיעה רק

כבאית אחת. רק כעבור שעה פלוס הביאו מסוקים. ובאופן כללי המשטרה סגרה את התיק

כי אין מספיק ראיות אבל כשאנחנו ראינו בצילומי האבטחה שרואים שלוש נקודות

שמתחילות במקביל וזה בהחלט נראה לנו כמו הצתה, למרות זאת המשטרה סגרה את

התיק וזה מרגיש כאילו המדינה לא רצתה לחקור את זה."

"צוות הכיבוי לא היה מאורגן, ראו דוח של כב"א לאחר השריפה."

בחלק מההתייחסויות לשריפה ולשירותי הכבאות הייתה גם ביקורת על המשטרה:

"אנחנו חושבים שהשריפה הייתה בעקבות הצתה בזדון, שזה היה טרור. אמרו לנו במפורש,

אנשים מהיישוב שראו ראו שהציתו את האש אפילו הכבאים אמרו לנו שרואים שהאש

הוצתה על ידי מישהו, אבל המשטרה בכל זאת סגרה את התיק. אז אני מאוד מאוכזב

מהכבאים מאוד מאוכזב מהמשטרה."

תיאורים אלו מספקים תחושת תסכול כללית של חברי הקהילה, תחושה כזו שלא מאפשרת לסמוך הן על שירותי הכבאות והן על מערכות חוץ אחרות. מעניין ואולי אפילו עצוב לציין שבתיאורים לגבי שירותי הכבאות לא היה אף אזכור חיובי.

לגבי פעילות הוועד המקומי, ניתנה התייחסות של 41 ממשותפני. מתוכם 6 ציינו כי פגשו אותם בעת האירוע, 13 ציינו כי פגשו בחודש שלאחר האירוע ו-22 ציינו שממשיכים לקבל שירות גם בהווה. למרות שהיה מצופה שבדברי האנשים תהיה התייחסות למוסד זה, במיוחד לאור התיאורים על המורכבות החברתית ביישוב בתקופה של טרום השריפה (כפי שהוצגו בסעיף ד.1.2.3).

לגבי מועצה אזורית חבל מודיעין, ניתנה התייחסות של 45 ממשותפני. מתוכם 5 ציינו כי פגשו אותם בעת האירוע, 19 ציינו כי פגשו בחודש שלאחר האירוע ו-21 ציינו שממשיכים לפגוש ולקבל שירות במהלך ההווה. בראיונות התקבל חומר רב לגבי תפקודה של המועצה האזורית. מתוך התיאורים עולה שבשלבים הראשונים שלאחר השריפה התפקוד של המועצה תואר כמועיל ויעיל ואילו בשלב מאוחר יותר מרבית המשתתפים הביעו תחושת של אכזבה, אי לקיחת אחריות, תחושת חוסר אמון וחוסר הוגנות. להלן חלק מהדברים שנאמרו על המועצה בשלב הראשון שלאחר השריפה:

"אני זוכרת שכולנו נסענו לקניון במודיעין, הגיעו עובדות סוציאליות מהמועצה ופשוט כל האנשים הגיעו לנקודת כינוס בקומת האוכל וזה נהיה כמו בחדר מיון, **כולם מנסים לעזור למי שהכי צריך את העזרה, מיפוי צרכים**. אני זוכרת שישבתי ועשינו שולחן, מי שהיה צריך עזרה היה מגיע אליי ולעובדות נוספות וחשובים יחד איתם מה עושים כי עדיין לא ידענו שהם לא יכולים לחזור לבתים. רצינו לעזור למי שהכי הכי צריך... כמו מרשמים של תרופות ואז נעזרנו בצעירים שילכו לסייע." (דמות מפתח ביישוב)

"**המועצה האזורית יצאה מגדרה, הייתי נותנת להם צל"ש**, כל הפקידים, כל בעלי התפקידים, כולם. במשך חודש ימים עשו הכל בשבילנו. הייתי נותנת להם 100 אם הייתי מחלקת ציונים. מזל שיש את ראש המועצה שמעון שושן שליווה את היישוב בזמנים הקשים."

"**המועצה עטפה אותנו** ונתנה כלים, ז"א לאנשים לא היו בגדים והמועצה אפשרה להם לקנות בגדים בקניון ולקבל החזר. ואז התחלנו לתכנן את הערב, איפה נישן ומה נעשה."

"**המועצה ממש חיבקה אותנו ולא רק ביום הזה, אלא לאורך תקופה מאוד ארוכה**, אני מרגישה שהמועצה באמת שמה המון כוח אדם במושב הקטן שלנו. המועצה באמת הצילה את המושב מבחינתי. היו כוחות פנימיים של אנשים מתוך הקהילה, בטוח אבל בפועל בלי

המועצה היינו אבודים לגמרי...אני חושבת על יוסי אלימלך, מנכל המועצה, כמה זמן ואנרגיה הוא השקיע בנו. אני לא בטוחה אם הוא בכלל הספיק לתת שירות ליישובים אחרין מרוב שהוא היה עלינו. " (דמות מפתח ביישוב)

בהמשך התיאורים משתנים ועולה ביקורת על דרך תפקוד המועצה חלק מהתיאורים מתייחסים לתפקוד עוד באירוע השריפה וחלק בתהליך השיקומי:

"המועצה קיבלה הרבה כסף ממשלתי ולכן נאלצה לפעול היטב בשעת חירום, אך בדרך כלל התעלמה מאיתנו במשך 40 שנה. לעתים רחוקות סיפקו שירותים מינימאליים. השריפה הייתה פחות חמורה אם היו שמים לב יותר לגידול השנתי של עשבים שוטים סביב כבישי האבטחה, מחויבות שבקושי קיימו. היינו עניים ולא דיברנו עברית. לא ידענו כיצד לדחוף ולהיות אגרסיביים ולכן לא היינו חשופים בעיניהם. זה נכון לגבי כל סוכנויות הממשלה."

"המועצה מעולם לא הייתה צריכה לקבל אחריות כלשהי על ההתמודדות עם תוצאות האש. אין להם מושג מה הם עושים מההתחלה והצליחו לפגוע בנו שוב ושוב עם קבלת ההחלטות הנוראה, השחיתות והגישה המזלזלת. הם מתייחסים אלינו לא כמו שמגיע לנו. כל אדם מהמועצה שהשתתף בזה היה מעליב ולא עזר כמעט 100% מהזמן. "המועצה האזורית הפסיקה לתת שירות ליישוב, למשל לא פיננו זבל. בשבוע שאחרי השריפה חזרנו הביתה והייתי צריכה לרוקן את הזבל בבית. חודשים, חודשים חלפו ולא פיננו את הזבל. הם (המועצה האזורית) לא היו מחוברים למציאות שלנו, הם לא באו לראות אותנו, הם היו מרוכזים בתושבים שחיו מחוץ ליישוב בגלל השריפה ולא באלו שחזרו לחיות בתוכו. מערכת המים של היישוב נשרפה, לא היה מים ביישוב."

"הממשלה הכינה תוכנית סיוע, פסיכולוגים לילדים וכדומה אבל המועצה לקחה מהתקציב שהממשלה נתנה לשיקום ושמה במקומות אחרים."

"לדעתי זו הייתה טעות אדירה שהמועצה האזורית ניהלה את האירוע. אין להם את המשאבים הנכונים והם לא נתנו לנו סיוע נפשי/ רגשי הולם מעת השריפה ועד היום. כעבור כשנה וחצי אנחנו עדיין לא חזרנו למבוא מודיעים לדיור הזמני שהיה אמור להגיע מזמן. רובנו נמצאים במציאות של חוסר ודאות. היה צורך בקבלת ציוד בסיסי הומניטרי ראשוני מיד לאחר השריפה ובמקום זאת עברנו על שקיות ענקיות של ציוד ובגדים ממתנדבים. לדעתי היה יותר מתאים אם היה כוח אדם שיכל לעשות אינטייק של כל משפחה עם הצרכים הבסיסיים של כל אחד. ומשהו יותר מסודר שהיו נותנים ציוד בסיסי לכל אחד במקום שנחפש בגדים בשקיות ונקבל תמיכה ממתנדבים. כולם עטפו אותנו

בחיבוק אדיר אבל צריך להיות משהו יותר מבוגר למקרה חירום כזה ולא לבנות על אנשים טובי לב שפותחים את הארונות שלהם. **לקח למועצה שבועיים לעשות אינטייק לתושבים. בקיצור.. יש לי המון ביקורת לגבי התנהלות וטיפול באירוע מעת השריפה ועד היום.** תודה רבה על הרצון ללמוד מהעבר ולשפר עבור אנשים אחרים בעתיד. "כל מה שקשור לשיקום הישוב התפגר בשנה. ההרגשה היא **לרב שאנו התושבים שחזרו לישוב מפריעים למועצה לפתח ולשווק את המגרשים...** המועצה פחות עזרה, קצת מול בן שמן וארגנה מחסן אבל לא יותר מזה. לא היה בצורה מסודרת." (ז', 2)

חלק ממשפתי המחקר העלו בתיאורים חוויות של **מצוקה רגשית וצרכים נפשיים** שהתעוררו לאור אירוע השריפה ואשר לא קיבלו מענה נאות.

"**המועצה לא תפקדה בכלל.** לא היו שירותים פסיכולוגים. אני עם הפרעה דו קוטבית ואף אחד לא בודק אם אני בסדר. " "כאילו קיבלנו שירות פסיכולוגי אבל במועצה יש רק שירות פסיכולוגי חינוכי והיו כמה עובדים סוציאליים אבל לא היה טיפול נפשי".

"**מעריך הטיפול הנפשי לקה בחסר.** לא היו פסיכולוגים ומטפלים לילדים. הילד שלי היה במצוקה ואובדנות. הייתי צריכה לבחור איזה מהילדים יתחיל טיפול כי **היה סיבסוד רק לילד אחד במשפחה.** גם הבת הקטנה הייתה "לא נורמאלית". נלחמתי בשביל הטיפול. הילדים לא רצו לחיות אם אין להם בית, איום להתאבדות. לא הייתה את התמיכה שהיינו צריכים אירועים כאלו גדולים על מועצות אזוריות. זה צריך להיות מנוהל ע"י המדינה, מקווה שהעבודה שלכם תשפיע."

לעומת תיאורים אלו מתאר אחד מדמויות המפתח ביישוב מציאות אחרת:

"כולם היו צריכים עזרה פסיכולוגית, זה היה ברור, אנשים מאוד נפגעו מבחינה נפשית, בתים נשרפו, אין וודאות לגבי העתיד. אני חושבת שכל מי שעבר את הדבר הזה היה צריך לקבל טיפול נפשי. **המועצה חשבה איתנו איך נסייע להם פסיכולוגית...** מישהי מהקהילה הבינה שיש צורך בתמיכה כזו והיא מצאה מטפלת לכמה מפגשים לדור הצעיר, נכח שם גם פסיכיאטר... **ארגנו פרויקט טיפולי בקהילה,** של יצירת סרט, **מעט תושבים השתתפו בו.** הפגיעות של השריפה הייתה החלק העיקרי בעשייה הזו." (דמות מפתח ביישוב)

מכלל התיאורים שעלו לגבי המועצה בעיקר לאחר האירוע עולה תחושה של ריחוק וניתוק בין המועצה האזורית לתושבים. הם מדגישים שמדובר במערכת שצריכה לקדם את האינטרסים של התושבים המשתייכים אליה, אך בפועל מתנהלת במנותק מהם. מבין הדברים שמביאים

המשתתפים ישנם תיאורי דחייה מצד המועצה, חוסר מקצועיות, חוסר הגינות וזלזול בתושבים. עם זאת, ישנם מספר תיאורים המציגים התנהלות מקצועית של המועצה. התיאורים החיוביים עולים בעיקר מנחקר שהוא דמות מפתח ביישוב.

לגבי פעילות שירותי מגן דוד אדום, ניתנה התייחסות של 8 ממשתתפי המחקר. מתוכם 5 ציינו כי פגשו אותם בעת האירוע ו-3 ציינו שממשיכים לפגוש ולקבל שירות גם בהווה. לא ברור ולא הוסבר אלו קשרים ושירותים ניתנים בהווה. כמו כן, לא ניתנו תיאורים מילוליים בזמן הראיון על פעילות מד"א.

לגבי פעילות פיקוד העורף, ניתנה התייחסות של 12 ממשתתפי. מתוכם 6 ציינו כי פגשו אותם בעת האירוע, 2 ציינו כי פגשו בחודש שלאחר האירוע ו-3 ציינו שממשיכים לפגוש ולקבל שירות במהלך ההווה. לא ברור ולא הוסבר אלו קשרים ושירותים ניתנים בהווה. כמו כן, לא ניתנו תיאורים מילוליים בזמן הראיון על פעילות פיקוד העורף.

לגבי פעילות רשות החירום הלאומית, ניתנה התייחסות של 9 ממשתתפי. מתוכם 4 ציינו כי פגשו אותם בעת האירוע, 1 ציין כי פגש בחודש שלאחר האירוע ו-4 ציינו שממשיכים לפגוש ולקבל שירות במהלך ההווה. לא ברור ולא הוסבר אלו קשרים ושירותים ניתנים בהווה. כמו כן, לא ניתנו תיאורים מילוליים בזמן הראיון על פעילות רשות החירום הלאומית.

לגבי פעילות ארגוני המתנדבים ומתנדבים יחידים שאינם משתייכים לארגון. לגבי ארגוני המתנדבים ניתנה התייחסות של 36 ממשתתפי. מתוכם 2 ציינו כי פגשו אותם בעת האירוע, 25 ציינו כי פגשו בחודש שלאחר האירוע ו-9 ציינו שממשיכים לפגוש ולקבל שירות במהלך ההווה. בין ארגונים אלו הוזכרו ארגוני "בני עקיבא" ו-"השומר הצעיר". לגבי פעילות מתנדבים יחידים שאינם משתייכים לארגון, ניתנה התייחסות של 40 ממשתתפי. מתוכם 1 ציין כי פגש אותם בעת האירוע, 30 ציינו כי פגשו בחודש שלאחר האירוע ו-9 ציינו שממשיכים לפגוש ולקבל שירות גם בהווה. לגבי מתנדבים אלו הוסיפו המשתתפים תיאורים ספונטניים של "הרבה אנשים טובים שבאו לעזור ושלחו חבילות", "אנשים שחוו שריפה ביישוב שלהם בעבר", "אזרחים שאכפת להם", "הרבה בני נוער", "הרבה מתנדבים שתרמו קרטונים מלאים באוכל וביגוד", "הרגשתי הכי הרבה עזרה מאנשים פרטיים". להלן חלק נוסף מהדברים שנאמרו בהתייחסות למתנדבים:

"קיבוצים אחרים עזרו לנו, עשו לנו את הכביסות למשל, אבל הכוונה הטובה לא הועילה כי כל הבגדים שלנו הלכו לאיבוד. הדברים לא חזרו אלינו, נשאר ביד בנימין."

"הרבה מתנדבים תרמו קרטונים של ציוד, ביגוד, אוכל. הגיעו משאיות בשביל לאחסן לנו את הציוד- בהתנדבות."

"בחודש הראשון הייתה אהבה גדולה מהעולם, הרגשתי תחושות מבאסות מול מכבה אש שלא רוצים לקחת אחריות אבל העולם והאנשים התגייסו ועזרו, חיבקו אותנו, פתאום אתה בצד המקבל."
"פחדתי והייתי בחוסר וודאות ודווקא האנשים שהתנדבו עזרו לי, קיבלתי תחושה של בטחון מהמתנדבים עצמם וזו הייתה חוויה מיוחדת. זה היה הדבר הכי טוב שקיבלתי.. העזרה מהמתנדבים."

תיאורים אלו מציגים מגמה של התגייסות לעזרה מצד גורמים בלתי פורמאליים שונים. התושבים מתארים את הסיוע שניתן להם בהערכה רבה וניכר כי מעבר לסיפוק הצרכים הקונקרטיים, סיוע זה סיפק מענה ומשמעות רגשית עמוקה מאוד. חלק מהתושבים מתארים חוויה של הכרה ושל נראות.

ביקורת כללית כלפי המדינה

במספר תיאורים עלתה ביקורת כללית כלפי מוסדות המדינה, שהדגישה את אופיים של ראשוני היישוב שהיו "היפים" ובעצם אנטי ממסדיים. חוסר האמון עולה מתוך התיאורים הללו:

"המדינה מכניסה 68 מיליון שקל לשיקום השריפה אבל אני לא משתקם מזה. אפילו אבן אחת לא נבנית, אין שיקום מהשריפה. אז אני אדאג לעצמי ולמשפחתי. אבל מה הבעיה? יש כאלו שלא יכולים לדאוג לעצמם כמו קשישים ורווקים- הם יישארו בלי כלום." (ז', 2)
"עד היום עדיין אין שיקום, לא של הבתים ולא של העסקים. למרות הקצאת המדינה סכום של קרוב ל-70 מיליון לא יהיה פתרון לאנשים גם בעוד 10 שנים, לא נראה שהייתה מגמה להחזיר את התושבים לישוב אלא ההפך הוא הנכון הייתה מגמה להרחיק את האנשים והדבר נעשה ע"י מידע שיקרי של הרס של תשתיות ע"י ניסיון לפתור בעיות של שנים על גבי שנים."

"השוטר הקהילתי של היישוב, נתן מענה משטרתי ליישוב ובעקבות השריפה הורידו לו את התקן."

"היה צריך עזרה ראשונה של תרופות, שמישהו ינהל את המצב מבחוץ ולא רק מתנדבים, היה חסר גופים ממסדיים. היה חסר ארגון שיארגנו לנו, הכל הגיע ממתנדבים ומאנשים פרטיים כמו ביגוד, תרופות 90 אחוז ממה שקיבלנו היה ממתנדבים."

השאלה המרכזית שיכולה להישאל לאור דברי הנחקרים היא עד כמה חוסר האמון הבסיסי שלהם בגורמים ממסדיים השפיע על הביקורת שניתנה ועל הערכת השירות של הגורמים הממסדיים.

7.4. תקווה: בדרך לבנייה מחדש ושגרה מחודשת: ניתוח תמטי

תושבים רבים, אשר איבדו את בתיהם, הליך החזרה לשגרה הינו מורכב וממושך והוא נתפש כחוויה משמעותית ובלתי נפרדת מאירוע השריפה עצמו. היישוב נשרף כליל והסדרים מנהלתיים וחוקתיים מול מנהל מקרקעי ישראל בנוגע לזכויות על הקרקעות היוו גורם המעקב את החזרה לשגרה, כך גם המצב הבלתי ידוע ובלתי מוכר של מגפת הקורונה. בתמה מוצגת השריפה כמשהו מיסטי שמהווה "מתנה ליישוב", זאת בהתאם לאופי האמונה של תושבי היישוב. בהמשך מוצגות התקוות והפחדים לגבי העתיד.

"יש לנו 40 שנה של בעיות על זכויות הקרקע. חתמנו שבוע אחרי השריפה עם המנהל שהסכים לעשות איתנו הסכם מחדש עם מקרקעי ישראל. חשבתי שהשם או הרבי מקרליבך עשו את השריפה בשביל שנקבל זכות על הקרקע."

"גם בישוב הראל נשרפו בתים והיום הם כולם בביתם, אחרי הכל כנראה שזהו רצונו יתברך ואני מאמין שמעז יצא מתוק ובסוף יבנה מבוא מודיעים חדש בריא ניפגש בעוד כ- שמונה שנים."

"רק בגלל השריפה אנחנו סוף סוף מקבלים את התואר שלנו ממנהל מקרקעי ישראל אחרי יותר מ-40 שנה. זה מביש. עכשיו אנחנו על המפה והמועצה תרוויח מכל הכסף, כמו גם המושב. כבר לא יתעלמו מאיתנו."

"השריפה הייתה בשבילנו מתנה, היה קושי מאוד מאוד גדול ועברנו טלטלה גדולה אבל היום אני רואה כמה טוב זה עשה לנו. כל מה שעשינו עשינו יותר טוב. אני ובעלי בנינו את הבית שלנו מאפס גם קודם ואחר כך בנינו מאפס שוב אבל עם בניה נכונה יותר. גם מבחינה רגשית חלק נפגע וחלק החזק- העסק שלי נשרף כולו אבל אני יכולה להרים אותו שוב."

"בדיוק ביום של השנה לשריפה וועדת גיבוש החליטה שאנחנו מתכנסים וכל מי שגר בסביבת המושב הגיע, עם אוכל והמפגש עסק בהמשכיות, בקהילתיות בלהמשיך להיות מה שהיינו. אנשים שתפו את הסיפורים שלהם. עשו סעודת הודיה על כך שכולם נשארו בחיים ושאר אחד לא נפגע וצריך להודות לקדוש ברוך הוא. מי שלא גר קרוב אז היינו בקשר טלפוני איתם. שירגישו שהם חלק מהקהילה... הייתה רוח חדשה פתאום. כל

הדברים שאנחנו מפעילים בתרבות הם בקהילתיות גבוהה והמון ילדים משתתפים. למשל הקיץ הרגשתי שאנחנו עושים את הכל. יש המון פעילות, המון רצון, זה בן דורי. " (דמות מפתח ביישוב)

"יש כאן כוחות עצומים של הקהילה, אנשים העצימו עצמם ואת הקהילה שלהם. במיוחד הדור הצעיר...סוף סוף רוצים לעשות מסיבה וחגיגה כי כל בתי האב חתמו על חוזה בין מנהל מקרקעי ישראל. אפשר להגיד שזה יצא כתוצאה מהשריפה, זה לא היה קורה אחרת. כי שנים שנים האנשים האלו חיו בלי זכויות על הקרקע וסוף סוף יש זכויות על הקרקע. מי שחבר אגודה קיבל אישור חוקי (38 בתי אב) הצעירים יכולים לבנות מעל הבתים של ההורים ויש הרחבה שלכל בית אב מקבל מגרש בהרחבה." (דמות מפתח ביישוב) אך במקביל מופיעים גם הפחדים והתסכולים:

"אני רוצה שיתנו לנו לחזור ליישוב בצורה מכובדת, שהמהנדס של המועצה לא ישים לנו רגליים. שיתנו לנו לחזור בכבוד לחיים שגרתיים. אתר הקרוואנים הורג לי את הנשימה, עדיין לא חזרו כבר עברה שנה פלוס. אני חוששת שחס ושלום תפרוץ שרפה באחד הבתים בקרוואנים והכל יישרף בשרשרת, זה ממש מפחיד."

"דיבורים יש עד הודעה חדשה, אבל אני מודד מעשים. כבר במצו"ש והשריפה הייתה בחמישי, התחלתי לעבוד על בנייה מחדש של העסק שלי, ישר התחלנו. יש עסקים אחרים שלא עשו זאת. אמרו שיתנו קראוילות ויש ביישוב רק שמונה משפחות, אנחנו שנה וחצי אחרי האירוע."

"באמת בימים הראשונים אחרי השריפה הייתה תקווה, היה ניצוץ שעכשיו כולנו בלי כלום בואו נבנה מקום בריא וטוב, זה החזיק כמה ימים וזהו, כל אחד חזר לשטויות שלו. זה היה פספוס כי היה חלון קטן ישר אחרי האסון שכולם רצו לעשות שינוי. בנקודת זמן הזו השיקום הקהילתי היה צריך להיעשות במקום להתמקד בחומר הייתה הזדמנות לטפל ולהצמיח את הקהילה. באותם ימים כולם רצו לחזור וזה לא נוצל, ממש חבל. הנהגת היישוב יכלה לעשות וגם המועצה. אני מקווה שיעבדו על הדברים האלו."

לסכום: ניתן לראות שהתקווה המאופיינת גם בתפיסה מיסטית מעורבת בפחדים ותסכולים הקשורים להיסטוריה של העבר. מתוך הנתונים שנאספו בשלב זה קשה לדעת מה בעל עוצמה חזקה יותר התקווה או הפחד או שהתחושות הללו עולות ויורדות לסירוגים לאור שינויים שונים במציאות היומיומית הקשורה לחזרה ליישוב, לאפשרות השיקום וכנראה גם לתנאים בהם מתקבלים/נידחים הפיצויים.

ה. סכום והמלצות

בפרק זה יוצג סיכום תוצאות המחקר, לאחריו יובאו מגבלותיו ולבסוף ההמלצות שניתן להעלות גם לאור המגבלות של המחקר.

ה.1. סיכום תוצאות המחקר

סכום תוצאות המחקר יאורגנו סביב הנושאים הבאים: 1. אובדן משאבים חומריים, 2. פגיעה במשאבים אישיים (חוסן אישי), 3. משאבים קהילתיים, 4. הערכת תפקודם של המערכות הפורמאליות והבלתי פורמאליות שהיו מעורבות באירוע.

1. אובדן משתנים חומריים:

- רוב תושבי מבוא מודיעים איבדו את ביתם ו/או הרכוש שבתוכם. רבים מהתושבים מציינים שמעבר לאובדן הבית או הרכוש שבתוכם איבדו גם מחסנים, מבנים ששימשו לעסקים. היו מעט פגיעות גופניות לעומת פגיעות רכוש ופגיעות כלכליות שמעל 60% מהאוכלוסייה נפגעה מהם.

2. אובדן משתנים פסיכולוגיים:

- תסמינים טראומטיים: (1) חודש לאחר האירוע רמת התסמינים הטראומטיים מצביעה על פגיעה בינונית עד גבוהה, דבר שנתפש נורמטיבי עד שישה שבועות שלאחר האירוע. 14-18 חודשים שלאחר האירוע רמת התסמינים הטראומטיים יורדת מתחת לקו המוגדר כפגיעה. (2) נשים מדווחות על רמת תסמינים טראומטיים גבוהים מאלו של הגברים בהתייחסות לשני הזמנים. רמת התסמינים הטראומטיים של הנשים נשארת בינונית גבוהה גם בהתייחסות לזמן 2. (3) המנבאים של תסמינים טראומטיים חודש לאחר האירוע הם: מגדר, פגיעה כלכלית וחוסן אישי. המנבאים של תסמינים טראומטיים 14-18 חודש לאחר האירוע הם: מגדר, תסמינים טראומטיים בזמן 1 (חודש לאחר האירוע), פגיעה גופנית וחוסן קהילתי. (4) עלו טענות על כך שהמועצה לא הציעה טיפול הולם למצב הנפשי של הרבה תושבים שהיו זקוקים לכך.
- חוסן אישי: (1) התושבים דיווחו על חוסן אישי בינוני גבוה בהתייחסות לשני הזמנים (בין 2.73-2.98, על סולם של 0-4). לא היה הבדל משמעותי בין שני הזמנים ולא היה הבדל בין המגדרים.

3. משאבים קהילתיים:

- (1) תפיסת החוסן הקהילתי בשני הזמנים הייתה בינונית- נמוכה (2.87 ו-2.78 בהתאמה).
- (2) הירידה בתפיסת החוסן הקהילתי בין זמן 1 (חודש לאחר השריפה) וזמן 2 (14-18 חודשים לאחר השריפה) לא הייתה מובהקת מבחינה סטטיסטית). (3) מכל תת הסולמות, תחושת השייכות הייתה הגבוהה ביותר (ברמה בינונית גבוהה: 3.89 ו-3.75) הירידה בתחושת השייכות בזמן 2 נובעת כנראה מהעובדה שהקהילה הייתה מפוזרת במשך תקופה ארוכה במקומות שונים בארץ. (4) הנשים דיווחו על תפיסת חוסן קהילתי גבוהה יותר מזו של הגברים. (5) בניתוח התמטי הרבה מהמשתתפים תארו את מצב היישוב טרום האירוע כמורכב: א. יש סכסוך מתמשך עם רמ"י לגבי מעמדו של היישוב (מושב מול יישוב קהילתי) דבר שגרם בין השאר לאובדן נחלות של חלק מהתושבים ב. המייסדים, חסידי הרב קרליבך שתוארו כ"היפים" שלא האמינו בממסד ולא ידעו להיעזר בצורה יעילה בגורמים במדינה ובמועצה. עלה פער בין דור המייסדים והדור השני שהתבטא בביקורת הדדית על ההתנהלות. ג. לגבי ההתנהלות באירוע הדברים היו מגוונים - חלק ציינו התנהלות טובה ואחרים ביקרו. ד. לאחר האירוע, התקופה שבה הקהילה הייתה ביחד בחפץ חיים נתפסה כתקופה בה החוסן הקהילתי ותחושת היחד התחזקו. לאחריה- רוב אלו שחלקו את הרגשתם דיברו על התפרקות הקהילה. ה. עם תחילת החזרה לאחר מעל 14 חודש חלק מהמרוויינים רואים בשריפה כ"עין מתנה" שניתנה על ידי הקב"ה או הרב קרליבך שתשפר את היישוב ותגרום להכרה על ידי מוסדות המדינה. לצד התקווה יש חשש כבד שהתושבים לא ידעו לנצל זאת ושוב מוסדות המדינה "ישימו להם רגליים".

4. הערכת תפקודן של המערכות הפורמאליות והבלתי פורמאליות שהיו מעורבות באירוע:

- **שירותי הכבאות:** ביקורת על רמת המוכנות ורמת התפקוד בשעת האירוע. לא נאמר שום דבר חיובי על ההתנהלות של שירותי הכבאות.
- **המועצה האזורית:** הדברים שהתייחסו לתקופה המיידית לאחר השריפה היו חיוביים ביותר אך בהמשך רוב התיאורים לגבי ההתנהלות והקשר עם המועצה היו שליליים. מכלל התיאורים עולה תחושה של ריחוק וניתוק בין המועצה האזורית לתושבים. מבין הדברים שמביאים המשתתפים ישנם תיאורי דחייה מצד המועצה, חוסר מקצועיות, חוסר הגינות וזלזול בתושבים. התיאורים המציגים התנהלות מקצועית של המועצה עולים בעיקר מנחקר שהוא דמות מפתח ביישוב אך אינו חבר ביישוב.

- **משטרה:** עולה ביקורת על כך שהתיק נסגר ולא נבדקה האפשרות שההצתה הייתה פעולת טרור מכוונת, למרות שהדבר נאמר על ידי מספר כבאים. דבר שפגע בפיצויים שהתושבים היו אמורים לקבל אילו נבדקה לעומק אפשרות זו ונמצאה נכונה.
- **גופים התנדבותיים:** הרבה הערכה וביקורת חיובית. טענות שהעזרה הייתה צריכה להינתן על דיד הממסד ולא על ידי גופים אלו.

ה.2. מגבלות המחקר

את תוצאות המחקר יש צורך לקרוא בזהירות לאור מגבלותיו. מגבלות המחקר מתמקדות בעיקר בקונטקסט בו נעשה:

1. אנשי היישוב לא היו פנויים להשתתף במחקר כחודש לאחר אירוע השריפה. הם היו עדיין בהלם ועסוקים בארגון חיי היום-יום מבלי לדעת היכן יתגוררו וכיצד ינהלו את חייהם למחרת. דבר זה קרה גם במחקרים שנעשו על ידי פרופ' שמאי ומספר סטודנטיות לאחר השריפה בכרמל. מספר חודשים לאחר מכן, כשנראה היה שניתן להתחיל לאסוף נתונים החלה מגפת הקורונה שיצרה לחץ ופחדים נוספים בקרב התושבים. כמו כן, קשה היה לאסוף קבוצות תושבים כדי למלא את השאלונים. הדבר דרש התארגנות מחודשת של צוות המחקר ובסופו של דבר הנתונים נאספו בראיונות טלפוניים 14-18 חודשים לאחר האירוע. כלומר, ההתייחסויות לתקופה של חודש לאחר השריפה היו רטרוספקטיביות. דבר זה מנע גם את קיומן של מספר קבוצות מיקוד.

2. אופי התושבים ביישוב, שמייסדיו מאופיינים בחשדנות כלפי הממסד, שהמחקר נתפס כחלק מהממסד וחוסר אמון במחקר גרם לכך שפחות מ-50% מהמבוגרים שהיו מיועדים להשתתף במחקר ניאותו לקחת בו חלק.

3. ראינו רק שני אנשים בעלי תפקיד מרכזי ביישוב. לא ראינו את שירותי הכבאות, המשטרה, מד"א וכו'. לפיכך המחקר מביא רק את נקודת ראותם של התושבים. דבר זה יכול להיתפס כמגבלה אך יכול גם להיתפס כקול משמעותי במתן המלצות שתהיינה רלבנטיות לתושבים.

ה.3. המלצות

חשוב לציין שההמלצות מתייחסות לאופיו של היישוב מבוא מודיעים שמושפע גם מהמאבק המתמשך עם רשות מקרקעי ישראל, דבר שמגביר את חוסר האמון בממסד ובמערכות שונות של המדינה והשלטון המקומי. לפיכך, ההכללה ליישובים ומקומות אחרים דורשת התאמה.

1. שירותי כבאות: בעת ההיערכות למצב חירום ביישוב שבקרבתו עלולות לפרוץ שריפות חשוב להתייחס לא רק לנושאים הטכניים (מי עושה איך ומה) אלא גם לאופי התושבים באזור. לכן בתהליך הכנת התרגיל יש להיפגש עם הועד המקומי ו/או גורמים בשלטון המקומי (מועצה אזורית) שמכירים את אופי היישוב ותושביו ולבדוק כיצד לבצע את ההכנה בצורה שתתאים ותהיה מקובלת גם על התושבים.

היו דיווחים חוזרים שבמהלך האירוע צוות הכבאות שיתף וקבע בפני התושבים שלאור מאפייני השריפה מדובר בהצתה/זדון. בסופו של דבר האירוע סווג כאסון טבע, יש לכך משמעות כלכלית-פוליטית וזה פגע באמון התושבים במערכות החוץ (מועצה-מדינה-ממשלה) ועורר אכזבה ותחושות קשות מאוד בקרב התושבים. המלצתנו היא להנחות את צוות הכיבוי כי אין לשוחח עם האזרחים על מאפייני/השערות האירוע.

מובן שתוצאות שריפה שגורמות לנזק, ועוד בעוצמה כפי שהייתה במבוא מודיעים, גורמות לביקורת קשה כלפי הכבאים. לאור הדברים שנאמרו יש מקום לאחר השריפה למפגש של התושבים עם שרותי הכבאות שתיפתח בתיאור והסבר של הכבאים שיכלול א. תיאור האתגרים שעמדו מול הכבאים בשריפה הנוכחית. אתגרים שעמדו בתחילת השריפה ותוך התפתחותה. ב. הדרך בה התמודדו לאורך השריפה, כולל דברים שהצליחו ודברים שלא. לאחר מכן לתת לתושבים אפשרות לשאול שאלות ולבסוף גם להביע את הרגשתם.

חשוב להכין את הכבאים שבשיחה כזאת יעלה כעס כלפיהם וביקורת, מאחר והתושבים כועסים על מה שקרה והכבאים הם "האוביקט" שעליו הם יכולים להוציא את זעמם על מה שקרה. הכנה מסוג זה צריכה להיעשות על ידי אנשי מקצוע המומחים בתחום, כמו למשל, עובדים סוציאליים קהילתיים או פסיכולוגים חברתיים/ארגוניים. כמו כן, צריך לבדוק דרך בה הכבאים לא יפגעו אישית או מקצועית בעקבות שיחה מסוג זה (לדוגמא: העלאת כתבי אישום). מטרת שיחה כזאת היא לדאוג לרווחת התושבים על ידי מתן מידע מקצועי. מידע מסוג זה עשוי להוריד כעסים ולהעלות את האמון של התושבים בממסד דבר שעשוי לחזק את החוסן האישי ולהוריד את רמת התסמינים הטראומטיים.

2. המשטרה: אחת התחושות הקשות שעלו הייתה שהמשטרה סגרה מהר מדי את תיק החקירה ולא בדקה לעומק האם השריפה הייתה אירוע טרור. כפי שנאמר בסעיף הקודם לגבי הכבאים, חשוב שגם המשטרה תיתן מידע לציבור. כמובן רק בהתייחסות לאספקטים שניתן לפתוח אותם לציבור.

3. ממשלה/ מדינה: במקרה של נזקי שריפה ברמה שהייתה במבוא מודיעים (ואף פחות ממנה) רצוי שיבוא גורם ממשלתי- השר לביטחון פנים האחראי על שירותי הכבאות והמשטרה ושר הרווחה והשירותים החברתיים, להקשיב, לשמוע את דרישות וטענות התושבים ולבדוק כיצד ניתן לטפל בבקשותיהם. דבר זה יכול להוריד את תחושת חוסר האמון בממסד וליצור הרגשה שהשלטון אינו אדיש למה שקרה. הממשלה היא זו שצריכה להפעיל גוף שיתכלל את כל האירוע והשיקום- הקמה מחודשת של גוף כמו רשות החירום הלאומית שתהינה לו הגדרות ברורות לאירועי חירום שונים.

מועצה אזורית: א. באזורים גיאוגרפיים מיוערים, כמו מבוא מודיעים, אשר חשופים לשריפות מומלץ, שבתרגולים הנעשים בעת שיגרה יהיה גם פיקוח של המועצה האזורית בשיתוף פעולה עם הועד המקומי של היישוב על יישום הפקות הלקחים מתרגילי החירום. היו דיווחים חוזרים על כך שנערכו תרגילי היערכות ומוכנות לחירום בתוך היישוב אשר במהלכם אותרו כשלים ולא טופלו. המועצה צריכה לדרוש את הפרוטוקולים ולבצע מעקב אחר הלקחים ויישומם.

ב. באזורים מיוערים מומלץ להעלות למודעות התושבים (לא רק צחי"י) את הסכנה שבאירועי שריפה אפשריים במיוחד בעונות יבשות, ולפרסם הנחיות וסדר פעולות של מצבים כאלו (למי מודיעים, למי מקשיבים, מה אפשר לקחת מהבית בזמן הפינוי וכו'). יש לחזור על הנחיות אלו במשך השנה כדי שהתושבים יפנימו ויטמיעו אותן, כפי שתושבי עוטף עזה הפנימו והטמיעו הוראות ביטחוניות במשך השנים.

ג. כאשר מפנים תושבים מהיישוב (במידה ויש מרווח זמן), מומלץ להנחות את התושבים לקחת תיק עם כמה פריטים- החל מבגדים לימים הראשונים מחוץ לבית ועד כמה חפצים קלים בעלי ערך רגשי מיוחד. אמנם הדבר יכול להעלות את רמת הלחץ אבל יכול להקל על ההתמודדות בימים הראשונים לאחר השריפה ובטווח הארוך במידה ויש אובדן של רכוש בעל ערך רגשי.

ד. המועצה צריכה ללוות את היישוב באופן אינטנסיבי לא רק בעת השריפה או בחודש הראשון לאחריה, אלא עד לשיקום המלא. הליווי צריך להיעשות בשיתוף פעולה עם הועד המקומי של היישוב.

ה. במידה ורוב הקהילה מפונה מהמקום רצוי לדאוג לשכנס בדרך שתוכל לשמור על הקהילתיות גם באספקט הגיאוגרפי. פיזור הקהילה במקומות רבים בארץ מוריד את תחושת השייכות ומחליש את החוסן הקהילתי.

ו. לאחר האירוע, עם ההתארגנות הראשונית, חשוב לקיים מפגשים עם עובדים סוציאליים קהילתיים או מומחים בתחום החוסן הקהילתי כדי לאפשר לקהילה ליצור נרטיב קהילתי של האירוע הטראומטי בו באות לידי ביטוי נקודות החוסן בתהליך ההתמודדות של חברי הקהילה באופן אישי וקהילתי. המטרה מעבר לשימור האחדות והשייכות הקהילתית היא לאפשר לקהילה ליצור נרטיב משותף. בנוסף, לא פעם החוויות ממצבי סיכון כמו שריפה מעצימות את נקודות החולשה "מה לא בסדר" דבר שמגביר את תחושת הדחק שקשורה לא פעם בירידה בחוסן האישי ובתפיסת החוסן הקהילתי. לפיכך, יש ליצור סיטואציות עם גורמים שמחוץ ליישוב שיוכלו להצביע על נקודות החוסן בתוך תיאורי התושבים, שמוצנעות לא פעם בגין עוצמת הקשיים.

ז. חשוב שהעובדים הסוציאליים של המועצה יפגשו בשנה הראשונה לאחר האירוע (או עד לשיקום) עם כל משפחה בנפרד (במיוחד כשמדובר ביישובים קטנים). המטרה של מפגשים אלו - ליצור תחושה שלמסד אכפת מהתושבים. במפגשים אלו על העובדים לבדוק צרכים של משפחות ולראות אם יש צורך בפעולות תיווך עם גורמים שונים לסיפוק הצרכים. בנוסף, ממחקר שנעשה לגבי התמודדות של אנשים החיים בעוני עם הקורונה נמצא שעצם ההתעניינות של העובד גם אם לא עלה צורך ספציפי מסוים הייתה גורם תמיכה משמעותי. תמיכה חברתית נמצאה כגורם ממתן אפשרות לפיתוח תסמינים פוסט טראומטיים במחקרים רבים שנערכו בארץ ובעולם בארבעים השנים האחרונות.

ח. שליחת אנשי מקצוע בתחום בריאות הנפש (פסיכולוגים ועובדים סוציאליים) לאיתור ראשוני של תושבים עם סיכון לפתח תסמינים טראומטיים ולתת טיפול ראשוני למניעת התייצבות של תסמינים פוסט טראומטיים. מתוך ממצאי מחקר זה, רמת התסמינים הטראומטיים כחודש לאחר האירוע מהווה מנבא משמעותי של התייצבות התסמינים הפוסט טראומטיים למשך זמן.

ט. בכל הפעילויות של המועצה והועד המקומי בעת ההכנה, בעת אירוע החירום ואחריו יש לשים לב לכל התושבים ביישוב כולל אלו שאינם תושבי קבע ואינם בעלי שיוך משפחתי ביישוב, אלא מתגוררים בו בשכירות. היו דיווחים של שוכרים שלאור המצב חוו דחייה של הקהילה וחוסר מענה של המועצה.

י. כדי לבצע את ההמלצות המתייחסות למועצה חשוב להקים תא חוסן שיהיה בכוננות תמידית ומידית (אפשר לעשות זאת במתכונת שירותי כוננות צה"לית, שיהיו כמה צוותי חוסן ויעשו סבבי כוננות בניהם לאורך השנה. כאשר הצוות נמצא בכוננות הוא צריך להיות במרחק הגעה ליישובי האזור). תא חוסן צריך להיות מורכב מאנשי מקצוע שעברו הכשרה ייעודית לזמני חירום ובקשר

קבוע עם הקהילה גם לא בעיתות חירום. ההכרות הקודמת לאירוע יוצרת קשר ומאפשרת אמון בעת משבר.

חשוב לציין שההמלצות מתייחסות לאופיו של היישוב מבוא מודיעים שמושפע גם מהמאבק המתמשך עם רשות מקרקעי ישראל דבר שמגביר את חוסר האמונה בממסד ובמערכות שונות של המדינה והשלטון המקומי. לפיכך, ההכללה ליישובים ומקומות אחרים דורשת התאמה.

מילות סכום: בשילוב בין הכעס, הייאוש, התקווה והפחד של תושבי מבוא מודיעים נסיים דו"ח זה בשני ציטוטים רלבנטיים של הרב מקרליבך, שמייסדי היישוב הם חסידיו. דבריו אלו יכולים להוות המלצות גם לכל המערכות המעורבות בטיפול ועזרה במצבי חירום, בעיקר באסונות שנגרמים בעקבות שריפות:

”יש אור שמאיר ויש אור ששורף – אדם שמשתמש באור שלו על מנת לשרוף, הלהבה

שלו זקוקה לתיקון”

”הדרך היחידה לקבל אור היא להתחיל כל פעם מחדש”.

רשימת מקורות

- בהם, א' (1997). קהילה - דגמים משתנים. בתוך ה' שמיד (עורך), המינהל הקהילתי: מגמות ותמורות - מקראה (עמ' 58-39). ירושלים: ציפורי.
- בהם א' (2005). דפוסים משתנים בהתערבות קהילתית בשעת משבר בתוך: א' זומר וא' בלייך (עורכים), **בריאות הנפש בצל הטרור: הניסיון הישראלי**, 159-184.
- דרורי, י', פלוריאן, ו' וקרביץ, ש' (1991). תחושת קוהרנטיות: אפיונים סוציו-דמוגרפיים ותפישת בריאות נפשית-גופנית. **פסיכולוגיה, ב**, 119-125.
- הארץ Online (2019). משבר האקלים, חורף גשום ופחות מדי עיזים: הסיבות לגל השריפות. נדלה מתוך הארץ online 10 בינוי 2020. <https://www.haaretz.co.il/nature/.premium-MAGAZINE-1.7282313>.
- טופול, מ. (2008). חוסן הקהילה- הון חברתי בקיבוץ. **סוציולוגיה ישראלית, י'**, 219-221.
- ידיעות אחרונות (2019). 16 בתים נשרפו, אלפים פונו. המשטרה: "האש בשליטה". נדלה מתוך ynet 10 ביוני 2020. <https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-5514312,00.html#autoplay>.
- ידיעות אחרונות (2019). גל השריפות: נזל ל-40 מתוך 50 בתים ביישוב, מטוסי כיבוי יגיעו לישראל. נדלה מתוך ynet 11 ביוני 2020. <https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-5514464,00.html>.
- ינוב, ב'. (1975). דגם שירותי חירום לעת משבר קהילתי. בתוך: השירות לעבודה קהילתית, משרד הסעד, **לקט מאמרים וידיעות בעבודה קהילתית**, 13. 33-36.
- לאופר, א. (2009). צמיחה פוסט-טראומטית: אשליה חיובית או דרך חדשה לבחינת התמודדות עם טראומה? **חברה ורווחה**, 29 (1), 63-84.
- לאופר, א., סולומון, ז. (2006). תגובות מתבגרים ישראלים בעקבות חשיפה לאירועי טרור: תסמינים פוסט-טראומטיים וסימנים של צמיחה. **מגמות**, 3, 407-423.
- מיטשל, א. ובלאק, ג. (2006). **פריד ומעבר לו: תולדות החשיבה הפסיכואנליטית המודרנית**. תל אביב: תולעת ספרים.
- סדן, א. (2009). **עבודה קהילתית: שיטות לשינוי קהילתי**. תל אביב: הקיבוץ המאוחד.

ענבר, מ. (2004). אסונות טבע בישראל 1948-1998. בתוך א. סופר, י. כנען (עורכים), **תהליכים והתפתחויות גיאוגרפיות בארץ ובעולם (מבט לשנת 2020)** (עמ' 7-8). אוניברסיטת חיפה: הקתדרה לגיאואסטרטגיה ע"ש ראובן חייקן ז"ל.

פויון, א' (2007). **חוסן וקהילה-הון חברתי בקיבוץ**. רמת אפעל: יד טבנקין.

קמחי, ש', ושמאי מ' (2006). חוסן קהילתי כבולם תגובות לחץ: תגובות תושבי הצפון ליציאת צה"ל מלבנון. **סוגיות חברתיות בישראל** 1, 152-170.

תלמוד, א. ובראט, ו. (2003). הון חברתי: סקירה ביקורתית ומבט מהסוציולוגיה של הרנטה. **סוציולוגיה ישראלית**, ה, 435-452.

- Aharonson-Daniel, L., Lahad, M., Leykin, D., Cohen, O., & Goldberg, A. (2015). *Community resilience assessment-Meeting the Challenge—The development of the Conjoint Community resiliency assessment*.
- American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (fifth edition (DSM 5)). Arlington.
- Armenian, H. K., Morikawa, M., Melkonian, A. K., Hovanesian, A. P., Haroutunian, N., Saigh, P. A., & Akiskal, H. S. (2000). Loss as a determinant of PTSD in a cohort of adult survivors of the 1988 earthquake in Armenia: Implications for policy. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 102(1), 58–64.
- Battel-kirk, B., Barry, M. M., Zanden, G. V. D., Gallardo, C., Martinez, A., Speller, V., & Debenedetti, S. (2014). Original Article Operationalising and piloting the IUHPE. *European Accreditation System for Health Promotion*, 22(3), 25–34.
- Beck, W., Maesen Van der, L., & Walker, A. (1997). *The Social Quality of Europe*. The Hague.
- Bille-Brahe, U. (1987). Suicide and Social Integration A pilot study of the integration levels in Norway and Denmark. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 76, 45–62.
- Blevins, C. A., Weathers, F. W., Davis, M. T., Witte, T. K., & Domino, J. L. (2015). The posttraumatic stress disorder checklist for DSM-5 (PCL-5): Development and initial psychometric evaluation. *Journal of Traumatic Stress*, 28(6), 489–498.

- Block, J., & Kermen, A. M. (1996). IQ and ego-resiliency: Conceptual and empirical connections and separateness. *Journal of Personality and Social Psychology*, *70*(2), 349–361.
- Boehm, A., Enosh, G., & Shamai, M. (2010). Expectations of grassroots community leadership in times of normality and crisis. *Journal of Contingencies and Crisis Management*, *18*(4), 184–194.
- Bonanno, G. A. (2004). Loss trauma and human resilience. *The American Psychologist*, *59*(1), 20–28.
- Bonanno, G. A. (2005). Resilience in the face of potential trauma. *Current Directions in Psychological Science*, *14*(3), 135–138.
- Bonanno, G. A., & Field, N. P. (2001). Examining the delayed grief hypothesis across 5 years of bereavement. *American Behavioral Scientist*, *44*(5), 798–816.
- Bonanno, G. A., Galea, S., Bucciarelli, A., & Vlahov, D. (2006). Psychological resilience after disaster: New York City in the aftermath of the September 11th terrorist attack. *Psychological Science*, *17*(3), 181–186.
- Bonanno, G. A., Galea, S., Bucciarelli, A., & Vlahov, D. (2007). What predicts psychological resilience after disaster? The role of demographics, resources, and life stress. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, *75*(5), 671–682.
- Bonanno, G. A., & Jost, J. T. (2006). Conservative shift among high-exposure survivors of the september 11th terrorist attacks. *Basic and Applied Social Psychology*, *28*(4), 311–323.
- Bonanno, G. A., & Mancini, A. D. (2008). The human capacity to thrive in the face of potential trauma. *Pediatrics*, *121*(2), 369–375.
- Bonnano, G. A., Papa, A., Lalande, K., Westphal, M., & Coifman, K. (2004). The importance of being flexible. *Psychological Science*, *15*(7), 482–487.
- Bourdieu, P. (1985). The Forms of social capital. In *Handbook of theory and research for the Social of education* (J.G. Richardson). New York: Greenwood.
- Bourque, L. B., Siegel, J. M., Kano, M., & Wood, M. M. (2006). Weathering the storm: The impact of hurrican on physical and mental health. *The Annals of the American Academy of Political Amd Social Science*, *604*(1), 129–151.

- Bovin, M. J., Marx, B. P., Weathers, F. W., Gallagher, M. W., Rodriguez, P. P., & Keane, T. M. (2016). Psychometric properties of the PTSD Checklist for Diagnostic and Statistical Of Mental Disorders- Fifth Edition (PCL-5) in Veterans. *Psychological Assessment, 28*(11), 1379–1391.
- Breznitz, S. (1967). Incubation of Threat. *Journal of Experimental Research in Personality, 2*, 173–179.
- Briere, J., & Scott, C. (2012). *Principles of Trauma therapy: A guide to Symptoms, evaluation and treatment*. California: Sage Publications.
- Buckner, J. C. (1988). The development of an instrument to measure neighborhood cohesion. *American Journal of Community Psychology, 16*(6), 771–791.
- Caldera, T., Palma, L., Penayo, U., & Kullgren, G. (2001). Psychological impact of the hurricane Mitch in Nicaragua in a one-year perspective. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiolog, 36*(3), 108–114.
- Campbell-Sills, L., Forde, D. R., & Stein, M. B. (2009). Demographic and childhood environmental predictors of resilience in a community sample. *Journal of Psychiatric Research, 43*(12), 1007–1012.
- Campbell-Sills, L., & Stein, M. B. (2007). Psychometric analysis and refinement of the Connor-Davidson Resilience Scale (CD-RISC): Validation of a 10-item measure of resilience. *Journal of Traumatic Stress, 20*(6), 1019–1028.
- Carballo, M., Heal, B., & Horbaty, G. (2006). Impact of the tsunami on psychosocial health and well being. *International Review of Psychiatry, 18*(3), 217–223.
- Caspi, A., Bolger, N., & Eckenrode, J. (1987). Linking person and context in the daily stress process. *Journal of Personality and Social Psychology*.
- Cassar, A., Healy, A., & Von Kessler, C. (2017). Trust, risk, and time preferences after a natural disaster: Experimental evidence from Thailand. *World Development, 94*, 90–105.
- Chamlee-Wright, E., & Storr, V. H. (2009). “There’s no place like new orleans”: Sense of place and community recovery in the ninth ward after hurricane katrina. *Journal of Urban Affairs, 31*(5), 615–634.

- Chandra, A., Acosta, J., Meredith, L. S., Sanches, K., Stern, S., Uscher-Pines, L., ...
Yeung, D. (2010). *Understanding community resilience in the context of national health security A literature review*. Santa Monica, CA: RAND Corporation.
- Chang, C. M., Lee, L. C., Connor, K. M., Davidson, J. R., Jeffries, K., & Lai, T. J. (2003). Posttraumatic distress and coping strategies among rescue workers after an earthquake. *The Journal of Nervous and Mental Disease, 191*(3), 391–398.
- Clarke, H., & Evans, J. P. (2019). Exploring the future change space for fire weather in southeast Australia. *Theoretical and Applied Climatology, 136*(1–2), 513–527.
- Cohen, O., Leykin, D., Lahad, M., Goldberg, A., & Aharonson-Daniel, L. (2013). The Conjoint community resiliency assessment measure as a baseline for Profiling and predicting community resiliency for emergencies. *Technological Forecasting and Social Change, 80*(9), 1732–1741.
- Coleman, J. (1988). Social capital in the creation of human capital. *American Journal Of Sociology, 95*, 95–120.
- Connor, K. M., & Davidson, J. R. (2003). Development of new resilience scale: The Connor-Davidson Resilience Scale (CD-RISC). *Depression and Anxiety, 18*(2), 76–82.
- Ebert, C. H. V. (2000). *Disasters: An Analysis of Natural and human- induced Hazards*. Dubuque, LA: Kendall Hunt Publishing company.
- Egeland, B., Carlson, E., & Sroufe, L. A. (1993). Resilience as process. *Development and Psychopathology, 5*(4), 517–528.
- Evans, L., & Oehler-Stinnett, J. (2006). Children and natural disasters: A primer for school psychologists. *School Psychology International, 27*(1), 33–35.
- Fredrickson, B. L. (1998). Cultivated emotions: Parental socialization of positive emotions and self-conscious emotions. *Psychological Inquiry, 9*(4), 279–281.
- Fredrickson, B. L. (2001). The role of positive emotions in positive psychology: The broaden-and-build theory of positive emotions. *American Psychologist, 56*(3), 218.

- Freedy, J. R., Shaw, D. L., Jarrell, M. P., & Masters, C. R. (1992). Towards an understanding of the psychological impact of natural disasters: An application of the conservation of resources stress model. . . *Journal of Traumatic Stress*, 5(3), 441–454.
- Fritz, C. E. (1961). Disaster. In R. K. Merton & R. A. N. Nisbet (Eds.), *Contemporary Social Problems* (pp. 651–694). New York: Harcourt, Brace & World, Inc.
- Fullilove, M. T. (1996). Psychiatric implications of displacement: Contributions from the psychology of place. *American Journal of Psychiatry*, 153(12), 1516–1523.
- Ganor, M., & Ben-Lavy, Y. U. L. I. (2003). Community resilience: Lessons derived from Gilo under fire. *Journal of Jewish Communal Service*, 79, 105–108.
- Green, B. L., Lindy, J. D., Grace, G. D., Leonard, A. C., Korol, M., & Winget, C. (1990). Buffalo creek survivors in the second decade: Stability of stress symptoms. *American Journal of Orthopsychiatry*, 60, 43–54.
- Greenwald, D. S., & Zeitlin, S. J. (1987). *No reason to talk about it: Families confront the nuclear taboo*. New York: WW Norton & Co.
- Halpern, J., & Tramontion, M. (2007). *Disaster mental health: Theory and practice*. Belmont, CA: Thompson Brooks\Cole.
- Haney, T., Elliott, J., & Fusell, E. (2007). Families and hurricane response: Evacuation, separation, and the emotional toll of Hurricane Katrina. In *The sociology of Katrina: Perspectives on a modern catastrophe* (Brunsma, D. Overfelt, S. Picou). Lanham, MD: Rowman & Littlefield.
- Hay, R. (1998). Sense of place in a developmental context. *Journal of Environmental Psychology*, 18(1), 5–29.
- Hobfoll, S. E. (1985). Limitations of social support in the stress process. In *Social support: Theory, research and applications* (pp. 391–414). Dordrecht: Springer.
- Hobfoll, S. E. (1989). Conservation of resource: A new attempt at conceptualizing stress. *American Psychologist*, 44(3), 513–524.
- Hobfoll, S. E. (1998). *Stress, culture and community: The psychology and philosophy of stress*. New York: Plenum.

- Hobfoll, S. E. (2001). The influence of culture, community, and the nested-self in the stress process: Advancing conservation of resources theory. *Applied Psychology: An International Review*, *50*(3), 337–369.
- Hobfoll, S. E. (2002). Social and psychological resources and adaption. *Review of General Psychology*, *6*(4), 370–324.
- Hobfoll, S. E. (2011). Conservation of resource caravans and engaged settings. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, *84*(1), 116–122.
- Jannof-Bulman, R. (1992). *Shattered assumptions: Towards a new psychology of trauma*. The Free Press. New York.
- Johannesson, K. B., Lundin, T., Hultman, C. M., Lindam, A., Dyster-Aas, J., Arnberg, F., & Michel, P. O. (2009). The effect of traumatic bereavement on tsunami-exposed survivors. *Journal of Traumatic Stress*, *22*(6), 497–504.
- Jones, E., & Wessely, S. (2007). A paradigm shift in the conceptualization of psychological trauma in the 20th century. *Journal of Anxiety Disorders*, *21*(2), 164–175.
- Kimhi, S., & Eshel, Y. (2009). Individual and public resilience and coping with long-term outcomes of war. *Journal of Applied Biobehavioral*, *14*(2), 70–80.
- Kimhi, S., Hantman, S., Goroshit, M., Eshel, Y., & Zysberg, L. (2012). Elderly people coping with the aftermath of war: Resilience versus vulnerability. *The American Journal of Geriatric Psychiatry*, *20*(5), 394–401.
- Kimhi, S., Marciano, H., Eshel, Y., & Adini, B. (2020). Resilience and demographic characteristics predicting distress during the COVID-19 crisis. *Social Science & Medicine*, *265*, 2–6.
- Kimhi, S., & Shamai, M. (2004). Community resilience and the impact of stress: Adult response to Israel's withdrawal from Lebanon. *Journal of Community Psychology*, *34*(4), 439–451.
- Kimhi, S. & Shamai, M. (2006). Are women at higher risk than men? Gender differences among teenagers and adults in their responses to threat of war and terror. *Women & Health*, *43*(3), 1-19.

- Kobasa, S. C. (1982). The hardy personality: Toward a social psychology of stress and health. *Social Psychology of Health and Illness*, 4, 3–32.
- Kumar, G. S. J. (2000). Disaster management and social development. *International Journal of Sociology & Social Policy*, 20(7), 66–81.
- La Greca, A. M., Silverman, W. K., Vernberg, E. M., & Roberts, M. C. (2002). *Helping children cope with disasters and terrorism*. American Psychological Association.
- La Greca, A. M., Silverman, W. K., Vernberg, E. M., & Prinstein, M. J. (1996). Symptoms of post-traumatic stress in children after hurricane Andrew: A prospective study. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 64, 712–723.
- Lahad, M., & Ben-Nesher, A. (2005). From improvisation during trauma to developing a system: Community coping with terror—Preparation, intervention and rehabilitation. *Early Interventions Following Terror and Mass Disaster: The Israeli Experience*, 271–300.
- Lazaratou, H., Paparrigopoulos, T., Galanos, G., Psarros, C., Dikeos, D., & Soldatos, C. (2008). The psychological impact of a catastrophic earthquake: A retrospective study 50 years after the event. *The Journal of Nervous and Mental Disease*, 196, 340–344.
- Lazarus, R. S., & Folkman, S. (1984). *Stress, appraisal and coping*. New York: Springer publishing company.
- Lev-Wiesel, R. (2003). Indicators constituting the construct of ‘perceived community cohesion. *Community Development Journal*, 38(4), 332–343.
- MacQueen, K. M., McLellan, E., Metzger, D. S., Kegeles, S., Strauss, R. P., Scotti, R., & Trotter, R. T. (2001). *What is community? An evidence-based definition for participatory public health*. (91), 1929–1938.
- Marmar, C. R., Weiss, D. S., Metzler, T. J., Delucchi, K. L., Best, S. R., & Wentworth, K. A. (1999). Longitudinal course and predictors of continuing distress

- following critical incident exposure in emergency services personnel. *The Journal of Nervous and Mental Disease*, *187*, 15–22.
- Marmar, C. R., Weiss, D. S., Metzler, T. J., Ronfeldt, H. M., & Foreman, C. (1996). Stress responses of emergency services personnel to the Loma Prieta earthquake Interstate 880 freeway collapse and control traumatic incidents. *Journal of Traumatic Stress*, *9*, 63–85.
- Marris, P. (1980). The Uprooting of Meaning. In *Uprooting and Development* (In G. Coelho S P. Ahmed, pp. 101–106). New York: Plenum.
- Masten, A. S. (2018). Resilience theory and research on children and families: Past, present, and promise. *Journal of Family Theory & Review*, *10*, 12–31.
- Moe, T. L., & Pathranarakul, P. (2006). An integrated approach to natural disaster management. *Disaster Prevention and Management: An International Journal*.
- Moore, K. W., & Varela, R. E. (2010). Correlates of long-term posttraumatic stress symptoms in children following Hurricane Katrina. *Child Psychiatry & Human Development*, *41*, 239–250.
- Norris, F. H. (1992). Epidemiology of trauma: Frequency and impact of different potentially traumatic events of different demographic groups. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, *60*, 409–418.
- Norris, F. H., Friedman, M. J., Watson, P. J., Byrne, C. M., Diaz, E., & Kaniasty, K. (2002). 60,000 disaster victims speak: Part I. An empirical review of the empirical literature, 1981–2001. *Psychiatry: Interpersonal and Biological Processes*, *65*(3).
- Norris, F. H., & Kaniasty, K. (1996). Received and perceived social support in times of stress: A test of the social support deterioration deterrence model. *Journal of Personality and Social Psychology*, *71*(3), 498–511.
- Norris, F. H., & Stevens, S. P. (2007). Community resilience and the principles of mass trauma intervention. *Psychiatry: Interpersonal and Biological Processes*, *70*(4), 320–328.
- Norris, F. H., Stevens, S. P., Pfefferbaum, B., Wyhe, K. F., & Pfefferbaum, R. L. (2008). Community resilience as a metaphor, theory, set of capacities, and

- strategy for disaster rediess. *American Journal of Community Psychology*, *41*, 127–150.
- Norris, F. H., Tracy, M., & Galea, S. (2009). Looking for resilience: Understanding the longitudinal trajectories of responses to stress. *Social Science & Medicine*, *68*(12).
- Okuyama, J., Funakoshi, S., Tomita, H., Yamaguchi, T., & Matsuoka, H. (2017). *Mental health and school-based intervention among adolescent exposed to the 2011 Great East Japan Earthquake and tsunami*. *24*, 183–188.
- Patel, S. S., Rogers, M. B., Amlot, R., & Rubin, G. J. (2017). What Do We Mean by “Community Resilience”? A Systematic Literature Review of How It Is Defined in the Literature. *PLoS Currents*, *9*.
- Prestby, J. E., Wandersman, A., Florin, P., Rich, R., Wandersman, A., & Chavis, D. M. (1990). Benefits, costs, incentive management and participation in voluntary organizations: A means to understanding and promoting empowerment. *American Journal of Community Psychology*, *18*(1), 83–115.
- Richardson, G. E. (2002). The Met theory of resilience and resiliency. *Journal of Clinical Psychology*, *58*(3), 307–321.
- Rivlin, L. G. (1982). Group membership and place meanings in an urban neighborhood. *Journal of Social Issues*, *38*(3), 75–93.
- Rubin, S. S., Malkinson, R., & Witztum, E. (2012). *Working with the bereaved: Multiple lenses on loss and mourning*. New York: Routledge.
- Salcioglu, E., Basoglu, M., & Livanou, M. (2003). Long-teem psychological outcome for non-treatment- seeking earthquake survivors in turkey. *The Journal of Nervous and Mental Disease*, *191*, 154–160.
- Sattler, D. N., Preston, A. J., Kaiser, C. F., Olivera, V. E., Valdez, J., & Schlueter, S. (2002). Hurricane Georges: A cross-national study examining preparedness, resource loss, and psychological distress in the US Virgin Islands, Puerto Rico, Dominican Republic, and the United States. *Journal of Traumatic Stress*, *15*(5), 339–350.

- Sawada, Y., & Takasaki, Y. (2017). Natural Disaster, Poverty, and Development. *World Development, 94*, 2–15.
- Saylor, C. F. (1993). Children and Disasters: Clinical and Research Issues. In C. F. Saylor (Ed.), *Children and Disasters* (pp. 1–9). New York: Plenum Press.
- Schnurr, P. P., Friedman, M. J., & Bernardy. (2002). Research on posttraumatic stress disorder: Epidemiology, pathophysiology, and assessment. *Journal of Clinical Psychology, 58*(8), 877–889.
- Sexton, M. B., Byrd, M. R., & von Kluge, S. (2010). Measuring resilience in women experiencing infertility using the CD-RISC: Examining infertility-related stress, general distress, and coping styles. *Journal of Psychiatric Research, 44*(4), 236–241.
- Shalev, A. Y. (2002). Acute stress reactions in adults. *Biological Psychiatry, 51*(7), 532–543.
- Shamai, M. (2016). *Systemic interventions for collective and national trauma: Theory, practice and evaluation*. New York, NY: Routledge.
- Shamai, M., & Kimhi, S. (2006). Exposure to threat of war and terror, political attitudes, stress, and life satisfaction among teenagers in Israel. *Journal of Adolescence, 29*(2), 165–176.
- Shamir, B., & Howell, J. M. (1999). Organizational and contextual influences on the emergence and effectiveness of charismatic leadership'. *Leadership Quarterly, 10*(2), 257–283.
- Somasundaram, D. (2007). Collective trauma in northern Sri Lanka: A qualitative psychosocial-ecological study. *International Journal of Mental Health Systems, 1*(1), 5.
- Steele, F. (1981). *The sense of place. Boston*. Boston, MA: CBI Publishing.
- Tedeschi, R. G., & Calhoun, L. G. (1996). The posttraumatic growth inventory: Measuring the positive legacy of trauma. *Journal of Traumatic Stress, 9*(3), 455–471.

- Tugade, M. M., & Fredrickson, B. L. (2004). Resilient individuals use positive emotions to bounce back from negative emotional experiences. *Journal of Personality and Social Psychology, 86*(2), 320.
- UN. Department of Humanitarian Affairs. Relief Coordination Branch. (1995). *DHA Geneva: Relief Coordination Branch: Natural disasters involvement in 1994: Summary tables.*
- Walsh, F. (2007). Traumatic loss and major disasters: Strengthening family and community resilience. *Family Process, 46*(2), 207–227.
- Weaver, J. D. (1995). *Disasters: Mental health intervention.* Sarasota, FL: Professional Resource Press.
- Weiss, D. S., Marmar, C. R., Metzler, T. J., & Ronfeldt, H. M. (1995). Predicting symptomatic distress in emergency services personnel. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 63*(3), 361–368.

נספח 1: השאלון

לחברי מבוא מודיעים שלום רב,

לחברי קהילת מבוא מודיעים שלום רב,

אירוע השריפה ביישובכם, שהתמודדות עם תוצאותיו קשה ומאתגרת, הפך אתכם ללא בחירתכם ל"מומחים" בעלי ניסיון לחיים לאחר שריפה". **רשות החירום הלאומית ומרכז הידע והמחקר הלאומי בתחום היערכות למצבי חירום**¹ באוניברסיטת חיפה מעוניינים ללמוד מהמקרה שלכם, ולהבין את ההשלכות של אירוע זה על הפרט, המשפחה וקהילת מבוא מודיעים. מטרת המחקר:

- שיפור היערכות גופי הסיוע למקרים עתידיים.
- הבנה ומיפוי של צרכי הקהילה הנוכחיים והעברת מידע זה לגופים האחראים במשרדי המשלה.
- מתן אפשרות לכל המעוניינים להשתתף בסדנא להגשת עזרה ראשונה נפשי מבוססת מודל מעש"ה (מודל מעש"ה לחיזוק החוסן והפחתת חרדה). סדנא זו, מעבר לחשיבות הכלים הניתנים בה מגבירה גם את תחושת החוסן והמסוגלות האישית ומכאן גם את תחושת החוסן המשפחתית והקהילתית.

ההשתתפות במחקר כוללת השבה על שאלון שאורכו כ- 50 דקות. מספר חודשים לאחר מכן נציע לאילו המעוניינים להשתתף כאמור בסדנא להגשת עזרה ראשונה נפשית מבוססת מודל מעש"ה.

מובן שהסודיות והאנונימיות יישמרו לאורך כל שלבי המחקר. את המחקר יערכו פרופ' מיכל שמאי וד"ר משה פרחי מהמרכז לחקר מצבי חירום. השתתפותכם תהווה תרומה גדולה לביצוע הפקת הלקחים ושיפור הידע והמסוגלות של גופי החירום להגשת סיוע במצבי חירום מיידיים. בנוסף, אלו מכם שישתתפו בסדנא ירכשו גם תחומי חוסן נוסף והם יהיו מסוגלים להעניק עזרה ראשונה נפשית (כמעט) בכל תרחיש אפשרי.

פרופ' מיכל שמאי, ד"ר משה פרחי, גב. דניאל בן דרור – עורכי המחקר

טלפון: דניאל בן דרור-0523567406

אני (שם ושם משפחה) _____ ת.ז. _____ מוכנה להשתתף במחקר ההערכה בנושא התמודדות עם השלכות השריפה במבוא מודיעים. הוסברה לי מטרת המחקר ואני משתתפת/בו מרצוני החופשי. ברור לי שסירוב להשתתפות לא יפגע בזכויותי או בזכויות משפחתי וכן שהאנונימיות שלי תישמר. הוסבר לי שבכל רגע שבו ארצה להפסיק את השתתפותי במחקר אוכל לעשות זאת והדבר לא יפגע בי או במשפחתי. דף זה בו מצוין שמך יופרד משאר דפי השאלון המצורף.

חתימת המשתתף/ת _____ תאריך _____ חתימת החוקר/ת _____

¹ **מרכז הידע והמחקר הלאומי בתחום היערכות למצבי חירום** ובו כתשעים (90) חוקרים, הוקם בינואר 2018 על ידי משרד המדע והטכנולוגיה והרשות הלאומית לחירום (רח"ל) במשרד הביטחון. מוסדות הליבה המערבים במרכז הם אוניברסיטת חיפה, הטכניון והאוניברסיטה העברית בירושלים, יחד עם חוקרים מרפאל-מערכות לחימה מתקדמות, בית החולים רמב"ם, מכללת תל חי ובית הספר לסיוע הומניטרי; עיריית חיפה ועמותת נתן-לסיוע הומניטרי בין לאומי. משימתו של המרכז היא להוות מוסד מחקר חדשני אשר ישמש גם כצוות חשיבה למנסחי מדיניות, מקבלי החלטות, הקהילה האקדמית ואנשי שטח מכל המגזרים ותחומי העשייה

חלק א. מידע כללי

1. שנת לידה: _____
2. מין (נא להקיף בעיגול את התשובה המתאימה): א. זכר ב. נקבה
3. מצב משפחתי **בעת השריפה** (נא להקיף בעיגול את התשובה המתאימה): א. רווק/ה (ב) נשוי/אה (ג) גרוש/ה (ד) אלמן/אלמנה (ה) חיה עם בן/בת זוג באותו בית ללא נישואין
4. מספר הילדים החיים בבית בעת השריפה:
5. מספר השנים בהם התגוררת ביישוב בעת השריפה:
6. רמת דתיות (הקף בעיגול את התשובה המתאימה): א. חילונית (ב) מסורתית (ג) דתית (ד) חרדית
7. ה. אחר איזה? _____
8. האם היית ביישוב בעת השריפה: א. כן ב. לא
9. האם בעת השריפה היו ביישוב אחרים מבני משפחתך הקרובה (בן/בת זוג ו/או ילדים) א. כן ב. לא
10. אם ענית כן בשאלה הקודמת (9) נא לציין מי היה: א. בן/בת הזוג. ב. ילד/ים ג. אחר. מי? _____
11. האם מצבך המשפחתי (על פי הקטגוריות שצוינו בשאלה 3) השתנה מאז השריפה: א. כן ב. לא
12. אם ענית כן בשאלה הקודמת (11) מהו מצבך המשפחתי היום (הקף בעיגול את התשובה המתאימה): א. רווק/ה (ב) נשוי/אה (ג) גרוש/ה (ד) אלמן/אלמנה (ה) חיה עם בן/בת זוג באותו בית אך לא נשוי/אה
13. אלו נזקים גופניים נגרמו לך או למי מבני משפחתך **בעקבות** השריפה (נא להקיף בעיגול את התשובות הרלבנטיות): א. לא נגרמו לי או למי מבני משפחתי נזקים גופניים (ב) אני/אחד מבני משפחתי נפצענו קל (ג) אני/אחר מבני משפחתי נפצענו בינוני (ד) אני/אחר מבני משפחתי נפצענו קשה (ה) החמרת מצב גופני כרוני שהיה קיים עוד לפני השריפה.
14. במידה וענית על השאלה הקודמת (13) את אחת התשובות מ-ב' עד ה' נא לענות על השאלה הבאה: מעת התרחשות השריפה ועד היום, הפגיעה הגופנית בעקבות השריפה: א. נפתרה לחלוטין (ב) נפתרה באופן חלקי (ג) לא נפתרה כלל (ד) התחזקה.
15. אלו נזקי רכוש נגרמו בעקבות השריפה (הקף בעיגול את התשובות הרלבנטיות): א. ביתי על כל הרכוש שבו נשרפו (ב) ביתי נשרף אבל לא כל הרכוש שבו (ג) הרכוש נשרף אבל לביתי כמעט ולא נגרם נזק ד. אחר. _____ פרט
16. השריפה פגעה במצב הכלכלי שלי ושל משפחתי באופן הבא: (נא להקיף בעיגול את התשובה הרלבנטית): א. בכלל לא פגעה (ב) קלה (ג) בינונית (ד) קשה (ה) קשה מאוד
17. במידה וענית על השאלה הקודמת (16) את אחת התשובות מ-ב' עד ה' נא לענות על השאלה הבאה: מעת התרחשות השריפה ועד היום, הפגיעה הכלכלית בעקבות השריפה: א. נפתרה לחלוטין (ב) נפתרה באופן חלקי (ג) לא נפתרה כלל (ד) התחזקה.

חלק ב. השלכות רגשיות וגופניות של השריפה

הרבה פעמים בעקבות אסונות טבע או אסונות ביטחוניים אנשים חווים רגשות ותחושות גופניות שונות. אנא, נסה/נסי להיזכר אם חווית רגשות ותחושות אלו בעת או בחודש הראשון לאחר השריפה

באופן קיצוני	במידה רבה	במידה בינונית	במידה מועטה	כלל לא		
5	4	3	2	1	18.	זיכרונות טורדניים ולא רצויים של החוויה הטראומטית
5	4	3	2	1	19.	חלומות טורדניים חוזרים של החוויה הטראומטית
5	4	3	2	1	20.	הרגשה או התנהגות פתאומית כאילו החוויה הטראומטית שבה ומתרחשת שוב (כאילו ממש את/ה חיה אותה שוב).
5	4	3	2	1	21.	הרגשת מצוקה כאשר משהו הזכיר לך את החוויה הטראומטית
5	4	3	2	1	22.	תגובות גופניות חזקות כאשר משהו הזכיר לך את החוויה הטראומטית (למשל, דפיקות לב, קשיי נשימה, הזעה)
5	4	3	2	1	23.	הימנעות ממחשבות, רגשות או תחושות גופניות שהזכירו לך את החוויה הטראומטית (גורמים מתוך עצמך ולא גורמים חיצוניים)
5	4	3	2	1	24.	הימנעות מגורמים חיצוניים שהזכירו לך את החוויה הטראומטית (כמו: אנשים, מקומות, שיחות, פעילויות, חפצים או מצבים)
5	4	3	2	1	25.	קושי לזכור חלקים חשובים מתוך החוויה הטראומטית
5	4	3	2	1	26.	אמונות שליליות חזקות על עצמך או על אנשים אחרים או על העולם (למשל, אני אדם רע, משהו ממש לא בסדר איתי, אי אפשר לסמוך על אף אחד, העולם הוא מקום מסוכן).
5	4	3	2	1	27.	האשמה של עצמך או של מישהו אחר על מה שקרה באירוע או אחריו.
5	4	3	2	1	28.	רגשות שליליים חזקים כמו, פחד או אימה, כעס אשמה או בושה.

באופן קיצוני	במידה רבה	במידה בינונית	במידה מועטה	כלל לא		
5	4	3	2	1	אובדן עניין בפעילויות מהן נהגת ליהנות.	.29
5	4	3	2	1	תחושה של ריחוק או ניתוק מאנשים אחרים.	.30
5	4	3	2	1	קושי להרגיש רגשות חיוביים (למשל, אינך מסוגלת לחוש רגשות אהבה כלפי הקרובים אליך או הרגשה של קהות חושים).	.31
5	4	3	2	1	הרגשה כאילו העתיד שלך צפוי להיקטע.	.32
5	4	3	2	1	הרגשת עצבנות או כעסנות או התנהגות תוקפנית.	.33
5	4	3	2	1	לקיחת יותר מדי סיכונים, או עשיית דברים שעלולים להזיק לעצמך.	.34
5	4	3	2	1	תחושה של "דריכות עלי", עמידה על המשמר או ערנות מוגברת במיוחד.	.35
5	4	3	2	1	הרגשה שאת/ה נוטה להיבהל בקלות או מאוד קופצנית	.36
5	4	3	2	1	קשיים בריכוז	.37
5	4	3	2	1	קשיים להירדם או להישאר ישנה	.38

נא להתייחס לרמת קיומם של רגשות ותחושות אלו כיום.

באופן קיצוני	במידה רבה	במידה בינונית	במידה מועטה	כלל לא		
5	4	3	2	1	זיכרונות טורדניים ולא רצויים של החוויה הטראומטית	.39
5	4	3	2	1	חלומות טורדניים חוזרים של החוויה הטראומטית	.40
5	4	3	2	1	הרגשה או התנהגות פתאומית כאילו החוויה הטראומטית שבה ומתרחשת שוב (כאילו ממש את/ה חיה אותה שוב).	.41
5	4	3	2	1	הרגשת מצוקה כאשר משהו הזכיר לך את החוויה הטראומטית	.42
5	4	3	2	1	תגובות גופניות חזקות כאשר משהו הזכיר לך את החוויה הטראומטית (למשל, דפיקות לב, קשיי נשימה, הזעה)	.43

באופן קיצוני	במידה רבה	במידה בינונית	במידה מועטה	כלל לא		
5	4	3	2	1	הימנעות ממחשבות, רגשות או תחושות גופניות שהזכירו לך את החוויה הטראומטית (גורמים מתוך עצמך ולא גורמים חיצוניים)	.44

באופן קיצוני	במידה רבה	במידה בינונית	במידה מועטה	כלל לא		
5	4	3	2	1	הימנעות מגורמים חיצוניים שהזכירו לך את החוויה הטראומטית (כמו: אנשים, מקומות, שיחות, פעילויות, חפצים או מצבים)	.44
5	4	3	2	1	קושי לזכור חלקים חשובים מתוך החוויה הטראומטית	.45
5	4	3	2	1	אמונות שליליות חזקות על עצמך או על אנשים אחרים או על העולם (למשל, אני אדם רע, משהו ממש לא בסדר איתי, אי אפשר לסמוך על אף אחד, העולם הוא מקום מסוכן).	.46
5	4	3	2	1	האשמה של עצמך או של מישהו אחר על מה שקרה באירוע או אחריו.	.47
5	4	3	2	1	רגשות שליליים חזקים כמו, פחד או אימה, כעס אשמה או בושה.	.48
5	4	3	2	1	אובדן עניין בפעילויות מהן נהגת ליהנות.	.49
5	4	3	2	1	תחושה של ריחוק או ניתוק מאנשים אחרים.	
5	4	3	2	1	קושי להרגיש רגשות חיוביים (למשל, אינך מסוגלת/ל לחוש רגשות אהבה כלפי הקרובים אליך או הרגשה של קהות חושים).	.50
5	4	3	2	1	הרגשה כאילו העתיד שלך צפוי להיקטע.	.51
5	4	3	2	1	הרגשת עצבנות או כעסנות או התנהגות תוקפנית.	
5	4	3	2	1	לקיחת יותר מדי סיכונים, או עשיית דברים שעלולים להזיק לעצמך.	.52
5	4	3	2	1	תחושה של "דריכות על", עמידה על המשמר או ערנות מוגברת במיוחד.	.53
5	4	3	2	1	הרגשה שאת/ה נוטה להיבהל בקלות או מאוד קופצנית	.54
5	4	3	2	1	קשיים בריכוז	.55
5	4	3	2	1	קשיים להירדם או להישאר ישנה	.56

חלק ג- תפיסת האירוע

ההתייחסות האישית לאירועי אסון היא שונה בין בני האדם. אנא נסה/י להיזכר בתפיסות שלך **בעת** ובחודש הראשון לאחר השריפה.

כמעט כל הזמן	לעתים קרובות	לפעמים	לעתים רחוקות	כלל לא	
4	3	2	1	0	57. אני מסוגלת/ת להתאים את עצמי לשינויים
4	3	2	1	0	58. אני יכולה/ה להתמודד עם כל אירוע
4	3	2	1	0	59. אני מנסה לראות את הצד ההומוריסטי של בעיות
4	3	2	1	0	60. התמודדות עם לחץ מחזקת אותי
4	3	2	1	0	61. אני בדרך כלל מתאושש/ת מהר אחרי מחלה או קושי
4	3	2	1	0	62. אני מסוגלת/ת להשיג מטרות למרות המכשולים
4	3	2	1	0	63. אני מסוגלת/ת להישאר ממוקד תחת לחץ
4	3	2	1	0	64. אני לא מתייאש/ת בקלות אחרי כישלון
4	3	2	1	0	65. אני תופס/ת את עצמי כאדם חזק.
4	3	2	1	0	66. אני יכולה/ה להתמודד עם רגשות לא נעימים.

עד כמה היגדים אלו התאימו לך בעת **בעת** ובחודש הראשון לאחר השריפה.

4	3	2	1	כלל לא מתאר אותי	
מתאר אותי במידה רבה	מתאר אותי במידה בינונית	מתאר אותי במידה מועטה	מתאר אותי במידה בינונית	מתאר אותי במידה רבה	
4	3	2	1	0	67. תמיד אוכל לפתור בעיות קשות אם אשתדל מספיק חזק
4	3	2	1	0	68. אם מישהו מתנגד לי, אוכל למצוא אמצעים ודרכים להשיג מה שאני רוצה
4	3	2	1	0	69. קל לי לדבוק במטרותיי ולהשיג אותן
4	3	2	1	0	70. הודות לתושייה שלי, אני יודע/ת כיצד להתמודד עם מצבים בלתי צפויים
4	3	2	1	0	71. אני בטוח/ה שאוכל להתמודד עם אירועים בלתי צפויים
4	3	2	1	0	72. אני יכולה/ה למצוא פתרון כמעט לכל בעיה אם אני משקיע מאמצים בכך

4	3	2	1		
מתאר אותי במידה רבה	מתאר אותי במידה בינונית	מתאר אותי במידה מועטה	כלל לא מתאר אותי		
4	3	2	1	אני מסוגלת/להישאר רגוע נוכח קשיים, משום שאני נשען על כישורי ההתמודדות שלי	.73
4	3	2	1	כאשר אני עומד/ת בפני בעיה אני בד"כ חושב/ת על מספר רעיונות כיצד להתמודד איתה	.74
4	3	2	1	כאשר אני בצרה אני בד"כ חושב/ת מה אפשר לעשות	.75
4	3	2	1	לא משנה מה עומד לקרות אני בד"כ מסוגלת/להתמודד עם זה	.76

כמעט כל הזמן	לעתים קרובות	לפעמים	לעתים רחוקות	כלל לא	
4	3	2	1	0	.77 אני מסוגלת/להתאים את עצמי לשינויים
4	3	2	1	0	.78 אני יכול/ה להתמודד עם כל אירוע
4	3	2	1	0	.79 אני מנסה לראות את הצד ההומוריסטי של בעיות
4	3	2	1	0	.80 התמודדות עם לחץ מחזקת אותי
4	3	2	1	0	.81 אני בדרך כלל מתאושש/ת מהר אחרי מחלה או קושי
4	3	2	1	0	.82 אני מסוגלת/להשיג מטרות למרות המכשולים
4	3	2	1	0	.83 אני מסוגלת/להישאר ממוקד/ת תחת לחץ
4	3	2	1	0	.84 אני לא מתייאש/ת בקלות אחרי כישלון
4	3	2	1	0	.85 אני תופס/ת את עצמי כאדם חזק.
4	3	2	1	0	.86 אני יכול/ה להתמודד עם רגשות לא נעימים.

עד כמה היגדים אלו מתאימים לך כיום.

4	3	2	1	
מתאר אותי במידה רבה	מתאר אותי במידה בינונית	מתאר אותי במידה מועטה	כלל לא מתאר אותי	
4	3	2	1	.87 תמיד אוכל לפתור בעיות קשות אם אשתדל מספיק חזק
4	3	2	1	.88 אם מישהו מתנגד לי, אוכל למצוא אמצעים ודרכים להשיג מה שאני רוצה
4	3	2	1	.89 קל לי לדבוק במטרותיי ולהשיג אותן
4	3	2	1	.90 הודות לתושייה שלי, אני יודע כיצד להתמודד עם מצבים בלתי צפויים
4	3	2	1	.91 אני בטוח שאוכל להתמודד עם אירועים בלתי צפויים
4	3	2	1	
מתאר אותי במידה רבה	מתאר אותי במידה בינונית	מתאר אותי במידה מועטה	כלל לא מתאר אותי	
4	3	2	1	.92 אני יכול למצוא פתרון כמעט לכל בעיה אם אני משקיע מאמצים בכך
4	3	2	1	.93 אני מסוגל להישאר רגוע נוכח קשיים, משום שאני נשען על כישורי ההתמודדות שלי
4	3	2	1	.94 כאשר אני עומד בפני בעיה אני בד"כ חושב על מספר רעיונות כיצד להתמודד איתה
4	3	2	1	.95 כאשר אני בצרה אני בד"כ חושב מה אפשר לעשות
4	3	2	1	.96 לא משנה מה עומד לקרות אני בד"כ מסוגל להתמודד עם זה

חלק ד – הערכת מצב הקהילה במבוא מודיעים

אנא התייחס/י להיגדים אלו לגבי הקהילה במבוא מודיעים כפי שחווית אותם בעת התרחשות השריפה.

מסכים מאוד	מסכים במידה רבה	מסכים במידה בינונית	מסכים במידה מועטה	כלל לא מסכים	עד כמה הינך מסכים עם המשפט:
5	4	3	2	1	.97 הרשות המוניציפאלית (המועצה האזורית) ביישובי מתפקדת כראוי.
5	4	3	2	1	.98 מזכירות היישוב במבוא מודיעים מתפקדת כראוי

מסכים מאד	מסכים במידה רבה	מסכים במידה בינונית	מסכים במידה מועטה	כלל לא מסכים	עד כמה הינך מסכים עם המשפט:
5	4	3	2	1	ביישובי קיימת עזרה הדדית ודאגה לאחר.
5	4	3	2	1	99. היישוב שלי מאורגן למצבי חירום.
5	4	3	2	1	100. אני גאה לומר לאחרים היכן אני גר/ה.
5	4	3	2	1	101. היחסים בין הקבוצות השונות ביישובי טובים.
5	4	3	2	1	102. יש לי אמון רב במקבלי ההחלטות ברשות המוניציפאלית (המועצה האזורית).
5	4	3	2	1	103. יש לי אמון רב במקבלי ההחלטות במזכירות היישוב
5	4	3	2	1	104. אני יכול/ה לסמוך על אנשים ביישוב שיבואו לעזרתי במקרה של משבר.
5	4	3	2	1	105. התושבים ביישובי יודעים מה תפקידם במצב חירום.
5	4	3	2	1	106. אני מרגיש/ה שייך/כת למקום מגורי.
5	4	3	2	1	107. ביישובי שוררים יחסי אמון בין התושבים.
5	4	3	2	1	108. ביישובי קיימת התייחסות הולמת לצרכי הילדים.
5	4	3	2	1	109. ביישובי קיימים אנשים המסוגלים לסייע ליישוב להתמודד עם מצב חירום.
5	4	3	2	1	110. ביישובי מצויים אמצעי מיגון ציבוריים (כמו מקלטים, ציוד כיבוי וכו') במידה מספקת.
5	4	3	2	1	111. אני נשאר/ת ביישוב מסיבות אידאולוגיות.
5	4	3	2	1	112. יש לי אמון ביכולתו של ראש הישוב שלי להוביל מעבר משגרה לחירום
5	4	3	2	1	113. אני מאמינה/ ביכולת הקהילה שלי להתגבר על מצב חירום.
5	4	3	2	1	114. אני ומשפחתי מכירים את מערך ההתארגנות של יישובנו למצב חירום.
5	4	3	2	1	115. יהיה לי צר לעזוב את יישוב מגורי.
5	4	3	2	1	116. הרשות המוניציפלית (המועצה האזורית) ביישובי מספקת את שירותיה בהגנות.
					117. מזכירות היישוב פועלת בהגנות
5	4	3	2	1	118. התושבים ביישובי מעורבים במידה רבה בנעשה ביישוב.
5	4	3	2	1	119. התושבים ביישובי ימשיכו לקבל שירותים מוניציפאליים (מהמועצה האזורית) גם במצב חירום.
5	4	3	2	1	120. אני מרגיש/ה בטוח/ה במקום מגורי
5	4	3	2	1	121. המידע שאני מקבל/ת מהרשות המוניציפלית (המועצה האזורית) במצבי חירום עונה לצרכים שלי.

מסכים מאד	מסכים במידה רבה	מסכים במידה בינונית	מסכים במידה מועטה	כלל לא מסכים	עד כמה הינך מסכים עם המשפט:
5	4	3	2	1	122. המידע שאני מקבל/ת ממזכירות היישוב במצבי חירום עונה לצרכים שלי.
5	4	3	2	1	123. רבים משכניי הם חברי.
5	4	3	2	1	124. אני מתכוונת/ לעזוב את יישוב מגורי בזמן חירום.
5	4	3	2	1	125. בעלי התפקידים ביישובי מגלים יכולת מנהיגות
5	4	3	2	1	126. להערכתי, רמת החוסן הקהילתי ביישובי בעת השריפה הייתה גבוהה.

אנא התייחס לאותם היגדים כפי שאתה מעריך אותם כיום

מסכים מאד	מסכים במידה רבה	מסכים במידה בינונית	מסכים במועטה	כלל לא מסכים	עד כמה הינך מסכים עם המשפט:
5	4	3	2	1	127. הרשות המוניציפאלית (המועצה האיזורית) ביישובי מתפקדת כראוי.
5	4	3	2	1	128. מזכירות היישוב במבוא מודיעים מתפקדת כראוי
5	4	3	2	1	129. ביישובי קיימת עזרה הדדית ודאגה לאחר.
5	4	3	2	1	היישוב שלי מאורגן למצבי חירום.
5	4	3	2	1	130. אני גאה לומר לאחרים היכן אני גר.
5	4	3	2	1	131. היחסים בין הקבוצות השונות ביישובי טובים.
5	4	3	2	1	132. יש לי אמון רב במקבלי החלטות ברשות המוניציפאלית (המועצה האיזורית).
5	4	3	2	1	133. יש לי אמון רב במקבלי החלטות במזכירות היישוב
5	4	3	2	1	134. אני יכול/ה לסמוך על אנשים ביישוב שיבואו לעזרתי במקרה של משבר.
5	4	3	2	1	135. התושבים ביישובי יודעים מה תפקידם במצב חירום.
5	4	3	2	1	136. אני מרגיש/ה שייכ/ת למקום מגורי.
5	4	3	2	1	137. ביישובי שוררים יחסי אמון בין התושבים.
5	4	3	2	1	138. ביישובי קיימת התייחסות הולמת לצרכי הילדים.

מסכים מאד	מסכים במידה רבה	מסכים במידה בינונית	מסכים במידה מועטה	כלל לא מסכים	עד כמה הינך מסכים עם המשפט:
5	4	3	2	1	139. ביישובי קיימים אנשים המסוגלים לסייע ליישוב להתמודד עם מצב חירום.
5	4	3	2	1	140. ביישובי מצויים אמצעי מיגון ציבוריים (כמו מקלטים, ציוד כיבוי וכו') במידה מספקת.
5	4	3	2	1	141. אני נשאר/ת ביישוב מסיבות אידאולוגיות.
5	4	3	2	1	142. יש לי אמון ביכולתו של ראש הישוב שלי להוביל מעבר משגרה לחירום
5	4	3	2	1	143. אני מאמינה/ ביכולת הקהילה שלי להתגבר על מצב חירום.
5	4	3	2	1	144. אני ומשפחתי מכירים את מערך ההתארגנות של יישובנו למצב חירום.
5	4	3	2	1	145. יהיה לי צר לעזוב את יישוב מגורי.
5	4	3	2	1	146. הרשות המוניציפלית (המועצה האיזורית) ביישובי מספקת את שירותיה בהוגנות.
					147. מזכירות היישוב פועלת בהוגנות
5	4	3	2	1	148. התושבים ביישובי מעורבים במידה רבה בנעשה ביישוב.
5	4	3	2	1	149. התושבים ביישובי ימשיכו לקבל שירותים מוניציפאליים (מהמועצה האיזורית) גם במצב חירום.
5	4	3	2	1	150. אני מרגישה/ בטוח במקום מגורי
5	4	3	2	1	151. המידע שאני מקבלת/ מהרשות המוניציפלית (המועצה האיזורית) במצבי חירום עונה לצרכים שלי.
5	4	3	2	1	152. המידע שאני מקבלת/ ממזכירות היישוב במצבי חירום עונה לצרכים שלי.
5	4	3	2	1	153. רבים משכניי הם חברי.
5	4	3	2	1	154. אני מתכוונת/ לעזוב את יישוב מגורי בזמן חירום.
5	4	3	2	1	155. בעלי התפקידים ביישובי מגלים יכולת מנהיגות
5	4	3	2	1	156. רמת החוסן הקהילתי ביישובי בעת השריפה הייתה גבוהה.

האם ידוע לך/ או נפגשת עם אחד או יותר מהגופים שלקחו חלק בסיוע בהתמודדות עם המצב בעת השריפה או אחריה (סמן X במקומות המתאימים)

הגוף	בעת השריפה	בחודש הראשון לאחריה	עד היום
160. מכבי אש			
161. מד"א			
162. המזכירות המקומית			
163. המועצה האזורית			
164. פיקוד העורף			
165. רש/ות החירום הלאומית			
166. ארגוני מתנדבים			
167. מתנדבים יחידים ללא ארגון			
168. אחרים. איזה ?			

חלק ה- מחשבות נוספות

האם תרצה/י להוסיף דברים (מחשבות, דעות, רגשות) שלא נשאלו בשאלון?

תודה רבה על שיתוף הפעולה